

Lapin luomutuotanto

Luomumaatilan mahdollisuudet arktisella alueella

Maarit Pallari ja Rauni Korva-Hyötylä

MTT:n selvityksiä 56

50 s., 3 liitettä

Lapin luomutuotanto

Luomumaatilan mahdollisuudet arktisella alueella

Maarit Pallari ja Rauni Korva-Hyötylä

ISBN 951-729-838-2 (Painettu)
ISBN 951-729-839-0 (Verkkajulkaisu)
ISSN 1458-509X (Painettu)
ISSN 1458-5103 (Verkkajulkaisu)
www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts56.pdf

Copyright

MTT

Maarit Pallari ja Rauni Korva-Hyötylä

Julkaisija

MTT, 31600 Jokioinen

Jakelu ja myynti

MTT, Tietopalvelut, 31600 Jokioinen

Puhelin (03) 4188 2327, telekopio (03) 4188 2339

sähköposti julkaisut@mtt.fi

Julkaisuvuosi

2004

Kannen kuvat

Metsä: Eija Vuorela, luomuviljelijä Rauni Korva-Hyötylä,

kartta: Suomen ympäristökeskus, AMAP

Painopaikka

Data Com Finland Oy

Lapin luomutuotanto

Maarit Pallari ja Rauni Korva-Hyötylä
MTT, Taloustutkimus, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki, maarit.pallari@mtt.fi
MTT, Lapin tutkimusasema, Tutkijantie 28, 96900 Saarenkylä, rauni.korva-hyotyla@pp.inet.fi

Tiivistelmä

Lapin luomutuotanto – Luomumaatilan mahdollisuudet arktisella alueella selvitys keskittyy Lapin luomutuotannon kehityshistoriaan, nykypäivään ja tulevaisuuteen. Tutkimus tuo esille luomutuottajien näkemykset, tulevaisuuden odotukset ja toiveet Lapin luomutuotantoa kohtaan. Tutkimuksessa tarkastellaan myös Lapin erityispiirteistä ilmasto- ja luonnon puhtautta, jotka muodostavat Lapin luomutuotteiden kasvuolosuhteet. Olosuhteet, jotka ovat erilaiset eri osissa Lappia.

Tutkimuksen kohteena oli 89 rekisteröityä luomuviljelijää Lapista, ja tutkimuksen aineisto kerättiin lomakekyselyinä. Kyselyn vastausprosentti oli 55. Lisäksi selvityksen aineistona käytettiin päättäneiden alueellisten luomuhankkeiden loppuraportteja. Tuloksien kokonaisarviota varten laadittiin SWOT -analyysi, jossa kuvataan Lapin luomutuotannon nykytilaa.

Tulosten mukaan Lapin luomutuotannon ja luomutuotteiden markkinoinnin ongelmia on ollut vuosittain muuttuvat tuotantoehdot, tiedon vähäisyys, EU:n tuomat tiukat direktiivit ja työn luonne. Viljelijät halusivat kannustaa myös uusia luomuviljelijöitä, ja tärkeimpänä pidettiin luomuviljelijöiden välistä yhteistyötä.

Pääsääntöisesti Lapin luomuviljelijät ovat tyytyväisiä elämäänsä. Edellytykset luomutuotannon laajentamiseksi ovat hyvät, mutta luomutuotannon kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota markkinointiin, luomumerkkien tarpeellisuuteen ja luomuviljelijöiden väliseen yhteistyöhön sekä alueellisten tilastotietojen ja hankkeiden loppuraporttien saatavuuteen ja täsmällisyyteen. Tutkimusten perusteella on kehitettävä luomuluonnontuotteiden hyödyntämistä yhdessä luomumaataloustuotannon kanssa. Lapin erityispiirteet tulee myös huomioida keskeisenä osana Lapin luomutuotteiden laatua. Luomutuotantoon liittyvien hankkeiden rinnalle tulee kehittää paikallista koulutusta, luomuneuvonnan saatavuutta ja luomututkimusta. Lapin luomutuotannon jatkuvuuden, vahvistamisen ja kehittämisen näkökulmasta selvityksessä esitetään alueellisen luomustrategian luomista osana kansallista ja kansainvälistä luomutuotantoa.

Avainsanat: luomutuotanto, luomutuotteet, tuotanto-olosuhteet, arktinen alue, Lappi

---

Organic Production in Lapland

Maarit Pallari and Rauni Korva-Hyötälä

MTT, Economic Research, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki, maarit.pallari@mtt.fi

MTT, Lapland Research Station, Tutkijantie 28, 96900 Saarenkylä, rauni.korva-hyotyla@pp.inet.fi

Abstract

Organic Production in Lapland – Organic farms possibility in arctic area research concentrate on Lapland organic production history, present and future. This research reviews the development of organic production in Finnish Lapland, as well as its current and future status. The purpose of the research was to determine the enthusiasm of organic farmers for organic agriculture and their expectations and hopes for the future. In this research express also Lapland specialfeatures climate and nature clean, which it's formed of Lapland organic foods circumstances of growth.

The target group of the study comprised 89 registered organic farmers in Lapland. The research material was collected using questionnaires. The overall response rate was 55 %. The final reports of completed regional organic projects were also used. The results are presented in the form of tables and figures. A SWOT analysis describing the current status of organic production in Lapland was performed for the overall evaluation of the results.

The research revealed the major issues that need to be developed. According to the organic farmers the annually changing production conditions, lack of information, strict EU directives and the nature of the work were those that needed further development. The acquisition of information and marketing were considered problematic, but otherwise the farmers were satisfied with their profession. The farmers also wanted to encourage new organic farmers, and cooperation between organic farmers was considered most important.

In principle organic farmers in Lapland are satisfied with their lives. The prerequisites for expanding organic production are good, but in the development of organic production attention should be paid to marketing, the need for organic brands and cooperation between organic farmers, as well as to the availability and accuracy of regional statistics and the final reports of projects. Based on researchs, the utilization of natural organic products must be developed. Local training, the availability of organic consultation services and organic research need development.

Keywords: organic production, organic products, circumstances of production ,arctic area, Lapland

---

Alkusanat

Lapin luomutuotannon mahdollisuuksia selvittävä työ on ollut haasteellinen monellakin tavalla. Selvitys sai alkunsa käytännön tarpeesta. Lapissa tarvittiin tietoa siitä, mitä Lapin luomutuotannolla tarkoitetaan, mihin sillä pyritään ja mitkä ovat toimijoiden tarpeet, odotukset ja toiveet. Työ muuttui haasteellisemmaksi, kun selvitys osoittautui suunniteltua monimutkaisemmaksi. Lapissa oli toteutettu hyviä paikallisia luomuhankkeita, mutta niiden soveltaminen ja tiedonsiirto muille toimijoille oli jäänyt puutteelliseksi. Tilastot ja käytännöt eivät kohdanneet. Työ vaati eri tahojen kuuntelemista ja asioiden täsmentämistä. Kuitenkin jatkojalostukseen pystyttiin paneutumaan vain vähän, vaikka koko luomuketjun kannalta myös tältä osin toimijoita olisi pitänyt haastatella. Selvityksen perusteella päädyttiin esittämään alueellisen luomustrategian kehittämistä.

Lapin maatalouden toimintaedellytykset poikkeavat muun Suomen toiminnasta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä ilmasto- ja kasvuolosuhteisiin, jotka luovat puitteet Lapin maataloustuotannolle. Tässä työssä tarkastellaan Lapin maaseudun toimivuutta luomutuotannon näkökulmasta, koska uudessa Lapin maakuntasuunnitelmassa, mikä ulottuu aina vuoteen 2020, Lapin luomutuotteet on liitetty osaksi Lapin hyvinvointiklusteria. Lapin päättäjät ovat ymmärtäneet luomutuotannon tuotantotapana, mutta myös Lappiin sopivana elämäntapana. Lapin luonnolla on moniulotteisia arvoja, joilla on annettavaa myös muun Suomen maatalouden kehittämiseksi.

Lapin luomutuotannon selvitykselle perustan ovat antaneet ne aktiiviset luomutuottajat ja luomutoimijat, jotka haluavat osallistua Lapin luomutuotannon kehittämiseen. Viljelijöiden tulokset ja se, että viljelijä haluaa auttaa toista viljelijää osoittaa sen, että halukkuutta kehittää Lapin luomutuotantoa yhteisvoimin on olemassa. Kehitettävää onkin, sillä luomuviljely on pienimuotoista ja sirpalemaista muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Jos luomumaataloustuotannon kanssa lisäksi tarkastellaan luomukeruutoimintaa, laajat seitsemän miljoonan hehtaarin luomumetsät mahdollistavat monipuolisemman toiminnan kehittämisen. Lapin alueelliselle luomustrategialle on tarve ja työn tukena toimivat jo tehdyt alueelliset hankkeet.

Selvitystyö ei olisi syntynyt ilman opinnäytetyön tekijää, Rauni Korva-Hyötylää, ei ilman luomutoimijoiden ja –tuottajien osallistumista eikä ilman rahoittajaa, Lapin TE –keskusta. Samoin harjoittelijalle José-Carlos García-Rosell Eskenazille kiitokset artikkelista, joka on tämän julkaisun liitteenä. Kiitos kaikille yhteistyöstä.

Rovaniemellä joulukuussa 2003

Maarit Pallari

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuksen tausta, tavoitteet ja viitekehys.....	7
2	Lapin olosuhteet.....	10
2.1	Asukkaat ja ympäristö	10
2.2	Lapin puhtaus osana arktista aluetta	11
2.3	Lapin maatilojen kasvuolosuhteet ja maataloustuotannon rakenne.....	13
3	Lapin luomutuotanto	15
3.1	Luomumaataloustuotannon määrittely	15
3.2	Keruutuotannon määrittely	16
3.3	Luomuelintarvikkeiden määrittely.....	16
3.4	Valvonta ja valvontajärjestelmään liittyminen	17
3.4.1	Luomutuotteiden merkintä	17
3.5	Neuvonta ja koulutus	19
3.5.1	Neuvonta	19
3.5.2	Koulutus	20
3.6	Luomumaataloustuotanto.....	20
3.6.1	Maataloustuotannon tukijärjestelmä.....	21
3.6.2	Luomutuotannon laajuus Lapissa.....	21
3.6.3	Luomukeruutuotanto	24
4	Aikaisemmat Lapin luomutuotannon selvitykset ja hankkeet	25
4.1	Luomuhankkeet	25
4.2	Luomutuotteisiin liittyvät hankkeet.....	27
5	Aineisto ja menetelmät.....	28
6	Tutkimuksen tulokset.....	29
6.1	Lapin luomuviljelijät ja luomutuotanto	29
6.2	Luomuviljelijän kokemukset ja mielikuva luomutuotannosta.....	30
6.3	Luomuviljelijän kokemukset ja mielikuva luomutuotteiden markkinoinnista	32
6.4	Luomumerkkien tarpeellisuus ja käyttö.....	34
6.5	Lapin luomuviljelijän kokemukset ja mielikuva luomutoimijoista	35
6.5.1	Luomuneuvonta ja koulutus	36
6.6	Mielikuva Lapin luomuviljelijöiden ja luomutuotannon tulevaisuudesta	38
6.7	Mielikuva Lapin puhtaasta luomuruoosta.....	41
7	Tulosten tarkastelu ja Lapin luomutuotannon SWOT-analyysi.....	42
8	Johtopäätökset.....	45
9	Kirjallisuus	48
	LIITTEET.....	51

1 Johdanto

Yleinen kiinnostus luomutuotantoa kohtaan tuotantomuotona ja elämäntapana ovat tavoitaneet myös Lapin alueelliset toimijat. Uudessa vuoteen 2020 ulottuvassa Lapin liiton maakuntasuunnitelmassa on kirjattu Lapin visioon seuraavaa: ”Lapin hyvinvointiklusteri käsittää sellaisia tuotteita, jotka parantavat tai ylläpitävät ihmisten toiminta- ja suorituskykyä ja tuottavat käyttäjilleen terveyttä, virkistystä ja hyvinvointia. Näihin hyvinvoinnin tuotteisiin kuuluu myös lappilaiset luomutuotteet.”

Lapin luomun mahdollisuudet ovat luomumaatilojen toimintaympäristössä ja laajassa lähes yhtenäisessä luomukeruualueessa. Suomen 10 miljoonasta luomukeruualuehehtaarista seitsemän miljoonaa sijaitsee Lapin läänissä. Tämä on ainutlaatuinen kokonaisuus myös Euroopan mittakaavassa. Toinen luomutuotannon vahvuus Lapissa ovat toimijat, jotka tuntevat Lapin arktiset kasvuolosuhteet ja toimintamahdollisuudet. Lapin elämäntapaa kuvaa muun muassa ihmisten suhtautuminen ympäröivään luontoon. Suurin osa viljelijöistä tulkitsee työnsä luonnon voimaa ja rytmiä kunnioittaen tapahtuvaksi yhteistoiminnaksi luonnon kanssa. Vaikka maatalous elinkeinona on kehittynyt yhä tehokkaampaan ja teollisempaan suuntaan, Lapissa viljelijät ovat pitäneet kiinni talonpoikaiseen maanviljelystapaan liitetystä viljelemisen käsityksestä.

Lapin luomutuotanto sijaitsee ilmasto-olosuhteiltaan pohjoisimmalla vyöhykkeellä, arktisella alueella, jossa kasvuolosuhteet ovat haasteelliset elintarviketuotannolle lyhyen kasvukauden ja suuren valomäärän vuoksi. Lapin lääni on pinta-alaltaan suurimmaksi osaksi arktista aluetta (66°32'N), mutta läänin eteläisin osa sijoittuu Perämeren vaikutuspiiriin, jolloin Golf-virran vaikutuksesta lämpötilat ovat suotuisimmat kasvulle. Kolmasosa koko maastamme sijaitsee Napapiirin pohjoispuolella ja arktisen alueen vahvuudet ovat hyödynnettävää. Tutkimusten mukaan (Mähönen 2002) Lapin luonto on osoittanut vahvuutensa. Raskasmetallipäästöt ovat alhaiset, eikä Tsernobylin onnettomuuden (1986) jälkeen strontium-pitoisuuksissa havaittu muutoksia. Onneksi onnettomuus tapahtui talvella, ja Lapissa maan peitti tuolloin lumi.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Lapin luomutuotannon kehityshistoriaa, nykypäivää ja tulevaisuuden odotuksia. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat luomuviljelijät sekä luomukotieläin- että luomukasvintuottajat. Selvityksessä kartoitetaan kohderyhmän kautta Lapin luomutuotantoa, ja tuloksia voidaan hyödyntää alueellisen luomustrategian suunnittelussa. Lapin luomustrategian kehittäminen vaatii kuitenkin eri kehittämisvaihtoehtojen vertailua ja kehittämistyön suunnittelun apuna voidaan käyttää kansallisen luomustrategian taustamuistiota. (Koikkalainen ym. 1998). Selvitys tehtiin yhteistyössä MTT:n taloustutkimuksen ja Lapin tutkimusaseman, ProAgria Lapin Maaseutukeskuksen sekä Lapin TE-keskuksen (TE =työvoima- ja elinkeinokeskus) kanssa. Tutkimuksen aikana valmistui opinnäyte, ja tutkimuksen rahoitti Lapin TE-Keskus.

1.1 Tutkimuksen tausta, tavoitteet ja viitekehys

Lapin luomutuotanto on kolmen viimeisen vuoden tilastojen mukaan pysynyt lähes ennallaan; luomuviljelijöitä on lopettanut, mutta vastaavasti lähes sama määrä on tullut tilalle. Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen (KTTK) vuoden 2002 tilastojen mukaan luomutuotannossa Lapissa on 89 toimivaa luomutuotannon valvontaan kuuluvaa luomutilaa. Lapin luomutilojen osuus on 4,2 % koko maan luomuaktiivituloista. (KTTK 2002.)

Luomutuotantoa on tuotantosuuntana ollut Lapissa noin 15 vuotta. Varsinaista rahoitusta tuotantosuunnalle on saatu vuonna 1993, jolloin Lapin maaseutukeskus sai valtionapuna luomuneuvontaan 37 000 mk (6222,95 €). Samana vuonna 1993 luonnonmukaisen viljelyn neuvonta aloitettiin Lapin maaseutukeskuksessa (Ylimommo 2003). Tuolloin Lapissa toi-

mi Luomu-merkin alla 20 luomutuottajaa ja viljelyala oli 83 ha. Lisäksi siirtymävaiheessa oli mukana 12 tuottajaa sekä 252 hehtaaria maata. Kaikella luomupeltoalalla ei tuotettu luomuna myytäviä tuotteita, vaan osa meni esimerkiksi karjan rehuksi (Lapin maaseutukeskus 1993). Vuodesta 1996 Lapin luonnonmukaista viljelyä on kehitetty erilaisilla paikallisilla hankkeilla, joiden tavoitteena on ollut luomuviljelyn edistäminen, viljelykiertojen monipuolistaminen, markkinoitavien tuotteiden viljelyn lisääminen sekä liiketoimintasuunnitelmien ja laatujärjestelmien luominen tiloille. Hankkeiden rahoitus on tullut pääasiassa Lapin TE-keskukselta, jolla on ollut merkittävä rooli Lapin luomun kehittämisessä. Hankkeiden avulla on myös kehitetty luomuluonnontuotteiden keruuta.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Lapin luomutuotannon kehityshistoriaa, nykypäivää ja tulevaisuuden odotuksia. Yksi keskeisimmistä kysymyksistä on, mitä Lapin luomutuotanto tarkoittaa, millaisissa olosuhteissa luomutuotantoa tuotetaan ja miten luomutuottajat mieltävät luomuun liittyvät asiat. Lisäksi tarkastellaan luomutuottajien odotuksia muita luomutoimijoita kohtaan. Tutkimuksessa haetaan vastausta seuraaviin kysymyksiin:

Millä tavoin Lapin luomutuotanto toimii ja mitkä ovat Lapin erityispiirteet?

Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet viljelijöiden päätökseen ryhtyä luomuviljelijäksi?

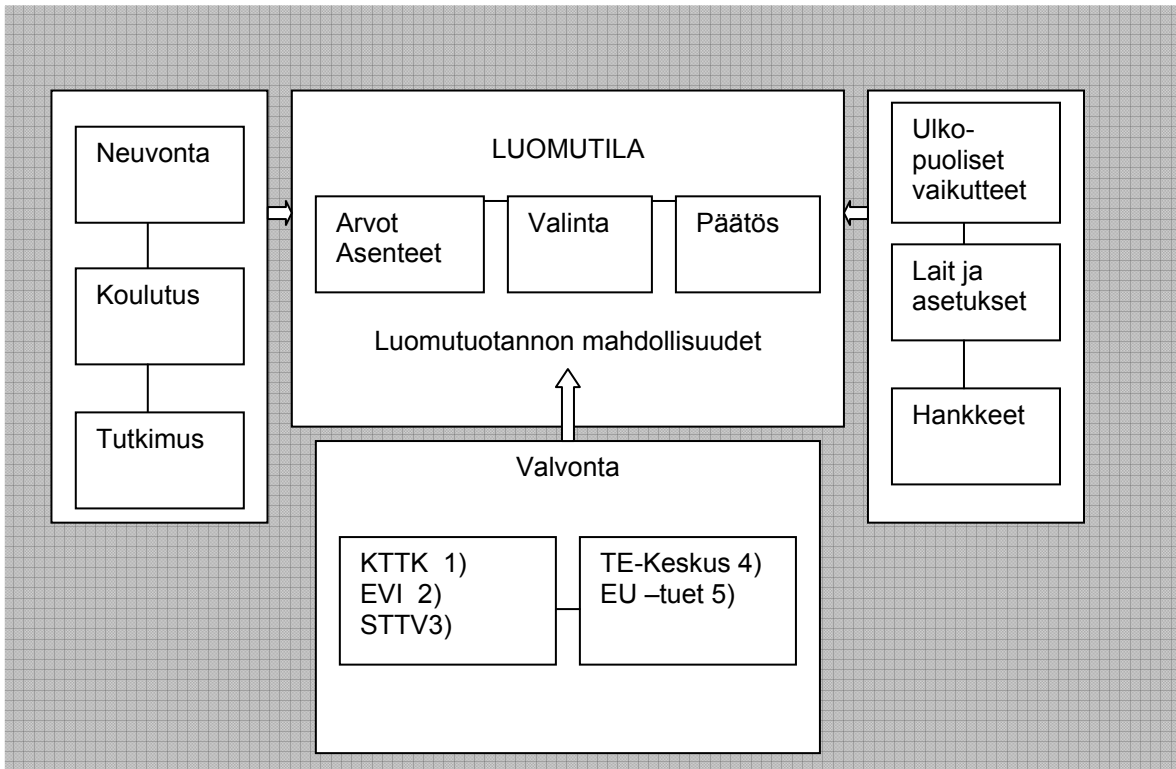
Mitä ovat luomuviljelijän kokemukset luomutuotannosta?

Mitkä ovat viljelijän odotukset muita luomutoimijoita ja luomutuotannon tulevaisuutta kohtaan?

Mitkä ovat Lapin luomutuotannon tarpeet ja tulevaisuuden mahdollisuudet?

Selvityksen tavoitteena on selkeyttää kyselyn avulla luomuviljelijöiden näkökulmasta Lapin luomutuotteiden ketjua tuottajalta kuluttajille. Esimerkiksi sitä miten tärkeänä pidetään ruoan tai luomulisäysaineiston alkuperää, mistä se on lähtöisin ja miten se on tuotettu ja mitkä tekijät vaikuttavat luomutuottajana aloittamiseen. Esimerkiksi onko oma asenne kasvattaa puhdasta terveellistä ruokaa vai olisiko päätökseen vaikuttanut siirtymisvaiheessa EU:n luomutuotet. Tärkeää on saada selville luomutuottajien motivoituneisuus luomuasiana kohtaan ja tulevaisuuden odotukset ja toiveet. Tutkimuksessa selvitetään myös Lapin luomutuotannon edellytyksiä mm. ilmasto- ja kasvuolosuhteita, kartoitetaan Lapin luomuhankkeet sekä selvitetään Lapin luomutuotteiden markkinointimahdollisuuksia.

Luomutuotantoa ohjaavat neuvonta, koulutus, tutkimus, hankkeet, EU:n lainsäädäntö ja valvontaorganisaatiot. Viitekehukseen (kuva 1) on kuvattu, miten ulkopuoliset tahot vaikuttavat ja ohjaavat luomutuottajan toimintaa.

Kuva 1. Luomutuotannon mahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät.

- 1) KTTK = Kasvintuotannon tarkastuskeskus
- 2) EVI = Elintarvikevirasto
- 3) STTV = Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus
- 4) TE-Keskus = Työvoima- ja elinkeinokeskus
- 5) EU-tuet = Euroopan yhteisöjen asetukseen perustuva tuki

Tuotantotavan valinta on maatilalle pitkän tähtäimen strateginen ratkaisu (Miettinen ym. 1997). Luomutuotanto on tuotantosuuntana voimakkaasti sidoksissa luonnon resursseihin. Lapin luonnon erityispiirteet on huomioitava tuotantosuunnan valinnassa. Luomutuotannon mahdollisuudet tulevat esille silloin, kun luomutuottaja tekee valintoja omien arvojen kautta. Arvot tulevat esille sekä viljelymenetelmän että tuotteiden valinnassa kuin myös perheen hyvinvoinnin ja tulevaisuuden odotuksissa. Myös asenteet vaikuttavat päätöksentekoon. Esimerkiksi onko tuotanto niin kannattavaa, että tavanomainen tuotanto voidaan muuttaa luomutuotannoksi. Päätöstilanteessa luomutuottaja on yhteydessä eri sidosryhmiin (kuva 1) kuten viranomaisiin ja sukulaisiin. Samalla luomutuottajan päätökseen vaikuttavat toimintaympäristön arvot ja asenteet. Kuva, joka luomutuottajalle muodostuu luomutuotannon mahdollisuuksista, perustuu alueelliseen tuotanto- ja kulttuuriympäristöön. Luomutuottajan tulee huomioida, onko esimerkiksi tuotantorakennukset sopivat ja mitä muutoksia pitää tehdä, jotta tuotanto olisi myös lain mukaisesti luomua. Nämä luovat toiminnalle relevantit luomuyrittäjyyden puitteet.

Luomuviljelijä tarvitsee toiminnan tuekseen neuvontaa, koulutusta ja tutkimustietoa. Tämä tuo luomuviljelijälle jatkuvuutta ja toiminnan varmuutta. Tiedonkäyttö ja -jalostaminen ovat osa ammattitaitoa. Viljelijälle tiedon hankkimisessa ovat avainasemassa toiset luomuyrittäjät, luomuneuvojat, luomutuotanto-opetus ja alan tutkijat. Alueellinen moniulotteinen toiminta tuo esiin luomuviljelijöiden kokemukset ja näkemykset Lapin luomutuotannon kehittämistä. Alueelliset kehittämishankkeet antavat usein alkusysäyksen toiminnan aloittamiselle ja EU:n tuet tukevat viljelijän toimintaa ja tuovat taloudellista turvaa. Alueellisten kehittämishankkeiden avulla viljelijällä on mahdollisuus saada tietoa, koulutusta ja markkinayhteyksiä omille tuotteille. Alueellinen tutkimus toimii linkkinä kansalliseen ja kansainväliseen luomutuotannon kehittämiseen.

Luomuviljelyyn liittyvä valvonta on osa luomuviljelyyn liittyvää toimintaa. Jokaisen luomutuotteiden viljelijän, valmistajan, pakkaajan ja EU:n sisälle niitä tuovan toiminnanharjoittajan on kuuluttava luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään. Luomuvalvontaan liittyvät viranomaiset mm. Kasvintuotannon tarkastuskeskus, Elintarvikevirasto ja Työvoima- ja elinkeinokeskus, jotka pitävät viljelijän ajan tasalla ja valvovat, että luomutuotteet ovat luomuehtojen mukaisia. Luomutuotannon työtapaa vaatii avointa, vuorovaikutteista toimintatapaa. Näistä kokonaisuuksista koostuu luomuviljelijöiden luomutuotannon mahdollisuudet viitekehys (kuva 1).

2 Lapin olosuhteet

2.1 Asukkaat ja ympäristö

Tilastokeskuksen mukaan Lapissa oli asukkaita vuoden 2001 lopussa 189 288. Edelliseen vuoteen verrattuna väestö oli vähentynyt 1,3 %. Lapin työpaikat 2002 toimialoittain jakautuivat siten, että alkutuotannossa oli työssä 6,2 %, jalostuksessa 22,2 %, palvelualoilla 69,0 % ja muilla aloilla 2,7 % työssäkäyvästä väestöstä (Lapin Liitto 2002b). Lapin liiton maakuntasuunnitelmassa vuoteen 2020 Lapin visio on määritelty seuraavasti:

”Lappi on asukkaiden rakastama, aluerakenteeltaan monipuolinen ja tunnettu pohjoisen osaaja eurooppalaisessa maakuntien verkostossa. Lapin kilpailukyky perustuu yhteistyöhön, luovaan ja kansainväliseen yritystoimintaan sekä uudenaikaiseen perusteellisuuteen. Lappilaiset ovat vahvoja osaajia elämystuotannossa, matkailussa sekä pohjoisten olosuhteiden ja luonnonvarojen hallinnassa ja hyödyntämisessä. Korkean osaamisen ohella Lappi tunnetaan laadukkaasta rakennetusta ja luonnonympäristöstä, turvallisuudesta, kulttuuria ja monikulttuurisuutta arvostavasta ilmapiiristä ja nuoria kannustavista toimintatavoista. Lappi on elämänvoimaa. Maakuntasuunnitelmassa tulee esille se tärkeä seikka, mitä Lapin hyvinvointiklusteri käsittää. Se käsittää sellaisia tuotteita, jotka parantavat tai ylläpitävät ihmisten toiminta- ja suorituskykyä ja tuottavat käyttäjilleen terveyttä, virkistystä ja hyvinvointia. Klusteriin liitetään myös vapaa-ajan virkistys-, liikunta- ja kulttuuripalvelut ja tuotteet sekä lappilaiset luomutuotteet, terveysvaikutteiset elintarvikkeet, tuotteistettu pohjoinen pohjavesi ja lappilaista raaka-aineista valmistetut kauneudenhoitotuotteet” (Lapin Liitto 2002a.).

Lapin maakuntasuunnitelmassa tulevat hyvin esille luomutuotteet, luonnontuotteet ja yleensäkin lappilaiset elintarvikkeet ja se, miten tärkeitä ne ovat tämän päivän ihmisille. Luomutuotteet ja luomutuotanto Lapissa on katsottu yhdeksi tärkeäksi elinkeinoksi. Luomutuotannon ylläpitämiseksi ja edistämiseksi tulisi Lapin luomutuotteiden kehittämistä suunnata voimakkaammin kansainväliseksi toiminnaksi. Vaikka maatalous elinkeinona on kehittynyt yhä tehokkaampaan ja teollisempaan suuntaan, viljelijät ovat pitäneet kiinni talonpoikaiseen maanviljelystapaan liitetystä viljelemisen käsityksestä. Suurin osa viljelijöistä tulkitsee työnsä luonnon voimaa ja rytmiä kunnioittaen tapahtuvaksi yhteistoiminnaksi luonnon kanssa. Viljelijöiden on vaikea nähdä toimintansa luontoa ja ympäristöä kuormittavaa vaikutusta, kuten jokien rehevöitymistä tai luonnon monimuotoisuuden häviämistä. ”Lisäksi pyritään kytkemään viljelijöiden valitsemat tuotantostrategiat laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Tuotantotapojen ja menetelmien valintoja ohjaavat paitsi viljelijät itse, myös tutkimus, teollisuus, kauppa, neuvonta ja politiikka” (Silvasti 2001). Aluepoliittisilla päätöksillä on siten merkitystä Lapin luomutuotannolle sen kehityksen edistämässä.

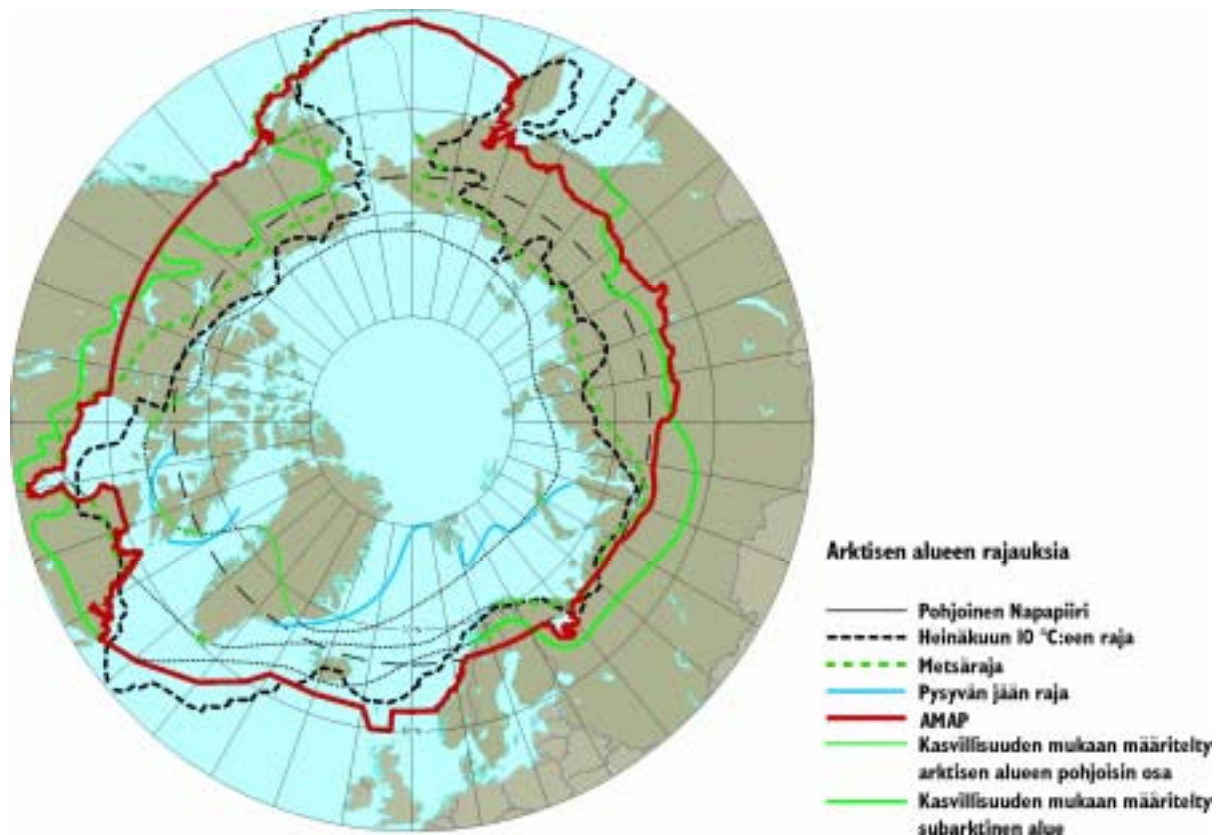
Lapin luonto on luomutuotannolle tärkeä elementti. Ympäristöä voidaan pitää alueellisen kilpailukykyyn tekijänä, ja vastuu tulevasta sukupolvista tulee huomioida niin, että pidetään huolta ympäristöstä ja luonnonvaroista. Tavoitteena on siis luonnonvarojen kestävä käyttö, viihtyisän ja terveellisen ympäristön luominen sekä luonnon biologisen monimuotoisuuden

ja ekosysteemien toimivuuden turvaaminen. Ympäristöön kohdistuvia uhkia torjutaan ja parempaa ympäristöä rakennetaan perusteellisella suunnittelulla, tehokkaalla ympäristönsuojelulla ja ottamalla käyttöön sellaisia luonnon hyödyntämismenetelmiä, joista ei aiheudu haittaa ympäristölle. (Lapin Liitto 2002a). Näitä voidaan pitää Lapin luomutuotannon suunnittelun lähtökohtina.

2.2 Lapin puhtaus osana arktista aluetta

Lapin lääni on pinta-alaltaan suurimmaksi osaksi arktista aluetta. Arktisella alueella tarkoitetaan maapallon pohjoisimpia alueita pohjoisnavan ympärillä. Alueen eteläraajaksi on kansainvälisessä yhteistyössä sovittu Pohjoinen Napapiiri (66°32'N). Arktiseksi alueeksi voidaan rajata myös metsänrajan vaihtumisvyöhyke eteläisen metsän ja pohjoisen puuttoman tundran välillä. Lisäksi Suomen poliittisesti määritelty arktinen alue on napapiirin pohjoispuolinen alue. Maantieteellisen näkökulman lisäksi arktinen alue voidaan määritellä ilmasto-olosuhteiden mukaan siten, että arktinen alue sijoittuu pohjoiseen alueella, joiden kesäkuun keskimääräinen lämpötila on +10°C. Lapin läänin eteläisin osa sijoittuu Perämeren vaikutuspiiriin, ja se näkyy mm. kasvuolosuhteissa. (Mähönen 2002).

Lapin maaseutuympäristö ja luonto ovat Lapin vahvuuksia, joita tulee hyödyntää tuotteiden ja palveluiden markkinoinnissa. Lapin luonto mielletään useimmiten puhtaaksi ja ainutlaatuiseksi, mikä tuo lisäarvoa Lapissa tuotetuille tuotteille. Tämä sopii myös luomutuotteiden markkinointiin, sillä valtakunnallisessa selvityksessä luomuviljelijöiden mielestä eniten markkinoinnissa tulisi korostaa luomutuotteiden puhtautta, ympäristöystävällisyyttä ja terveellisyyttä (Kallio.1998). Niinpä luonnon puhtaudella tarkoitetaan käytännössä yleensä saasteettomuutta (Pallari 2003), ja tästä näkökulmasta Lapin luomutuotteiden laadun mittariksi voidaan osoittaa arktisen alueen ympäristön tilaa osoittavia mittareita kuten arvoja raskasmetallipäästöistä tai radioaktiivisuudesta.

Kuva 2. Lappi osana arktista aluetta (AMAP 1997).

Arktisen ympäristön seuranta- ja arviointiohjelma (Arctic Monitoring and Assessment Programme, AMAP) seuraa ja arvioi arktisen ympäristön tilaa ja siihen vaikuttavia tekijöitä, mukaan kuuluu myös ihmisen terveys ja ympäristön tilan välinen vuorovaikutus. Vuoden 2002 aikana AMAP julkaisi uudet arviointiraportit arktisen ympäristön raskasmetalli- ja ympäristömyrkkypitoisuuksista, ympäristön radioaktiivisuudesta, ihmisten terveydestä sekä haitallisten aineiden kulkeutumisreittien muutoksista maailmanlaajuisen ilmastomuutoksen seurauksena. Seuranta- ja arviointiohjelma (AMAP) perustettiin vuonna 1991 ja sen tehtävänä on seurata ja arvioida ihmisen toiminnasta peräisin olevien saasteiden tasoa ja vaikutuksia arktisella alueella. Arviointi osoitti, että arktinen alue on läheisesti yhteydessä muuhun maailmaan ja sinne kulkeutuu saasteita hyvinkin kaukaa. Raporttien perusteella Arktisen neuvoston ministerikokous päätti tehostaa ympäristösaasteiden vähentämiseen tähtäävää toimintaa. Arktisen alueen väestön terveyden kannalta on tärkeää, että maailmanlaajuisissa toimintasuunnitelmissa otetaan huomioon pysyvien orgaanisten ympäristömyrkkujen ja elohopeapäästöjen väheneminen (Mähönen, 2002). Tästä edistymisestä on selvää hyötyä myös Arktisen alueen elintarvikkeiden tuottamiselle ja markkinoinnille. Laatutekijöitä voidaan yksilöidä tutkimustulosten kautta kuluttajille.

Lapin maaperässä raskasmetallien jakauma on hyvin vaihteleva ja erilainen verrattuna muuhun Suomeen. Varsinkin Keski-Lapissa on tapahtunut raskasmetalleja sisältävien malmien ja pienempien malmimineraalisaatioiden muodostumista, ja näiden tuloksena Keski-Lapin vihreäkivialueella on huomattavasti muuta maata korkeampia kromi-, nikkeli- ja kuparipitoisuuksia. Lyijypitoisuudet ovat Lapin maaperässä poikkeuksellisen alhaisia. Lapin maaperän raskasmetallipitoisuuksia on selvitetty useissa geokemiallisissa kartoituksissa, muun muassa 1980-luvun alussa Pohjoiskalottiprojektissa, joka tehtiin suomalais-ruotsalais-norjalaisena yhteistyönä. Projektin tuloksena todettiin, että Kuolan teollisuusalueilta leviävät raskasmetallipäästöt eivät ole uhka Lapin luonnolle. Esimerkiksi porojen raskasmetallipitoisuuksia on tutkittu eri puolilla Lappia, ja pitoisuudet ovat olleet alhaisia. Uusimpien tulosten mukaan kadmiumpitoisuus on poron maksassa vähentynyt, eikä se enää ylitä Pohjoismaiden ministerineuvoston käyttösuositusrajaa (0,5 mg/kg) ja lyijypitoisuus on vähentynyt vielä selvemmin. (Mähönen, 2002).

Ensimmäinen arktisen ympäristön seuranta- ja arviointiohjelman (AMAP) radioaktiivisuusraportti käsitteli ihmisen toiminnasta peräisin olevien radionuklidien alkuperää ja pitoisuuksia vuosina 1960 - 1995. Radionuklidien kertymisen kannalta ovat maaekosysteemit tärkeitä. Niiden käyttäytymiseen ravintoketjussa vaikuttavat nuklidin fysikaalis-kemiallinen luonne, maan ympäristön laatu ja arktisessa ympäristössä myös vuodenaika. Suoraan vihreille kasvinosille märkälasseumana tulevat radionuklidit voivat siirtyä nopeasti eläimiin ja edelleen ihmisiin. Happamalla turvealueilla ja orgaanisilla metsäalueilla, joita on arktisella alueella runsaasti, on cesium helposti käytettävässä muodossa. Maito on hyvä indikaattori ympäristöntilan seurannan kannalta, koska maito kuuluu suomalaiseen ruokavalioon tärkeänä ravintoaineena, ja Lapin maataloista suurin osa on maitotiloja. Aluksi (1963 - 1987) maitonäytteet tulivat Kursun meijeristä, mutta kun meijeri suljettiin, niin näytteet oli saatu koko Lapin tuotantoaluetta edustavasta Rovaniemen meijeristä. Loppuvuonna 2003 Rovaniemen meijeri lopetti myös toimintansa. Maidon cesium- ja strontiumpitoisuudet 1960-luvulla olivat maan korkeimmat Lapissa, vaikka laskeuman tasossa ei ollut suuria eroja. Kun ydinasekoeräjäytykset ilmakehässä lopetettiin vuonna 1963, maidossa pitoisuudet alenivat. Kesällä pitoisuudet olivat korkeampia, koska sateen mukana tuoreelle heinälle tuli uusia laskeumia. Tsernobylin onnettomuuden jälkeen (1986) vaikutukset näkyivät maidossa kesällä lumen sulamisen jälkeen. Onneksi onnettomuus tapahtui talvella, siksi Lapissa ei havaittu muutosta strontium-pitoisuuksissa. Merkittävin ravintoketju radioaktiivisuus- ja pitoisuuksien ihmiseen kohdistuvassa tutkimuksessa on jäkälä-poro-poromies -ketju. Tämän lisäksi myös sienet, marjat ja riista ovat tärkeitä radioaktiivisuus- ja pitoisuuden määrittämisessä (Mähönen, 2002). Maidon laadun tutkiminen on tärkeää myös siksi, että Lapissa

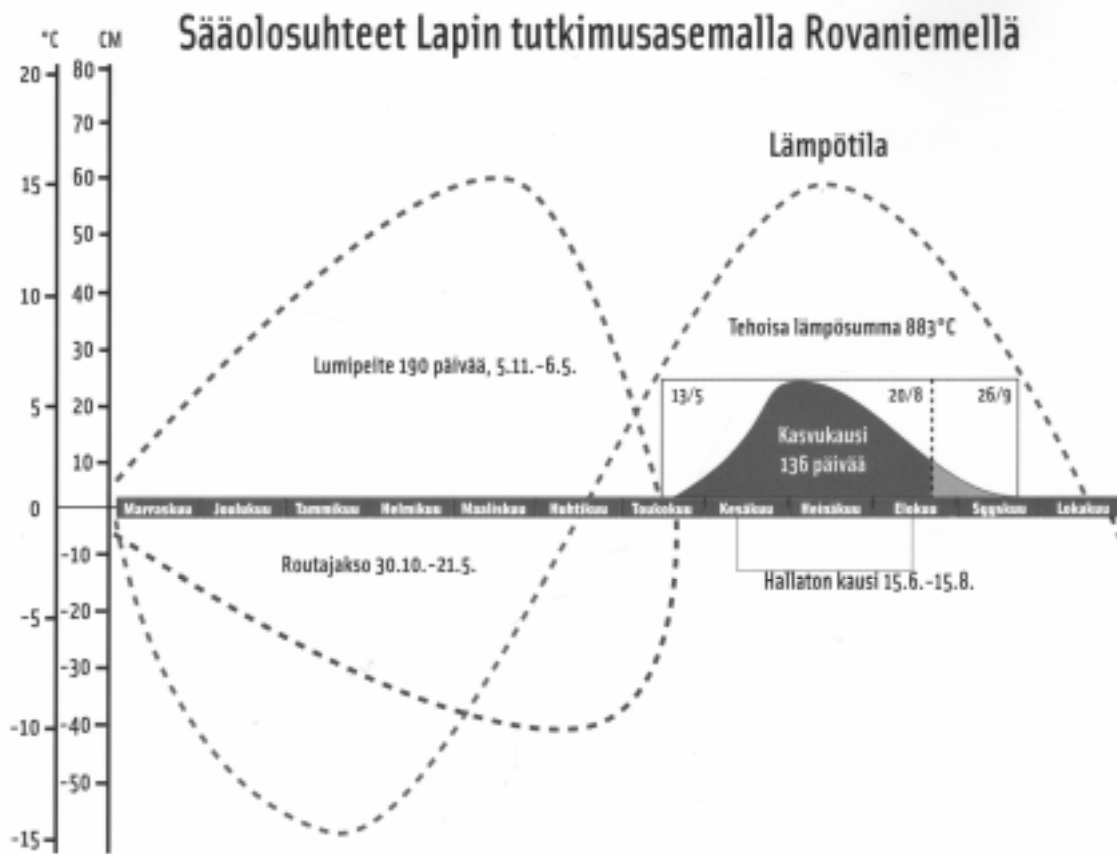
lehmille tehdään heinää hyvin yleisesti suosta raivatuilta pelloilta, ja kivennäismaankin ravinnetaso on eteläistä Suomea köyhempi.

Lopuksi voidaan todeta, että AMAPin tutkimus osoitti sen, että ravinto on Lapin asukkaille pääasiallinen ympäristömyrkköjen altistumisen lähde, ja lapset ovat merkittävin riskiryhmä, koska sikiön kehityksen ja imetyksen aikana myrkyt siirtyvät äidistä lapseen. Lapin osalta tutkimus vahvistaa, että tutkittujen ympäristömyrkköjen ei todettu aiheuttavan ihmisen terveydelle haitallista altistumista. Pysyvien orgaanisten ympäristömyrkköjen pitoisuuksien määrät eivät vaikuta huolestuttavilta Lapissa. Mitatut pitoisuudet eivät ole lähelläkään elintarvikkeille sallittuja raja-arvoja, ainoana poikkeuksena ovat Itämeren vaikutuspiirissä olevat kalat (Mähönen, 2002). Näin AMAPin tutkimustuloksia voidaan pitää merkittävänä Lapissa tuotettujen elintarvikkeiden laatuun liittyvien asioiden määrittämisessä.

Huomioitavaa on myös, että Lapin ilmaston puhtaus on osa Lapin ympäristön puhtauskäsitystä. Puhtaudella on teknologisen puhtausmäärittelyn kuten ilmaston raja-arvoihin perustuvan määrittelyn lisäksi kulttuurisidonnaisia kuten sukupolvien välillä syntyneitä määrittelyksiä. Kulttuurisidonnaisena asiana puhtaus liittyy siten osana siihen, millaista perintöä haluamme siirtää sukupolvelta toiselle, ja siihen millainen mielikuva on syntynyt puhtaasta kodista, siististä lähiympäristöstä tai pihapiiriin pellosta (Pallari 2003b). Voidaankin todeta, että Lapin vahvuutena ovat myös alueella toimivien ihmisten toimintatavat, jotka ovat olleet ja ovat yhä kiinteässä suhteessa luonnon kanssa. Sanonnat ” mettän roska puhdas roska” tai ” puhtaus on puoliruokaa” ovat sanontoja, joiden taustalla on eettinen arvomaailmamme. Tästä johtuen puhtaus itsessään on arvo sinänsä, eikä sitä voida yksiselitteisesti käyttää suoraan Lapissa tuotettujen tuotteiden markkinointiin ilman puhtauden merkityksiä avaavaa tutkimusta. Kuitenkin puhtaudella on sellaisia sisältöjä, joita voidaan ottaa osaksi tuotteistamista sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin edistäjänä esimerkiksi laatuun sisällytettävänä asioina. (Pallari 2003a).

2.3 Lapin maatilojen kasvuolosuhteet ja maataloustuotannon rakenne

Maataloustuotantoa rajoittaa Pohjois-Suomessa lyhyt kasvukausi (kuva 3) vaihdellen Lapin alueilla 100 - 140 päivää vuodessa, jolloin vuorokauden keskilämpötila on yli +5°C. Kasvukauden tehoisa lämpötilansumma on alueella 400 - 900°C. Viljelyn epävarmuutta aiheuttava tekijä on myöhäinen kesä, mikä aiheuttaa ongelmia viljelykasvin kasvuun. Maan kosteus sitä vastoin ei ole tavallisesti rajoittava tekijä viljelykasvien kasvuun. Sademäärät ovat tavallisesti riittävät kasvukaudella (toukokuu - syyskuu) 279 mm, kun keskimäärin vuodessa sademäärä on 512 mm Lapin tutkimusaseman tilastoinnin mukaan. Pohjois-Suomessa voidaan viljellä vain muutamia tärkeitä kasveja, kuten heinäkasveja, ohraa ja perunaa. Laidunkausi on myös melko lyhyt eli enintään noin 100 päivää. Parhaiten menestyvät rehu kasvit, koska nämä kasvavat viileässäkin ilmastossa ja pystyvät käyttämään hyväkseen yöttömiä öitä kasvussaan. Toisaalta 180 - 210 päivän pituinen lumipeite aiheuttaa sienitauteja rehunurmen tuotannossa (Nissinen 1996). Lapin olosuhteet ovat haasteelliset elintarviketuotannolle. Lyhyt kasvukausi ja sen aikana suuri valon määrä luovat myös tuotteisiin ominaisuuksia, joita voidaan laaja-alaisemmin hyödyntää Lapin elintarviketuotannon kehittämisessä.

Kuva 3. Sääolosuhteet MTT:n Lapin tutkimusasemalla Rovaniemellä (Nissinen 1996).

Vuonna 2002 Lapissa tuotettiin 107 miljoonaa litraa maitoa ja maidon lähettäjiä oli 852 (Lapin liitto 2003). Lähes saman maitomäärän (99 miljoonaa litraa) lähettämiseen tarvittiin vuonna 1994 maitotiloja noin 1300. Tilojen määrä on 8 vuoden aikana vähentynyt noin 450 tilalla. Maidon lähettäjien määrä on vähentynyt rajusti 1960-luvulta lähtien, jolloin Lapissa oli yli 10 000 maitotilaa (Nissinen 1996). Maatilojen väheneminen näkyy erittäin hyvin Lapin maaseudun autioitumisena.

Pohjois-Suomen maataloustuotannon tuotantosuunnat ovat edelleen pääasiallisesti maidon- ja lihantuotanto. Kun lypsykarjatuotantoon lasketaan mukaan naudanlihan tuotanto, nousee nautakarjatuotanto 50 % koko Lapin maataloustuotannosta. Naudanliha tulee pääasiallisesti maidontuotantotiloilta. Viljeltyä peltoalaa Lapissa on 42 000 hehtaaria, ja *luomualaa tästä on 2800 hehtaaria*. Viljellystä alasta 36 000 hehtaaria (86 %) käytetään monivuotisen nurmen viljelyyn ja yksivuotisten rehuksien kasvatukseen. Ohran, perunan ja puutarhakasvien viljelyssä on käytössä 3400 hehtaaria. Noin 42 % tiloista on kokonaisuudessaan maidontuotannossa. Keskimäärin lypsykarjatilalla on 17 lehmää. (Lapin Liitto 2003). Maidon tuotantoluvut ovat korkeimmat pohjoisessa, ja maito on tärkein tuote. Sen avainasemaan vaikuttaa ilmasto, mikä on suotuisa rehuksien kasvuille. Merkittävin uhka Pohjois-Suomen maanviljelylle on väestön muutto ja jalostuksen sekä teollisuuden siirtyminen pois Lapista (Nissinen 1996).

3 Lapin luomutuotanto

3.1 Luomumaataloustuotannon määrittely

Luomutuotanto on ainoa kansainvälisesti valvottu ja yhtenäisin sopimuksin määritelty tuotantomuoto. Luonnonmukaisen viljelyn yleiset tavoitteet on määritelty alan kansainvälisen kattojärjestön (IFOAM, www.ifoam.org/, International Federation of Organic Agriculture Movements) pohjoismaisen ryhmän julkilausumassa, jonka myös Luonnonmukaisen viljelyn liitto (www.luomu-liitto.fi, kotimainen kattojärjestö) on hyväksynyt. Luonnonmukainen viljely on omavaraista ja tasapainoista maataloutta, joka mahdollisimman pitkälle perustuu paikallisiin luonnonvaroihin ja jossa viljelytoimet sopeutetaan vallitseviin luonnonoloihin (Maatalouden tutkimuskeskus 1997). Rajalan (1995) määritelmän mukaan luonnonmukainen maataloustuotanto on kestävän kehityksen periaatteiden mukaista maataloutta, jolla tarkoitetaan kokonaisvaltaisen, ekologisen näkemyksen pohjalta lähtevää maataloutta, jossa luonnontalouden toimintaperiaatteet otetaan viljelyssä tietoisesti huomioon kuten ympäristö, kasvit ja eläimet. Luonnonmukaisessa maataloudessa kehitetään ekologisesti kestävää ja luonnontalouden toimintaan sopeutuvaa maataloustuotantoa.

Luonnonmukainen viljely perustuu kokonaisnäkemykseen, jossa maataloustuotannon ekologiset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset otetaan huomioon niin paikallisesti kuin maailmanlaajuisestikin. Luonto ymmärretään kokonaisuutena, jolla on oma itseisarvonsa, ja ihmisen tehtävä on harjoittaa maataloutta siten, että se ei köyhdytä, vaan säilyttää ja monipuolistaa luontoa. Luonnonmukaisessa viljelyssä pyritään tuottamaan riittävästi korkealaatuisia elintarvikkeita oikeudenmukaisesti. Luomutuotannon tulee antaa viljelijälle kohtuullinen toimeentulo, tyydytys työstä ja turvallinen työympäristö. Luomutuotannon tulee ohjata viljelijää säästeliääseen uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöön siten, että ympäristöhaitat jäävät mahdollisimman pieniksi ja tuotantotavan tulee parantaa maan luontaista viljavuutta pitkällä aikavälillä sekä luoda toimiva yhteys elintarvikkeiden tuottajien ja kuluttajien välille mahdollisimman suljettuihin ravinnekiertoihin. Lisäksi luomutuotannon tavoitteena voidaan mainita aine- ja energiavirtojen minimointi, joka kytkee kaupunkiyhteisöjen, maatalouden ja luonnontalouden toiminnat toisiinsa (Rajala 1995).

Luomutuotannossa korostetaan ravinteiden ja muiden uusiutumattomien luonnonvarojen tehokasta käyttöä. Lannoituksen tavoitteena on palauttaa peltoon sama määrä ravinteita kuin sieltä sadossa on viety pois. Karjanlannan merkitys korostuu, koska sen kautta rehujen ravinteita palautetaan peltoon. Lisäksi tyypeä kerätään biologisesti viljellen apiloita ja herneitä. Karjattomilla tiloilla huolehditaan maan kunnosta ja ravinteiden saannista viherlannoituksella. Luomutilalla ravinteita käytetään niukemmin kuin tavanomaisessa viljelyssä. Luomutuotantoon lähdetäessä on huolehdittava peltojen hyvästä kuivatuksesta ja kalkituksesta. Luomutuotantoa aloitettaessa puhutaan siirtymävaiheesta. Siirtymävaihe alkaa aina viljelemällä maata parantavia ja humusta lisääviä kasveja, nurmia ja muita viherlannoituskasveja (Koskimies, 2003). Siirtymävaiheella on erityistä merkitystä siihen, milloin viljelijä voi markkinoida tuotteitaan luomutuotteina. Tällä siirtymävaiheella tarkoitetaan aikaa, jolloin lohkoja on viljeltävä luonnonmukaisen tuotannon vaatimuksin, mutta tuotteiden markkinoiminen ei ole vielä mahdollista luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavin merkinnöin. Yksivuotisilla kasveilla sekä kaikilla nurmikasveilla siirtymäaika on 24 kuukautta. Tämän siirtymäajan jälkeen kylvetystä kasvusta saatava sato voidaan markkinoida luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavin merkinnöin. Siirtymävaiheen laskeminen voidaan aloittaa aikaisintaan siitä päivämäärästä lähtien, jolloin hakemus valvontajärjestelmään liittymisestä on saapunut TE -keskuksen maaseutuosastolle (KTTK 2003a).

Kasvituotannon perustana pellolla, puutarhassa ja metsässä on maan rakenteesta ja viljavuudesta huolehtiminen sekä monipuolinen kasvilajikevalikoima ja viljelykierto. Maan

kasvukuntoa ylläpidetään pääosin eloperäisten lannoitteiden avulla. Viljelyjärjestelmä suunnitellaan niin, että se mahdollisimman pitkälle itsessään ehkäisee rikkaruohoja ja tuholaisia. Helppoliukoisia väkilannoitteita tai synteettisiä torjunta-aineita ei käytetä. Kotieläintuotannossa eläinmäärä ja viljelypinta-ala tasapainotetaan keskenään. Näin eläimet voidaan ruokkia mahdollisimman suuressa määrin kotovaraisella rehulla ja lanta voidaan käyttää lannoitteeksi ilman ympäristöhaittoja (Rajala 1995). Luonnon ja ympäristön monimuotoisuus on luomuviljelymaiseman tärkeä osa. Sen säilyttäminen ja vaaliminen tuleville sukupolville on ensiarvoisen tärkeää. Yksipuolinen maatalous tasapäistää ympäristöä. Karja voi olla osa luomumaataloutta, jos karjaa laidunnetaan niin, että esimerkiksi niityt ja kedot säilyvät. Maatiaiskarja sopii hyvin luomutuotantoon; ne ovat sekä tutkimuksen, että monimuotoisuuden kannalta arvokkaita ja niitä pyritään säilyttämään. (Poutanen-Kortesuo 1998).

3.2 Keruutuotannon määrittely

Syötävien luonnonvaraisten kasvien tai niiden osien markkinoiminen luonnonmukaisesti tuotettuna edellyttää alueen sekä toimijan kuulumista luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään. Keruualueen voi liittää valvontajärjestelmään joko alueen omistaja (esimerkiksi luonnonmukaiseen maatalouden valvontajärjestelmään kuuluva tila) tai keruualueen selvittäjä. Keruualueen selvittäjää tarvitaan liitettäessä useampia omistajien omistamia metsäalueita valvontajärjestelmään. Selvittäjä tekee kaikkien metsänomistajien tai heidän edustajansa kanssa sopimuksen luomutuotantoehtojen noudattamisesta keruualueella. Luomukeruualueista laaditaan keruualuekartat (KTTK 2000).

Luomukeruualue on luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään kuuluva luonnonvaraisten syötävien kasvien tai kasvinosien keruualue. Luomukeruutuote on luomuvalvontajärjestelmän vaatimusten mukaisesti kerätty syötävä kasvi, kasvinosa tai kasvin siemenet. Luonnonmukaisen keruutuotannon vähimmäisvaatimukset Euroopan Unionin alueella määritellään Euroopan yhteisöjen neuvoston asetuksessa (ETY) N:o 2092/91.

Luomuluonnontuotannon tärkein edellytys on, että keruualueilla ei ole käytetty viimeisten kolmen vuoden aikana kemiallisia lannoitteita eikä kasvinsuojeluaineita. Lähes kaikki Pohjois-Suomen metsäalueet täyttävät tämän ehdon. Luomutuotantoalueeksi voivat soveltua luonnonvaraisten kasvien tai niiden osien keräämiseen soveltuvat luontaiset alueet, metsät ja viljeltyt alueet. Selvitetty luomukeruualue mahdollistaa kaikkien keruutuotteiden keräämisen luomuna. Laajojen, kattavien luomukeruualueiden perustaminen ei ole helposti järjestettävissä. Hyväksyttävällä alueella on jokaisen metsänomistajan sitouduttava luomutuotantoehtoihin. Myös luomukeruutuotteiden poimijoiden, ostajien ja jatkojalostajien on sitouduttava luomutuotantoehtoihin. Luomukeruutuotteiden poimijoiden on perehdyttävä ennen poiminnan aloittamista kirjallisesti luomupoimintaohjeisiin, joissa kuvataan lyhyesti luomukeruun ehdot. Ennen poiminnan aloittamista poimija ottaa yhteyttä marjojen ostopisteisiin tai keruutuoteostajaan, josta poimija saa mukaansa kartan siitä, mitkä alueet kuuluvat valvontajärjestelmään. Keruutuotannon ohjeisiin sitoutuneet poimijat voivat myydä luomukeruutuotteita ainoastaan luomuvalvontajärjestelmään kuuluvalla ostajalle. Keruutuotteiden luomusertifiointin tarkoituksena on ollut kotimaisten keruutuotteiden markkina-aseman säilyttäminen ja parantaminen EU:n alueella (KTTK 2000).

3.3 Luomuelintarvikkeiden määrittely

Luomuelintarvikkeiden koostumus on säädetty hyvin yksityiskohtaisesti. Asetuksen liitteessä mainitaan ne tavanomaisesti tuotetut raaka-aineet, lisäaineet ja valmistuksen apuaineet, joita saa käyttää luomutuotteiden valmistuksessa. Elintarvikkeen nimen yhteydessä on oltava maininta luonnonmukaisesti tuotettujen ainesosien määrästä prosentteina. EY-asetuksessa on luettelo tavanomaisesti viljellyistä raaka-aineista, joita luomuelintarvikkeis-

sa saa käyttää enintään 5 % tai enintään 30 %. Samoin asetuksessa on luettelo sallituista lisäaineista. Eläimistä saatavissa tuotteissa sallitut lisäaineet ja muut vastaavat tuotteet on lueteltu kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksessa 773/2000. Lista löytyy myös Luomutuotannon ohjeista liitteestä 6B (Elintarvikevirasto 2002a).

3.4 Valvonta ja valvontajärjestelmään liittyminen

Luomutuotannon tuotantomäärien kasvaessa ja tuotteiden jakeluketjun pidentyessä ei viljelijöiden ja kuluttajien välillä ole enää useinkaan yhteyttä, vaan tuotteiden tuotantotavan takaamiseksi on kehitetty valvontajärjestelmä, joka koostuu tuotantoehdoista ja tarkastusmenettelystä. Luonnonmukaisen maataloustuotannon valvontajärjestelmä perustuu Euroopan yhteisöjen asetukseen luonnonmukaisesta tuotantotavasta ja siihen viittaavista merkinnöistä maataloustuotteissa ja elintarvikkeissa (ETY) n:o 2092/91 (jatkossa EU:n asetus 2092/91). EU:n asetus 2092/91 määrittää vähimmäisvaatimukset luonnonmukaiselle kasvi- tuotannolle, keräilytuotteille ja pääosin kasviperäisille jalosteille. Asetuksen mukaisesti viljelevä tuottaja on oikeutettu myymään tuotteensa luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavin merkinnöin. EU:n asetuksen lisäksi maa- ja metsätalousministeriön päätös 34/1998 määrittelee luonnonmukaisen tuotannon viljelyehdot, kun viljelijällä on maatalouden ympäristötuen erityistukisopimus luonnonmukaisen tuotannon harjoittamisesta tai siihen siirtymisestä. (KTTK 1999).

Viljelijän, joka aikoo myydä luonnonmukaisesti tuottamiaan kasvinviljelytuotteita luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavin merkinnöin, on kuuluttava Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen (KTTK) pitämään luonnonmukaisen maataloustuotannon rekisteriin. Rekisteröintiä eli liittymistä valvontajärjestelmään haetaan ennen viljelytoimenpiteisiin ryhtymistä TE-keskuksen maaseutuosastolta. Tuotantoehtoien käytännön valvontaa hoitavat TE -keskuksen maaseutuosastot ja niiden valtuuttamat tarkastajat. Toimintaa ohjaa ja tuotantoehdoista tiedottaa KTTK. KTTK pitää myös rekisteriä luomutuottajista. Luomuelintarvikkeiden jalostusta valvoo Elintarvikevirasto, kuten myös elintarvikkeiden markkinointivalvontaa, jonka käytännössä suorittavat kuntien elintarvikeviranomaiset (Koskimies 2003). Jos maatilalla tuotetaan luonnonmukaisesti tuotettuja esimerkiksi viinejä niin, silloin alkoholivalmisteiden valmistusta valvoo Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus (STTV) (Elintarvikevirasto 2002b).

3.4.1 Luomutuotteiden merkintä

”Luomuvalvottua” tuotantomerkki on luomuelintarvikkeen tunnus kuluttajalle. EU:n alueella tuotettujen jalostamattomien maataloustuotteiden ainesosista on oltava vähintään 95 % luonnonmukaisesti tuotettuja. Pieni määrä (max.5 %) voi olla sellaisia tavanomaisesti tuotettuja aineksia, joita ei ole saatavissa vielä luonnonmukaisesti tuotettuina. Näissä niin kutsutuissa 95 %:n luomutuotteiden pakkausmerkinnöissä (ei mainonnassa) voidaan käyttää EU:n virallista tarkastusmerkintää ja/tai yhteisön tunnusta (kuva 4) ohjeiden mukaan. Jos luonnonmukaisesti tuotettuja ainesosia on vähemmän kuin 95 %, mutta yli 70 %, voi luonnonmukaiseen tuotantotapaan viitata ainesosaluettelossa. Tuotteissa on silloin oltava elintarvikkeen nimen yhteydessä maininta luonnonmukaisesti tuotettujen ainesosien määrästä prosentteina. Näiden tuotteiden pakkauksissa pitää olla valvovan viranomaisen tunnusnumero, mutta niissä ei saa olla vapaaehtoisia luomumerkkejä eli tähkä- tai aurinko-merkkiä. (Komulainen 2002).

Luomutuotteissa voi olla vapaaehtoisia luomumerkkejä. Koska luomumerkkejä on useita, merkkien väliset erot voivat olla vaikeaselkoisia. Erilaisista luomumerkeistä huolimatta kaikkien luomutuotteiden on täytettävä EU:n luomusasetuksen määrittelevät vaatimukset.

A. Pakollinen valvontaviranomaisen tarkastusmerkintä on

- Alkutuotteissa: FI-A- ja valvontaviranomaisen numero, joka on Suomessa Tekeksen nro 001 - 015
- Jalostetuissa elintarvikkeissa: FI-B
- Alkoholituotteissa: FI-C
- Ahvenanmaan maakuntahallitus FI-D

B. Vapaaehtoisia merkkejä

- Virallisten tarkastusmerkinnän ja nimessä esiintyvän luomu-sanana lisäksi voidaan käyttää erilaisia vapaaehtoisia merkkejä, jotka kertovat, että kyseessä on luomutuote.

Virallinen tarkastusmerkintä

Yhteisön tunnus

Luonnonmukainen
maataloustuotanto-
EY:n valvonta-
järjestelmä
Ekologiskt jordbruk-
EG:s kontrollsystem

Kuva 4. Virallinen tarkastusmerkintä ja yhteisön tunnus.

Virallinen tarkastusmerkintä on esitettävä samalla kielellä tai samoilla kielillä kuin pakkausmerkinnät. Yhteisön tunnuksen logo on EU:n luomumerkki tähtämerkki, joka on tarkoitettu koko EU:n alueelle. Tuotteen aineiden ja jalostuksen sekä pakkauksen tulee läpäistä jonkin EU:n maan luomuvalvonta.

Kuva 5. Luomu -valvottua tuotantoa -merkistä käytetään myös nimeä Aurinko-merkki.

Luomuvalvottua tuotantoa -merkkiä (kuva 5) voidaan käyttää Suomessa valvotuissa luonnonmukaisesti tuotetuissa maataloustuotteissa ja myös 95 %:sista luomutuotteista. Ehtona on, että merkillä varustettu tuote on valmistettu, pakattu ja etiketöity Suomessa. Merkin käyttöoikeutta on haettava erikseen KTTK:lta. Vaikka merkki on suomalainen, se ei edellytä raaka-aineilta kotimaista alkuperää. Merkin haltija on maa- ja metsätalousministeriö (KTTK 2003a, s.29 -30.)

Järjestöjen luomumerkit

Luomu-leppäkerttu (kuva 6) on Luomu-liitto ry:n rekisteröimä merkki, jonka käyttöoikeus on haettava Luomu-liitolta. Demeter -merkkien (kuvat 7 ja 8) käyttöoikeus on haettava

vastaavasti Biodynaamiselta yhdistykseltä. Järjestöjen luomumerkkien käyttäminen edellyttää, että toimija kuuluu viranomaisten valvontajärjestelmään, ja että luomumerkillä merkityt tuotteet täyttävät luomusasetuksen vaatimukset (Kasvintuotannon tarkastuskeskus 2003a, 30).

Luomu-liiton tarkastusmerkki

Kuva 6. Leppäkerttumerkki.

Leppäkerttumerkin käyttösääntöihin ja valvontaan on tullossa muutoksia. Merkille valmistellaan uutta tarkastuskäytäntöä. Se säilyy yhä suomalaisen luomutuotannon tunnuksena ja sen luonne muuttuu Luomuliiton jäsenten käyttämäksi laatumerkiksi. Liiton kevätkokouksen (2003) päätöksen mukaan maatilojen leppäkerttutarkastuksia ei tehdä enää viranomaisvalvonnan ohella vuoden 2003 kesänä. Voimassaolevat leppäkerttumerkin käyttösopimukset ja vaatimukset pysyvät ennallaan. Leppäkerttumerkkipakkauksia voi käyttää normaalisti. (Rake-Mikkilä 2003.)

Kuva 7. Uusittu Demeter-merkki.

Kuva 8. Käytöstä poistuva Demeter -merkki ns. kukkamerkki.

Demeter-merkkiä (kuvat 7 ja 8) saa käyttää tuotteissa, jonka ainesosista 90 % on Biodynaamisen yhdistyksen tuotantoehtojen mukaisesti tuotettuja. Merkin haltija ja myöntäjä on biodynaaminen yhdistys. Uusittu demeter-merkki (kuva 7) on lähtöisin Saksasta, jossa päätettiin uusia merkin ulkoasu. Saksassa esitettiin merkin käyttämistä myös muissa maissa, mutta kaikki maat eivät ole ottaneet käyttöönsä uutta merkkiä, vaan käyttävät edelleen vanhaa kukka-merkkiä (kuva 8). Uusittu Demeter-merkki päätettiin ottaa käyttöön Suomessa 10.4.2000, mutta sen rinnalla voidaan edelleen käyttää vanhaa demeter-merkkiä (kuva 8). Merkki on vielä käytössä erilaisissa luomupakkauksissa. Biodynaamisella yhdistyksellä on voimassa kansainvälinen Biodyn-merkki, jota voidaan tavata Suomessa pakkausmerkinnöissä (Okkonen 2003). Kaupoista voi löytää muitakin luomumerkkejä, jotka ovat eri maiden omia luomumerkkejä.

3.5 Neuvonta ja koulutus

3.5.1 Neuvonta

Koko Suomessa ProAgria maaseutukeskuksissa on noin sata luomuneuvojaa, ja heistä kolmannes on päätoimisia luomuasiiantuntijoita. Muut luomuneuvojat ovat jonkin tuotantosuunnan tai talouden asiantuntijoita, jotka ovat perehtyneet myös luomutuotantoon. Luomuneuvojan asiantuntijuutta voi pyytää kasvinviljelyyn, kotieläintuotantoon ja luomutuotteiden jatkojalostukseen sekä pakkaukseen ja markkinointiin liittyvissä asioissa. ProAgrian maaseutukeskusten yhteydessä Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskuksissa toimii vähintään yksi koulutettu luomutuoteneuvoja. Luomutuoteneuvojalta voi pyytää apua esimerkiksi luomutuotteiden jatkojalostukseen, reseptien kehittelyyn, tuote-esittelytilaisuuksiin tai vaikka luomuruokakurssien järjestelyyn.

Luomuneuvonnan tarvetta Lapissa on pohdittu myös Lapin Luomu Lautaselle -hankkeen aikana. Hankkeen aikana tuli esille, että luomuneuvonta Lapissa on vähäistä (Alalahti

2000). Lapin maaseudun asiakastutkimuksessa käy ilmi, että luomuneuvontaa käyttäneistä asiakkaista puolet koki, ettei luomuneuvontaa vastannut heidän odotuksiaan (Kivilompolo 2002). Luomuneuvontaa viljelijät ovat saaneet lähinnä luomuhankkeilta, joissa he ovat olleet mukana. Luomuviljelyhaastattelussa tuli esille se, että Lapissa ei ole viljelijöiden mielestä yhteyshenkilöä, joka olisi selvillä luomuviljelystä Lapin olosuhteissa (Lapin Kanssa 2003). Tällä hetkellä varsinaista luomuneuvontaan palkattua henkilöä ei ProAgria Lapin Maaseutokeskuksessa ole, vaan muun maaseutuneuvonnan ohella luomuneuvontaa hoitaa yksi henkilö, joka on perehtynyt luomutuotantoon (Uljuu 2003, suullinen tiedonanto).

3.5.2 Koulutus

Luomuviljelyn onnistuminen edellyttää riittävää ammattitaitoa. Luomutuotannon harjoittamisen edellytyksenä on, että viljelijä on selvillä luonnonmukaisen maatalouden perusteista ja on valmis täydentämään tietoaan ja taitojaan. Lisäksi viljelijän on suoritettava vähintään viiden päivän laajuinen luonnonmukaisen viljelyn peruskurssi tai hänellä on muuten oltava vastaavat tiedot luonnonmukaisen tuotannon harjoittamisesta (KTTK 1999). Luomutuotantoon liittyvää koulutusta järjestetään Suomessa maaseutualan oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa, yliopistoissa ja eri organisaatiot järjestävät alaan liittyviä kursseja. Lapissa maaseutualan perusopetusta järjestetään Lapin luonto-opistolla Rovaniemellä ja Kittilässä. Koulutuksesta valmistuu luonto- ja ympäristöalan sekä puutarhatuotannon osajia (Lapin luonto-opisto 2003a). Rovaniemen ammattikorkeakoulun Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma sisältää luomutuotantoon liittyvää koulutusta ja koulutusohjelma johtaa agrologin tutkintoon (Rovaniemen ammattikorkeakoulu 2003). Lisäksi Tervolassa Länsi-Lapin ammatti-instituutissa on mahdollisuus opiskella maaseutualaa, jossa opetusohjelma sisältää luomupetusta. Tervolan koulutilan pellot kuuluvat luomutuotantoon ja koulutilan maidontuotanto on suunnitelmassa siirtää luomutuotantoon vuoden kuluttua (Alapalosaari 2003).

Kivelän (2003) tutkimuksen mukaan 75 % kyselyyn vastanneille luomutuottajille oli muodostunut opetuksen aikana myönteinen mielikuva luomusta. Kysyttäessä samaa asiaa erilliseen maatalousopetukseen osallistuneilta maanviljelijöiltä ja oppilailta, niin koulutuksessa ei opetettu joko lainkaan luomutuotantoa, tai siitä saatu mielikuva ei ollut erityisen positiivinen. Maatalousopetukseen osallistuneista oppilaista 20 % arvioi ryhtyneensä tehotuotannon harjoittajaksi ja vajaa 3 % luomutuottajaksi. Haastatteluissa tuli kuitenkin selville, että opetuksella ei ole ollut kovinkaan suurta vaikutusta luomun ja tavanomaisen tuotantomenetelmien valintaan. Tuotantosuunnan päätös oli syntynyt lapsuudesta alkaen eri elämäntilanteiden ja tiedon lisääntymisen myötä. Opiskelijoiden ohjaaminen tiettyyn tuotantosuuntaan ei näytä opetuksessa olevan juuri mahdollista, vaan oppilaat tekevät valintansa saamiensa tietojen ja pitkän ajan suunnittelun tuloksena. Luomutuottajat pystyvät parhaiten hyödyntämään viljelytekniikassa, siirtymävaiheessa ja kasvinsuojelussa sekä ympäristöasioissa saatua opetusta.

Luomutuottajista kolmannes arvioi tarvitsevansa tulevaisuudessa lyhyt kestoisia koulutusta ja reilu viidennes viiden päivän luomukoulutusta tai puutarhatalouden peruskoulutusta. Maanviljelijöistä yli kolmannes arvioi tarvitsevansa maatalouden peruskoulutusta ja neljännes agrologi koulutusta. Maatalouden peruskoulutuksen tai vastaavan koulutuksen käyneet oppilaat eivät ole kiinnostuneita puutarhatalouden peruskoulutuksesta, sen sijaan 10 % katsoo tarvitsevansa luomutuotannon pidempikestoista koulutusta. Erittäin kiinnostuneita oppilaat olivat agrologi AMK –koulutuksesta (Kivelä 2003).

3.6 Luomumaataloustuotanto

Luomutuotanto vaatii viljelijältä ammattitaitoa ja edellyttää panostamista moniin perusrannuksiin ja tuotantovälineisiin. Luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään liit-

tyvillä tiloilla voidaan yhdellä tilalla viljellä useamman tuotantosuunnan mukaisesti. Kasvituotannon tuotantosuuntia ovat puutarha- ja peltoviljely. Luonnonmukaisen kotieläintuotantoa harjoittavien tilojen tuotantosuuntia ovat nautakarjatalous, maidontuotanto, naudanlihantuotanto, lammas/vuohitalous, siipikarja, sikatalous ja mehiläistalous.

Nautakarja-, vuohi- ja lammastilojen etu luomuun siirryttäessä on se, että niillä maan rakenne on yleensä hyvässä kunnossa. Toinen suuri etu on karjatilojen vähäinen tarve vaihtaa viljelykasvejaan ja muuttaa viljelykiertoa. Kun kotieläimiä on sopivassa suhteessa viljelyalaan, tila pystyy tuottamaan riittävästi rehua ja karjanlanta voidaan hyödyntää tehokkaasti. Puutarhakasvien viljely riippuu viljelijän kiinnostuksen ja markkinatilanteen ohella viljelypaikan olosuhteista. Tärkeä edellytys on riittävän pitkä viljelykierto tuholaisten, tautien ja kestorikkakasvien ennalta ehkäisemiseksi. Viljatilán siirtyminen onnistuu parhaiten, kun tarvittavat viherlannoitusnurmety voidaan hyödyntää esimerkiksi rehuna karjalle. Viherlannoituskasvusto voidaan myös kylvää peltoon seuraavien vuosien lannoitukseksi (Koskimies 2003).

3.6.1 Maataloustuotannon tukijärjestelmä

Suomen maatalouden ja maaseudun tukijärjestelmä muodostuu tulo-, rakenne- ja aluetuista. Tukijärjestelmillä pyritään turvaamaan maatalousväestön tulotaso, vähentämään maatalouden aiheuttamia ympäristöhaittoja ja kehittämään maatalouden rakennetta. Tuen merkitys maatalouden tulonmuodotuksessa on Suomessa tärkeämpi kuin muissa EU-maissa. Ilman tukea suomalaisen maatalouden tuottavuus jäisi epäsuotuisista luonnonoloista johtuen selvästi heikommaksi kuin EU:ssa yleisesti. Suomalaiselle viljelijälle maksettavat tuet perustuvat EU:n yhteisen maatalouspolitiikan mukaiseen tukijärjestelmään. Peltokasvien ja kotieläinten CAP-tuki sekä luonnonhaittakorvaus (LFA) ovat EU:n käyttämiä tukia. Kansallista tukea ovat pohjoinen tuki, siirtymäkauden tuki, kasvinviljelyn kansallinen tuki sekä eräät muut tukimuodot. Peltokasvien ja kotieläinten CAP-tuet rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Epäsuotuisien maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (LFA) EU maksaa vajaan kolmanneksen. Loput maksetaan kansallisista varoista. Ympäristötuesta EU:n osuus on puolet. Suomi on jaettu alueittain eri tukitasoihin. Lappi kuuluu C3 ja C4 alueisiin (Maa- ja metsätalousministeriö 2003).

Luomutuotannossa viljelijä voi tehdä erityistukisopimuksen jatkaakseen luomutuotantoa tai siirtyäkseen luomutuotantoon. Viljelijä saa sopimusaltaan erityistukea viiden vuoden ajan. Luomutuki edellyttää sitoutumista myös ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteisiin. Tuen määrä riippuu pellon viljelyvaiheesta. Pellot, jotka sopimusta edeltävänä vuonna ovat olleet tavanomaisessa viljelyssä tai kesantona, tai joita on viljelty korkeintaan yksi vuosi luomutuotannossa, maksetaan 147,16 euroa/ha. Jo aikaisemmin luomuviljelylle pelloille maksetaan 102,59 euroa/ha. Uusien peltöjen saaminen sopimukseen tulevina vuosina riippuu käytettävissä olevista määrärahoista. Käytettävien määrärahojen tilanne selviää vuosittain. Luomusopimuksen lisäksi tila voi tehdä erityistukisopimuksia. Tukea ympäristötuen perus-, lisä- ja erityistoimenpiteisiin maksetaan yhteensä yksivuotisille viljelykasveille enintään 600 euroa/ha/vuosi ja monivuotisille puutarhakasveille enintään 900 euroa/ha/vuosi. Jos kasvatetaan muita viljelykasveja esimerkiksi monivuotista heinänurmea, voivat edellä mainitut tuet olla enintään 450 euroa/ha/ vuosi (Koskimies 2003).

Tukiehdot määräytyvät tilan tuotantosuuntien mukaan. Kasvinviljelytiloilla, joilla pellot ovat luomutuotannossa, pitää viljelykierrössä olla vähintään 30 % sopimusaltasta viljaa, perunaa, sokeri- tai rehujuurikasta, öljykasveja, kuitukasveja, vihanneksia, marjoja tai hedelmiä. Kotieläintiloilla koko viljelyala voi olla nurmea, jos sato käytetään pääosin oman karjan rehuksi. Tiloilla viljelykierto ei saa olla yksipuolista. Tuotteen laadusta ja maan kasvukunnosta on huolehdittava. (Koskimies 2003).

3.6.2 Luomutuotannon laajuus Lapissa

Lapissa oli vuoden 2002 tilastojen perusteella luomutuotannossa 89 valvontajärjestelmään liittyntä luonnonmukaista tuotantoa harjoittavaa tilaa. Vuoden 2002 aikana mukaan liittyi kolme uutta luomuviljelijää, mutta vastaavasti neljä lopetti.

Taulukko 1. Luonnonmukainen maataloustuotanto 2002 (Lapin TE - keskus 2002).

Kunta	Valvonta-järjestelmätiloja		Luonnonmukaisesti viljelty pelto-ala			Ympäristötuen erityistuen sopimukset luomutuotannossa
	YHT.	Liittyneet 2002	LUOMU ssa	Siirtymä-vaiheessa	YHT.	Sopimuksia voimassa
	kpl	kpl	ha	ha	ha	ha
Enontekiö						
Inari						
Kemi						
Kemijärvi	2		10,66		10,66	10,22
Keminmaa	3		115,24	33,83	149,07	125,87
Kittilä	4			3,69	3,69	2,93
Kolari	1			0,76	0,76	
Muonio						
Pelkosenniemi						
Pello	3	1	6,69	98,71	105,40	86,15
Posio						
Ranua	1		60,82	12,23	73,05	57,18
Rovaniemen mlk	14		110,02	131,56	241,58	219,95
Salla	3		22,95	0,12	23,07	
Savukoski	1		37,70		37,70	12,98
Simo	13		411,99	36,79	448,78	454,30
Sodankylä	3	1	25,02	11,78	36,80	26,97
Tervola	19		781,53	65,11	846,64	846,64
Tornio	19	1	684,33	119,42	803,75	742,09
Utsjoki						
Ylitornio	3		11,41		11,41	9,79
Yhteensä	89	3	2 278,36	514,00	2 792,36	2595,07

Lapissa luonnonmukaisesti viljellystä peltoalasta oli luomussa 2278,36 ha ja siirtymävaiheessa 514,00 ha. Yhteensä luomuvalvonnan piiriin kuului 2792,36 ha peltoala. Ympäristötuen erityistuen piirissä on yhteensä 2595,07 ha (Taulukko 1).

Taulukko 2. Luonnonmukainen maatalous lukumäärinä (lkm) tuotantosuunnittain 2003 (KTTK 2003b).

Kunta	Kotieläintuotanto (lkm)				Peruna (lkm)	Puutarhatuotanto (lkm)		Kasvihuoneet (lkm)	
	Moni- vuoti- nen nurmi	Vilja	Nadan- liha	Lampaan- liha		Mansik- ka	Muut puu- tarha- vi- hannek- set		
Enontekiö									
Inari									
Kemi									
Kemijärvi	1	3				1	1		
Keminmaa	2	2			2		1		
Kittilä					2	2	2	1	
Kolari									
Muonio									
Pelkosenniemi									
Pello	2	1			1	1	1		
Posio									
Ranua	1				1		1		
Rovaniemen mlk	11	4			3	5	5	1	
Salla	2			1	1	1	1		
Savukoski	1								
Simo	11				3	4	6		
Sodankylä	2			1					
Tervola	15	3	3	2	1	7	1	5	
Tornio	11	6			3				
Utsjoki									
Ylitornio	1	1					1		
Yhteensä	60	20	3	4	2	22	15	24	2

Lapissa nurmiviljely on pinta-alan mukaan suurin luomutuotannossa. Tilakoot ovat kooltaan keskimäärin 31,0 ha/tila. Vaikka Lapissa on paljon nurmiviljelyalaa, niin puutarhatuotantoa, joka sisältää kasvimaat, marjanviljelyn, perunanviljelyn ja kasvihuoneet, on lukumäärällisesti suurin tuotantosuunta. Luomukotieläintuotanto on jäänyt Lapissa suhteellisen pieneksi ja se rajoittuu naudanlihan-, lampaanlihan- ja siipikarjantuotantoon. Luomumaidontuotanto puuttuu kokonaan. (Taulukko 2.)

Lapin luomumaidontuotannon puuttumiseen on monia syitä. Tuotantorakennuksien luomuehtoja on vaikea toteuttaa Lapin maataloilla, koska suurin osa Lapin karjarakennuksista on 70 – 80 -luvulla rakennettuja parsinavettoja, jotka eivät täytä luomutuotantoehtoja. Vastaavasti, jos joudutaan korjaamaan rakennuksia, niin kustannukset nousevat liian suuriksi, jolloin luomumaidosta saatava hinta ei kata kustannuksia. Myöhemmin 90-luvulla rakennetuilla pihattonavetoilla olisivat kaikki puitteet luomumaidontuotannolle, mutta siirryttäessä luomuruokintaan voi tuotanto ruokinnan muutoksen myötä romahtaa reilusti, jolloin luomumaidon hinta ei kata tulonmenetystä. Yhtenä syynä on myös luomumeijerin puuttuminen Lapista (Karpinen 2003).

3.6.3 Luomukeruuotanto

Luomuna luonnonvaraisten syötävien kasvien keruu Suomessa on ollut mahdollista vuodesta 1993 lähtien. Aluksi toiminta perustui luomutilojen omissa metsissä tapahtuvaan keräilyyn aina vuoteen 1997 asti. Vuosina 1997 – 1999 toimi Suomen 4H-liiton luomukeruuotteiden tietoverkko – hanke, jonka myötä keruuotanto-ohjeiden laatiminen on ollut mahdollista. Vuosina 1998 - 2000 luomukeruualueet ovat laajentuneet useampien omistajien omistamille metsäalueille (KTTK 2000). Lapin metsistä on noin 80 % sertifioitu luomukeruualueiksi, joka on Euroopan laajin yhtenäinen luomualue. Lapin luomustatus saatiin aikaan siten, että Lapin keruuotteiden tuotanto-olosuhteet rakennettiin luomutuotantoehtojen mukaisiksi. (Veijola - Vuorela 2001). Tällä on merkitystä, koska kuluttajat mielivät Lapissa tuotetut elintarvikkeet puhtaiksi ja turvallisiksi, ja tutkimustulokset vahvistavat yhteyden luomun ja puhtauden välillä (Kallio 1998, Korva-Hyöttylä 2003).

Luomukeruualueiden sertifiointi on aloitettu Lapissa vuonna 1998, ja luomuluonnontuotteiden keruualueita on tällä hetkellä yhteensä 7,1 milj. ha. Lapin itä- ja pohjoisosat ovat kattavasti mukana, mutta Länsi-Lapissa luomukeruualueiden määrä jää noin 50 %:iin pinta-alasta. Luomukeruualueitten sertifiointi päivitetään vuosittain. Päivityksestä huolehtii keruualueiden selvittäjä. Vuosina 2002 ja 2003 luomukeruualueiden päivitystyön on tehnyt Lapin 4H-piirin toimeksiannosta Rasterix Oy (Nevala 2003). Rasterix Oy on perustettu Suomen 4H-liiton hallinnoiman Luomukeruuotteiden tietoverkko -hankkeen (1997 - 1999) ja Luomua Lapin luonnosta -hankkeen (1999 - 2001) tuloksena, ja jatkaa sitä työtä, mikä on saatu alkuun hankkeiden aikana. Rasterix vastaa perustettujen luomukeruualueiden ylläpidosta ja samalla yhtiö tarjoaa asiantuntijapalveluja keruuotteiden luomutuotantoon liittyen. Luomukeruualueita ylläpitää Lapin läänissä Lapin 4H-piiri. Ylläpidon olennainen osa on alueiden vuosittainen päivitystyö. Rasterix Oy on tällä hetkellä ainoa Suomessa, joka tarjoaa karttoihin liittyvää päivitystyötä. Valvova viranomaisena on Lapin TE-keskus, jolle esitetään vuosittainen päivityssuunnitelma ja tarkastuksen jälkeen tehdään päätös luomukeruualueista (Vuorela 2003). Luomukeruualueita hyödyntävät yritykset puolestaan liittyvät Elintarvikeviraston luomujalostuksen valvontaan, ilmoittautuen luomukeruuottajien ostajiksi tai/ja – jalostajiksi. Valvontajärjestelmässä mukana olevat yritykset hankkivat käyttöönsä päivitettyt luomukeruualuekartat Rasterix Oy:n kautta. Jokainen yrittäjä sitoutuu noudattamaan tuotantotavan mukaisia ehtoja, huolehtii mm. luomupoimijoidensa kouluttamisesta ja luomupoimijarekisterin tallentamisesta. Toimintaa yrityksissä valvotaan jokavuotisilla viranomaistarkastuksilla (KTTK 2000). Luomuluonnontuotteiden kerääminen edellyttää luomupoimijakorttia, jonka saa elintarvikevirastosta. Luomupoimijakortti on voimassa yhden vuoden ja se on maksuton. Elintarvikeviraston tilaston mukaan kortteja on tilattu kaikkiaan yhteensä 13 000 kpl. Tänä vuonna voimassa olevia kortteja on ollut 1091 kpl (Elintarvikevirasto 2003).

Luomukeruualueita on Lapissa, Oulussa, Pohjois-Karjalassa ja yksittäisiä alueita myös muualla Suomessa. Marsi (marjatsienet)-tiedustelussa on kerätty vuosittain tietoja luomumarjojen ja luomusienten ostoja. Kauppaantulomäärät ovat suuntaa-antavia. Luonnonmarjojen kilohinnat eivät juuri poikkea tavanomaisena kerättyjen marjojen kilohinnasta. Ostajien markkinointi eteenpäin kuitenkin helpottuu, jos keruuotteet ovat luomua. Luomuluonnonsienistä ei ole kerätty kauppaantulomääriä eikä hintatietoja (MMM, tike 2003).

Taulukko 3. Luomu Marjojen ja sienten kauppantulomäärät koko Suomessa 2000-2002 (MMM/Tike, 2003).

Luonnomarjat	2000	2001	2002
MUSTIKKA			
- kauppantulo, kg	1038676	362724	7443
- kilohinta, euroa/kg	1,64	0,97	1,13
- poimintatulo, euroa	1700433	351481	8442
PUOLUKKA			
- kauppantulo, kg	284050	162620	68054
- kilohinta, euroa/kg	0,55	0,66	0,80
- poimintatulo, euroa	156617	106972	54221
LAKKA			
- kauppantulo, kg	18544	-	-
- kilohinta, euroa/kg	7,46	-	-
- poimintatulo, euroa	138366	-	-
VARIKSENMARJA			
- kauppantulo, kg	6427	*	3665
- kilohinta, euroa/kg	0,50	-	0,57
- poimintatulo, euroa	3243	-	2089
TYRNI	-	*	-
ARONIA	-	-	*
YHTEENSÄ kauppantulomäärät	1 347 697	525 344	79162

*) vähäinen määrä

Luomuna kerättävien luonnonmarjojen kauppantulomäärät ovat romahtaneet kolmen vuoden aikana. Ainoastaan puolukasta on saanut selvästi paremman poimijahinnan vuonna 2002 kuin 2000, mutta myös puolukan kauppantulomäärät ovat vähentyneet selvästi. Arviolta vuonna 2000 yli miljoona kiloa luonnonmarjoja poimittiin Lapista ja muualta Suomesta 400 000 kiloa (Veijola 2002), joten luomuluonnontuotteiden kerääminen on osa Lappiin sopivaa toimintaa ja luomutuotteista saatava tulo on merkittävä Lapin asukkaille.

4 Aikaisemmat Lapin luomutuotannon selvitykset ja hankkeet

4.1 Luomuhankkeet

Luomutuotantoon liittyviä alueellisia kehittämishankkeita on ollut useita. Ensimmäinen Lapin luomuun liittyvä hanke oli Lapin maaseutukeskuksen hallinnoima ”**Lapin luonnonmukaisen viljelyn kehittämishanke**”(1996–1998). Hankkeen tavoitteena oli Lapin luonnonmukaisen viljelyn edistäminen, viljelykiertojen monipuolistaminen, markkinoitavien tuotteiden viljelyn lisääminen, liiketoimintasuunnitelmien ja laatujärjestelmien luominen tiloille. Hanke kartoitti Lapin luomuviljelijöiden ongelmia ja tuloksissa todettiin, että hankkeessa saatujen tulosten perusteella on hyvä suunnitella ja suunnata koulutusta ja neuvontaa tulevaisuudessa. Hankkeen aikana valmistui pohjoisen oloihin sovellettu Apilanurmen luonnonmukainen viljely Pohjois-Suomessa –opas (Kietäväinen 1999).

Vuonna 1998 käynnistyi Lapin Maaseutukeskuksen hallinnoima ”**Lapin luomu Lautaselle**” -hanke (1998–2000), jossa kotipuutarhamaisesta viljelystä siirryttiin luomuvaatimukset

täyttävään luomutuotantoon. Hankkeen päämääränä oli nostaa lappilaisten luomuviljelijöiden ammatillinen osaaminen niin, että tuotanto alkaa tuottaa positiivista taloudellista tulosta viljelijälle ja jalostajalle sekä mahdollistaa suoran reitin tuottajalta kuluttajalle. Hankkeen tuloksena todettiin, että viljelijöiden korkeatasoinen ammattitaito takaa korkealaatuiset tuotteet ja tuotteiden markkinointimahdollisuudet paranevat. Projektin tavoitteena oli luoda laatujärjestelmä jokaiselle projektitulalle, mutta vain yksi tila sai järjestelmän valmiiksi ja viidellä se jäi kesken. Hanke toi markkinoille käsitteen ”Lapin Luomu”. Käsitteelle haettiin patentti- ja rekisterikeskuksesta rekisteröityä tuotemerkkiä, joka myös saatiin. Hakijana oli ProAgria Lapin Maaseutukeskus. Jatkossa lappilaisten luomutuottajien on mahdollista hakea nimen käyttöoikeutta ProAgria Lapin Maaseutokeskukselta. Hankkeessa todettiin, että luomutuotteiden markkinoinnin edistäminen vaatii verkostoitumista, koska kenelläkään viljelijällä ei ole tarvittavia määriä tuotteita yksin toimitettavaksi esimerkiksi Keski-Euroopan markkinoinnille. Lopuksi vielä todettiin, että lappilainen luomu ei voi edistyä ilman hyvää ja tasokasta neuvontatyötä (Alalahti 2000).

Suomen 4H-liiton hallinnoima Luomuluonnontuotteisiin liittyvä valtakunnallinen hanke oli **”Luomukeruuotteiden tietoverkko -hanke” (1997-1999)**, jonka tavoitteena oli luomusertifiointijärjestelmän kehittäminen. Keruuotteiden valvonnan osalta merkittävimmät tulokset olivat luomukeruuotannon toteutus ja valvonta -opas sekä siihen perustuva KTTK:n valmisteleva valvontaohjelma. Hankkeen tavoite oli varmistaa keruuotteita ostavien ja jalostavien yritysten luomuraaka-aineen saanti. Tavoite toteutui tyydyttävästi (Aaltonen 2000).

Valtakunnallisen hankkeen myötä käynnistyi Lapissa Lapin 4H-piirin luomuluonnontuotehanke **”Luomua Lapin luonnosta” -hanke (1999-2001)**. Hankkeen toiminta-aikana kehitettiin Lapin keruuotteiden hyödyntämistä Lapissa. Hankkeen tavoitteena oli liittää luomukeruualueeseen soveltuvat metsäalueet valvottuun luomutuotantoalueeseen ja kouluttaa luomutuotannon edellyttämää luomutuotantoketjua metsänomistajista, poimijoista yrityksiin saakka. Hankkeen tavoitteena oli myös selvittää uusinta tekniikkaa laadittaessa internetissä ylläpidettävälle kartalle luomutiedot, marjakartat ja satoennusteet. Tavoitteena oli myös markkinoida luomun hyödyntämismahdollisuudet Lapin läänin alueella toimiville yrityksille, markkinointihankkeille ja muille kohderyhmille.

Vuonna 1999 saavutettiin 90 %:n luomukeruualueen pinta-ala Lapissa, minkä myötä keruualueiden karttoja kehitettiin ja kehittäminen jatkui vuodelle 2001 saakka. Hankkeen myötä tiedotettiin luomumarjan hyödyntämisestä marja-alan yrityksille, joille kerrottiin perustettavasta luomukeruualueesta ja sen kaupallisesta hyödyntämisestä. Tiedotuksen kohteena olivat hotelli ja ravintola-alan yritykset. Luomukeruuun ostotoiminta epäonnistui joillakin paikkakunnilla. Epäonnistuminen johtui ostohenkilöiden hyvin vaihtelevasta sitoutumisesta luomumarjan ostoon, ja poimijoiden motivoiminen luomukerääjiksi oli vaikeaa. Myös markkinoilla ei oltu valmiita maksamaan lisähintaa luomukeruuotteista. Ostotoimintaan vaikutti vastaavasti Länsi-Lapin alueella tulevan marjan alkuperä, koska poiminta-alueet olivat suurelta osin Ruotsin puolella ja sieltä poimittuja marjoja ei voitu ostaa luomutuotteena, joten ostoyritykset kokivat liian hankalaksi luomun ja tavanomaisen marjan erillään pidon. Hankkeen aikana luomukeruuotteiden jalostuksen valvontajärjestelmään liittyi useita yrityksiä. Jatkonäkymistä hankkeessa todetaan, että luomukeruualueen selvittäjän on osoitettava alueiden sopivuus luomukeruuotantoon vuosittain ja koko ajan on säilytettävä valmius tarvittavien karttojen uudelleen tekemiseen (Veijola-Vuorela 2001).

Rovaseutu kuntayhtymä aloitti **”Lapin luomumarkkinointihankeen” (2001-2003)**, jossa keskityttiin 20 luomutoimijan tuotteiden markkinointimahdollisuuksiin. Tavoitteena oli tehdä ”Lapin luomu” valtakunnallisesti tunnetuksi tuotemerkiksi ja kehittää markkinointia niin, että Lapin luomutuotteita on saatavissa valtakunnallisten tukkujen kautta laitoskeittiöille, ravintoloille ja vähittäiskaupoille. Lapin luomutuotteiden tunnettavuutta lisättiin pak-

kauksien, mainosmateriaalin, messujen, sähköisten tiedotusvälineiden ja lehtien avulla. Hanke yhteistyötä hyödynnettiin mahdollisten ulkomaankaupan kontaktien luomisessa. Luomuerikoiskasvit tuotannon avulla lisättiin yrittämisen mahdollisuuksia Lapissa. Luomumarkkinointi -hanke päättyi syksyllä 2003. (ProAgria Lapin Maaseutukeskus 2003a.) Hankkeen tuloksena luomualan yrittäjien välinen yhteistyö on käynnistynyt. Lapin Luomun yhteismarkkinoinnissa mukana oleville tuotteille on teetetty pakkausmateriaalia, joissa on käytetty yhtenäistä yleisilmettä ja Lapin Luomun tuotemerkkiä. Projektin aikana lappilaisille luomutuotteille on avattu kauppayhteyksiä luomutuotteita välittäviin tukku- ja erikoisliikkeisiin. Investointihankkeita on toteutunut kolmelle luomuyritykselle. Hankkeen aikana on Lapissa rekisteröitynyt 6 uutta luomutoimijaa. Uusia luomuun liittyviä yrityksiä on syntynyt 2 yritystä. Vuoden 2003 puoliväliin mennessä Lapin luomun tuotemerkin alle kuului 66 erilaista tuotetta (Häkkinen 2003).

Turvemaiden käyttö lappilaisen luomukarjatilän rehuntuotannossa –tutkimus (1999-2003) on tehty yhteistyössä ProAgria Lapin Maaseutukeskuksen ja MTT:n Lapin tutkimusaseman kanssa. Tässä viljelyjärjestelmätutkimuksessa selvitetään turvemaiden kokonaisvaltaista hyödyntämistä luomukarjatiloilta. Tutkimuksen kohteena ovat timoteihinäurmi, apilapitoinen heinäurmi, säilörehunurmi, vilja-virnameos sekä naattinauris. Lannoituksessa on käytetty sekä kiinteää kompostikarjanlantaa että ilmastettua lietettä. Tulosten perusteella lasketaan ravinnetaseet, rehuntuotannon kannattavuus ja soveltuvuus. Tutkimuksesta saatuja tuloksia voitaisiin hyödyntää erilaisten luomutilojen tuotannon suunnittelussa. Tutkimuksen kesto on täysi nurmikierto eli neljä vuotta (Hannukkala ym. 2003).

4.2 Luomutuotteisiin liittyvät hankkeet

Lapissa on toiminut ja on edelleen käynnissä olevia luonnontuotteisiin ja viljelyyn liittyviä hankkeita, joissa myös luomutuotanto on mukana. Hankkeissa kehitetään luomuviljelyä ja edistetään eri toimijaryhmien yhteistyötä sekä testataan luonnosta kerättävien raaka-aineiden, myös luomuraaka-aineiden jalostusta.

”Luonnosta teolliseen tuotantoon” –hankkeessa, joka käynnistyi 2000, on mukana Suomen suurimpiin kuuluvia elintarvikeyrityksiä kuten Hartwall, Noiro ja Paulig, mikä on osoitus siitä, että Lapin tuotteilla on mahdollisuus päästä kansainvälisille markkinoille. Hankkeen tavoitteena on tutkimuksen ja neuvonnan yhteistyökuvion kehittäminen uusien elinkeinojen edistämiseksi. Hankkeessa tehdään yhteistyötä muiden hankkeiden kanssa (www.mtt.fi/atu/lap/luonnostateolliseen/hankkeet.html) ja hankekokonaisuus on suunniteltu jatkuvaksi **2006 asti** (www.mtt.fi/palvelut/tiedonhaku/projektit.html) (Nissinen ym. 2003).

”Tuloa ja työtä luonnosta” –hankkeen (2001 - 2004) tavoitteena on edistää luonnontuotealan työllisyyttä ja luoda uusia tulonhankintamahdollisuuksia. Hankkeessa nuorten kesäansioiden hankintaa edistetään toimijaryhmien ja järjestöjen kanssa yhteistyössä. Koulutusosion suunnittelu tehdään oppilaitosten ja neuvonnan kanssa yhteistyönä, koska se laajentaa osaamisen kenttää ja tuo uusia toimijoita ja voimavaroja alan kehittämiseen (ProAgria Lapin Maaseutukeskus 2003b).

Kierroksia keruutuotantoon -hanke on käynnistynyt 2002 ja se on Lapin 4H-piirin toteuttama luonnontuotealan kehittämishanke. Toiminta-alueena on 5 kuntaa Lapista: Sodankylä, Savukoski, Salla, Pello ja Rovaniemen maalaiskunta. Hankkeen tavoitteena on kehittää ja testata alan muiden toimijoiden kanssa luonnosta kerättäville raaka-aineille käytännössä testattuja, dokumentoituja, koneita apunaan käyttäviä korjuutapoja. Hankkeen yhtenä tavoitteena on luomuluonnontuotteiden keruumäärien lisääminen. Hankkeen tavoit-

teena on aktivoida nuoria, nuoria aikuisia ja muita luonnonraaka-aineiden keruuseen Lapin alueen luonnontuotealanhankkeiden yhteistyön kautta (Vuorela 2002).

Lapin erikoisviljely -hankkeen (2001–2003) tarkoituksena on lisätä erikoisviljelyn pinta-alaa Lapin läänissä ja saada näin syntymään ammattimaisia tilayksiköitä, jotka kokonaan tai osittain saavat tulonsa marjojen, vihannesten, juuresten tai perunan viljelystä. Hankkeessa satsataan jatkojalostuksen kehittämiseen, paikallisen raaka-aineen saannin edistämiseen sekä tuottajien ja jatkojalostajien verkostoitumiseen (Lapin Luonto-opisto 2003b).

Nimisuoja hankkeen (1996–1997) tuloksena Lapin puikulaperunalle myönnettiin Suomessa ensimmäisenä EU:n nimisuoja vuonna 1997. (www.maaseutukeskus.fi/lappi/hankkeet/nimisuoja.html). EU:ssa on mahdollista hakea maataloustuotteille ja elintarvikkeille nimisuoja; joko suojattu alkuperäisnimitys (SAN), suojattu maantieteellinen merkintä (SMM) tai aito perinteinen tuote (APT). Suomi on ottanut järjestelmät käyttöön vuonna 1995. Asiaa on selvitetty KTM:n toimeksiannosta v.1994. Asiaa koskevat MMM:n päätökset on annettu kesäkuussa 1995. Asioita Suomessa hoitaa MMM:n hallintoala, alueitasolla hakemukset käsittelee maaseutuelinkeinopiiri. Lapissa hakemuksia on ollut yksi, Lapin puikulaperuna. Hankkeessa nimisuojaa haettiin myös kahdelle muulle tuotteelle, mutta niille nimisuoja ei myönnetty. Lapin puikula on rekisteröity suojatuksi alkuperäisnimitykseksi (SAN). Nimitys on lisätty SAN-SMM -rekisteröityjen tuotteiden luetteloon (http://europa.eu.int/comm/agriculture/qual/fi/427_fi.htm).

Lappilaiset sienet ja sienituotteet – tunnettu tuote hanke (2001-2004) tuloksena ovat omat internetsivut, jossa poimijat voivat sienipörssin kautta myydä keräämiään lappilaisia kauppasieniä ja ostajat ostaa. Sivuilla on sienireseptejä ja ajankohtaista sienitietoutta. Poimijaverkosto on alkanut muodostua innokkaiden sienestäjien ja poimijakurssien ansiosta. Kursseja järjestetään vuosittain ja poimijoihin pidetään säännöllisesti yhteyttä. pidämme poimijoihin hankkeen aikana säännöllisesti yhteyttä. Kurssin suorittaneella on mahdollisuus myydä poimimiaan lappilaisia kauppasieniä sienipörssin kautta (www.sieniporssi.com).

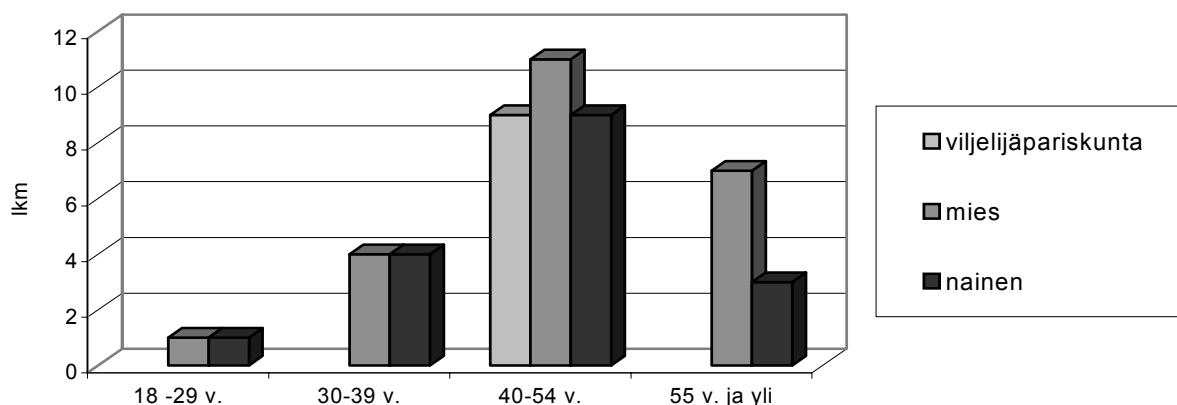
5 Aineisto ja menetelmät

Luomuviljelijöille suunnattu tutkimusosio toteutettiin niin, että tutkimuksen aineisto kerättiin postikyselyn avulla. Kysely lähetettiin Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen (KTTK) rekisterissä postitse kaikille vuonna 2002 luonnonmukaista tuotantoa harjoittavalle Lapissa toimivalle 89 tilalle. Lisäksi tutkimuksen aineistoa haettiin alueellisista luomuhankkeiden ja luomutuotantoa sisältävien hankkeiden loppuraporttien kautta. Aineistoja analysoitiin kvalitatiivisella tutkimusotteella. (Alasuutari 1994, Eskola & Suoranta 1998, Hirsijärvi ym. 2000). Kyselykaavakkeeseen kysymykset laadittiin yhteistyössä tutkimukseen osallistuvien tahojen kanssa (liite 1). Kysymyksistä osa toteutettiin monivalintakysymyksinä, joissa laadittiin valmiit vastausvaihtoehdot ja vastaaja merkitsi rastin tai rengasti lomakkeesta valmiin vastausvaihtoehdon. Osa kysymyksistä toteutettiin avoimina kysymyksinä, joissa esitettiin vain kysymys ja jätettiin tyhjä tila vastausta varten. Osa kysymyksistä oli Likert – tyyppisiä väittämiä. Postikyselyn tulokset on analysoitu tilastollisesti. Tulokset esitetään suorina jakaumina, keskiarvoina ja ristiintaulukoina. Lomakkeeseen sisältyneet avoimet kysymykset on analysoitu teemahaastattelumenetelmällä (Hirsijärvi - Hurme 1988, 2000). Lopuksi tulokset analysoitiin SWOT (strenghts, weaknesses, opportunities ja threats) – analyysillä, jossa analysoidaan nykytilan vahvuuksia, heikkouksia sekä uhkakuvia ja mahdollisuuksia. (Laitinen 2000, Mäkelä 1992) Johtopäätökset muodostavat luomustrategian kehittämisen perustan sekä ehdotukset Lapin Luomutuotannon kehittämiseksi.

6 Tutkimuksen tulokset

6.1 Lapin luomuviljelijät ja luomutuotanto

Postikyselyyn vastasi 49 luomutuotannossa toimivaa tilan omistajaa. Vastausprosentiksi tuli 55.

Kuva 9. Kyselyyn vastanneiden lukumäärä (49) ikäluokittain.

Taulukko 4. Luomuviljelytilojen luomutuotantosuuntien mukainen lukumäärä (lkm) ja % -osuudet vastaajien mukaan jaoteltuna.

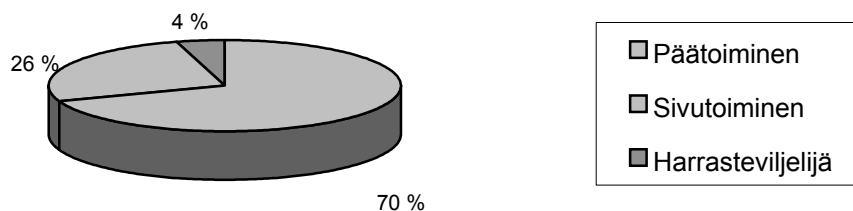
Luomutuotantosuunnat	Viljelytilat	
	lkm	%
muut puutarhakasvit	33	67
nurmirehu	25	51
peruna	14	27
viljat	13	27
naudanlihantuotanto	3	6
lampaanliha	2	4
siipikarja	1	2

Kyselyyn vastanneista 48 % asui Lapin läänin eteläosassa: Tervolan, Tornion ja Simon alueella. Napapiirin läheisyydessä Rovaniemellä ja Rovaniemen maalaiskunnassa asui 17 % vastanneista. Loput yksittäiset tilat sijaitsivat pääasiassa Lapin läänin pohjoisosassa: Pellon, Ylitornion, Kittilän, Sodankylän, Kemijärven, Sallan, Savukosken ja Ranuan alueelta. Vastaajista viljelijäpariskuntia oli 18 % (9), miehiä 47 % (23) ja naisia 35 % (17). Suurperheitä (yli 5 perheenjäsentä) oli vastaajista lähes 30 prosenttia, ja vastaavasti yksinäisiä oli 8 prosenttia vastaajista. Vastaajista noin 10 prosentilla oli luomuviljelijöitä omassa suvussa, ja samassa sukupolvessa oli noin kuudella prosentilla luomutuotantoa harjoitettava tila. (kuva 9.)

Luomutilat jakaantuivat seitsemään eri tuotantosuuntaan. Tuotantosuunnanilmoittamisessa tuli huomioida sekä siirtymävaiheessa oleva tuotanto sekä tällä hetkellä luomutuotannossa oleva tuotanto (taulukko 4).

Kyselyyn vastanneilla oli eniten puutarhaviljelmää, joissa viljellään porkkanaa, punajuurta, lanttua, sipulia, valkosipulia, purjosipulia, naurista, perunaa, kaalikasveja ja yrttejä. Marjoista viljellään mansikkaa, herukoita ja vadelmia. Kasvihuoneissa kasvatetaan tomaatteja, kurkkua, ruukkasalaatteja ja luomukasvituotantoon tarvittavia eri kasvien taimia. Nurmirehun tuotanto oli toinen, jonka osuus nousi korkeaksi kyselyyn vastanneiden kesken. Nurmirehua luomuna kasvatti 51 % vastanneista. Nurmiviljelijöistä luomuna viljeli 60 % EU-tuotantotukien takia. 32 % nurmiviljelijöistä piti eläinten hyvinvointia tärkeänä. Siipikarjan, lampaanlihan ja naudanlihan luomutuotannon osuus jää alhaisemmaksi kuin muu luomutuotanto (Taulukko 4). Syynä luomulihaan ja luomukanamunien tuotannon alhaisuuteen näyttää vastaajien mielestä olevan mm. EU -maatalouspolitiikan epävarmuus tukitasoista ja myös EU:n tuomat luomusäännökset ovat vaikeita toteuttaa. ”Lapissa esimerkiksi 200 kappaleen lihanaudan ulkoiluttaminen päivittäin ei onnistu ainakaan talvella -30° C:en pakkasessa”, toteaa luomunurmirehuntuottaja.

Luomuviljely oli 70 %:lle vastaajista päätoiminen ammatti ja tulon lähde (kuva 10). Kyselyyn vastanneista 70 % oli päätoimisia viljelijöitä, sivutoimisia oli 26 % vastanneista ja harrasteviljelijäksi ilmoittautui 4 % vastaajista. Harrasteviljelijät pitivät omaa tuotantoa sopivana ja mukavana vastapainona päätoimiselle yrittämiselle. Tarkoituksena oli lähinnä saada omaan tarpeeseen tuotteet omasta maasta. Harrasteviljelijät eivät olleet kiinnostuneita laajentamaan tuotantoaan yrittäjäksi asti.

Kuva 10. Luomuviljely on suurimmalle osalle päätoiminen ammatti ja tulon lähde.

6.2 Luomuviljelijän kokemukset ja mielikuva luomutuotannosta

Luomuviljely yleistyi myös Lapissa 1990-luvulla. Kun luomuviljelijöiltä kysyttiin, miksi olette luomutuottaja ja milloin aloititte, vastauksista tuli esille sekä luomun tuotantoon että hyvinvointiin liittyviä syitä. Luomuviljely valittiin, koska näin saadaan terveellistä ruokaa, liikuntaa ja onnistumisen tunteita, puhdas tuotantotapa, eläimille saadaan monipuolista nurmirehua, ei haluta pelloille enää keinotekoisia lannoitteita, saadaan lapsille ja perheelle terveellistä ja maukasta ruokaa, pellot säilyisivät tuotantokuntoisina, luomun ideologian vuoksi ja ympäristösuojelusyistä. Luomuviljelijät pitivät kaikkein tärkeimpinä asioina luomutuotetun ruoan puhtautta ja terveellisyttä.

Luomuviljelijäksi ryhtyneiden päätökseen olivat vaikuttaneet eniten luonnonmukaisuus ja puhdas ruoka. Seuraavana tulevat EU-tuotantotuet, oma tai perheen terveys sekä ihmisten hyvinvointi yleensä. (taulukko 5.) Positiiviset ja negatiiviset kokemukset on koottu taulukkoon 6. Viljelyn myönteiset puolet painottuivat kuitenkin selvästi, sillä vastaajista puolella oli positiivisia kokemuksia luomuviljelystä.

Taulukko 5. Viljelijän perustelut siirtymisestä luomuviljelyyn tai luomuviljelijäksi ryhtymiseen

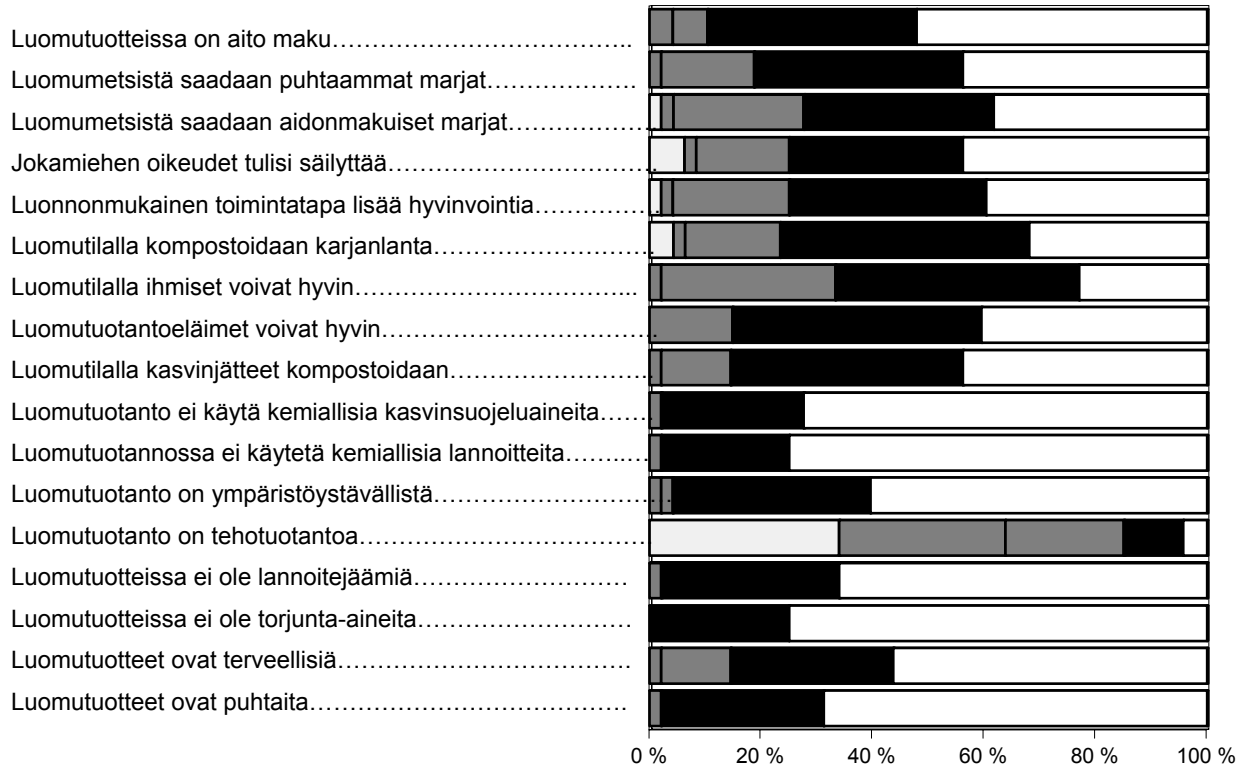
Aloittamisen syyt	Luomuviljelijät	
	lukumäärä	%
luonnonmukaisuus	36	74
puhdas ruoka	30	61
EU-tuotantotuet	19	39
oma/perheen terveys	19	39
ihmisten hyvinvointi	18	37
terveellisyys	15	31
luomutuotteet	11	22
eläinten hyvinvointi	11	22
sukulaiset	2	4

Taulukko 6. Luomuviljelijän kokemukset luomuviljelystä.

Positiiviset kokemukset	+++++	Negatiiviset kokemukset	-----
Luomuviljelijänä koen ammattiympäystä		Luomutarkastukset ovat kiireiseen aikaan, tarkastukset häiritsevät ja maksut ovat suuria	
Luomuviljely on tyydytystä tuottavaa työtä		Luomuviljelyn aloittaminen on hankalaa ja työ on raskasta	
Tuotetaan ja syödään puhdasta ruoka		Viljelyssä on ongelmia mm. apilaa ei saada viihtymään	
Eläimet ja kasvit voivat hyvin		Luomutietoutta ei ole saatavissa	
Työ on mielenkiintoista ja palkitsevaa		Ei saada katokorvauksia ja luomusiementen saanti vaikeaa	
Lapissa on erinomaiset mahdollisuudet luomutuotantoon mm. kasvituholaisia on vähän		Rikkaruohojen hallinta vaikeaa	
Lapin valoisuus korvaa kasvukauden pituutta		Markkinointi ongelmallista	

Viljelijöiden mielikuvaa luomusta selvitettiin esitettyjen väittämien avulla (kuva 11). Väittämien lisäksi vastaajille määriteltiin luomutuotantoketju siten, että kuluttajat voivat olla varmoja siitä, että ostettu luomutuote on myös tuotettu luomuna. Tavoitteena oli ohjata viljelijää tarkastelemaan asiaa kuluttajan näkökulmasta. Kysymyksellä voitiin tavoittaa ne tekijät, joita luomuviljelijä pitää luomussa tärkeänä ja millä tekijöillä on viljelijän näkökulmasta pienempi merkitys.

Kuva 11. Esitettyjen väittämien mukainen mielikuva Lapin luomutuotantoketjusta.

Vastaajista kaikki olivat sitä mieltä, että Lapin luomutuotannossa ei käytetä kemiallisia kasvinsuojelu- ja torjunta-aineita eikä myöskään kemiallisia lannoitteita. Hyvin ja erittäin hyvin kuvaa vastaajien mielestä se, että Lapin luomutuotteissa ei ole lannoitejäämiä ja luomutuotteet ovat puhtaita. Vastaajista suurin osa oli myös sitä mieltä, että luomutuotteet ovat Lapissa ympäristöystävällisiä, terveellisiä ja tuotteissa on aito maku. Vastausten perusteella voidaan myös todeta, että luomutuotanto Lapissa ei ole tehotuotantoa. Luomuluonnontuotteista vastaajista lähes kaikki olivat sitä mieltä, että luomumetsistä saadaan puhtaat ja aidonmakuiset marjat, ja myös siitä, että jokamiehen oikeudet tulisi säilyttää (kuva 11).

6.3 Luomuviljelijän kokemukset ja mielikuva luomutuotteiden markkinoinnista

Kyselyyn vastanneiden luomutuottajien mielestä luomutuotteissa pienet määrät menevät hyvin kaupaksi suoraan tiloilta, jos asiakaskunta vain löytää luomutuottajan. Markkinointitapahtumat lisäävät hyvin Lapin luomutuotteiden tunnettavuutta, ja ne edistävät myyntiä. Markkinointi on aikaa vievää ja vaikeaa, minkä vuoksi koettiin, että markkinointi tulisi ulkoistaa. Esimerkiksi markkinoinnin voisi hoitaa erillinen henkilö tai Lappiin perustettaisiin oma luomutukku. Myös EU:n tuomat uudet direktiivit ovat vaikeuttaneet myyntiä. Esimerkiksi fasaanin lihat menivät ennen hyvin hotelleille kaupaksi, kunnes direktiivit estivät edellä mainitunlaisen toiminnan. Huomioitava on myös se, että suurin osa Lapin luomuviljelijöistä tuottaa luomunurmea, joka pääasiassa menee omalle tilalle tavanomaisen karjan ruoaksi, joten heillä ei ole kokemuksia luomutuotteiden markkinoinnista.

Luomuviljelijän kokemukset voitiin jakaa vastausten mukaan kahteen ryhmään; markkinointia vaikeuttaviin tekijöihin ja onnistuneisiin markkinointikokemuksiin. Markkinointia vaikeuttavia tekijöitä esiintyi seuraavasti:

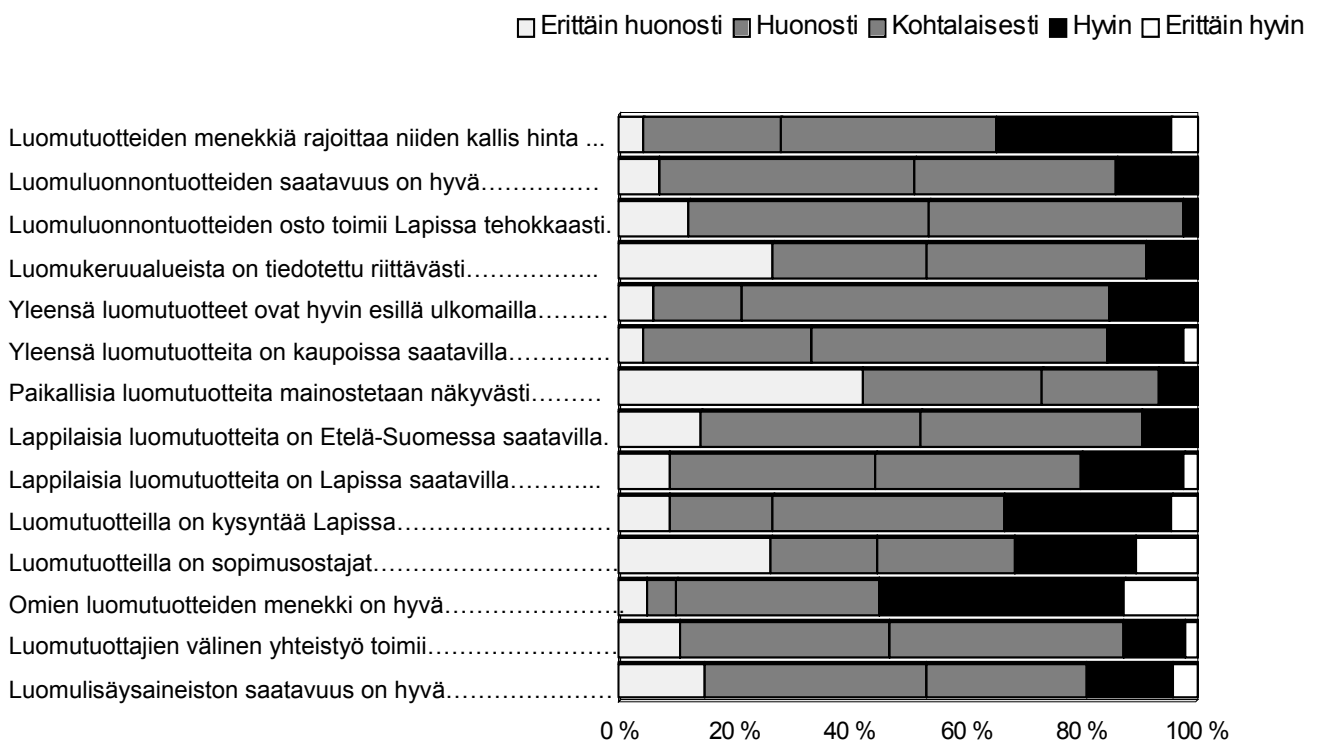
- Luomutuotteita on vaikea saada kaupaksi, kun tuotemäärät ovat pieniä.

- Luomutuotteiden hinnoittelu on vaikea, koska tukkuliikkeet eivät arvosta paikallista tuotantoa.
- Isot tukut laskevat hintoja.
- Luomutuotteiden hintoja pidetään liian kalliina.
- Hankalaksi koettiin saada tuotteita kauppaliikkeisiin, jotka ostavat tuotteita mieluummin tukun kautta halvemmalla ja helpommalla.
- Kaupat laittavat tuotteisiin kohtuuttoman suuren luomulisän, josta on seurauksena kova hinta. Teurastamoille ei kelpaa luomulampaanliha.
- Jos teurastamot ostavat lihaa, niin siitä saa vain tavanomaisen tuotteen hinnan.
- Lapissa on väestöä on liian vähän ja hajallaan, joten logistiikkaketju ei toimi.
- Luomunurmituotantoa ei eroteta tavanomaisesta. Kuluttaja ei arvosta yleensä luomutuotteita.

Onnistuneet markkinointikokemukset kuvattiin seuraavasti:

- Korkea laatu takaa tuotteen menekin.
- Paikallisille markkinoille Lapin oma luomutuote menee hyvin kaupaksi.
- Tuotteet menevät suoraan asiakkaille tilalta.
- Lampaanlihan suoramyynä onnistuu hyvin.
- Itsepoimintatilana marjat menevät hyvin kaupaksi.
- Suurin osa kuluttajista tietää, että laatu siis maku ja terveellisyys maksavat.
- Markkinointitapahtumat edistävät myyntiä.
- Tuotteilla on oma asiakaskunta.

Luomuviljelijöiden mielikuva luomutuotteiden markkinoinnista selvitettiin markkinointiketjuun liittyvien väittämien kautta (kuva 12). Vastausten mukaan erittäin hyvin kuvaavia väitteitä oli luomutuotteiden markkinointiväittämässä vähiten.

Kuva 12. Luomuviljelijöiden mielikuva Lapin luomutuotteiden markkinoinnista.

Luomuviljelijöiden mielestä omien luomutuotteiden menekki on ollut hyvä, jopa erittäin hyvä, samoin luomutuotteilla Lapissa näyttää olevan heidän mielestä kohtalaisesti tai hyvin kysyntää. Puutteena koettiin sopimusostajat, joita ei ole ollut Lapissa kyselyyn vastanneiden luomutuottajien mielestä. Erittäin heikosti toimivana pidettiin paikallisten luomutuotteiden mainontaa. Lapin luomutuotteet eivät näy viljelijöiden mielestä markkinoinnissa. Luomuluonnontuotteiden osto toimii Lapissa kohtalaisen hyvin, mutta tuotteiden saatavuutta voidaan vielä parantaa. Lapissa sijaitsevista luomukeruualueista vastaajien mielestä on saanut kohtalaisesti tietoa. (kuva 12.)

6.4 Luomumerkkien tarpeellisuus ja käyttö

Tutkimuksen vastanneiden mukaan luomumerkki on tarpeellinen, koska se tuo luotettavuutta ja tunnettavuutta, ja se on tae valvotusta tuotannosta. Asiakkaat tunnistavat luomumerkin ja siten tuotteen aitouden. Luomumerkki on tarpeellinen, koska ostopäätöstä tehdessään asiakkaat huomaavat merkistä, että tuote on luomua. Luomumerkki kuvaa myös tuotteen puhtautta. Osa vastaajista oli myös sitä mieltä, että hyvin harva on tietoinen luomumerkistä ja merkki ei edistä myyntiä. Lapin luomuviljelijät käyttivät eniten Luomu – valvottua eli aurinkomerkkiä ja seuraavaksi eniten käytettiin Luomu-leppäkerttumerkkiä (taulukko 7).

Taulukko 7. Luomumerkin käytön yleisyys Lapin luomuviljelijöillä.

Luomumerkin käytön yleisyys	Luomuviljelijät	
	lukumäärä	%
Ei mitään merkkiä	18	37
Aurinkomerkki	16	33
Luomu leppäkerttumerkki	12	24
EU:n luomumerkki tähtämerkki	3	6

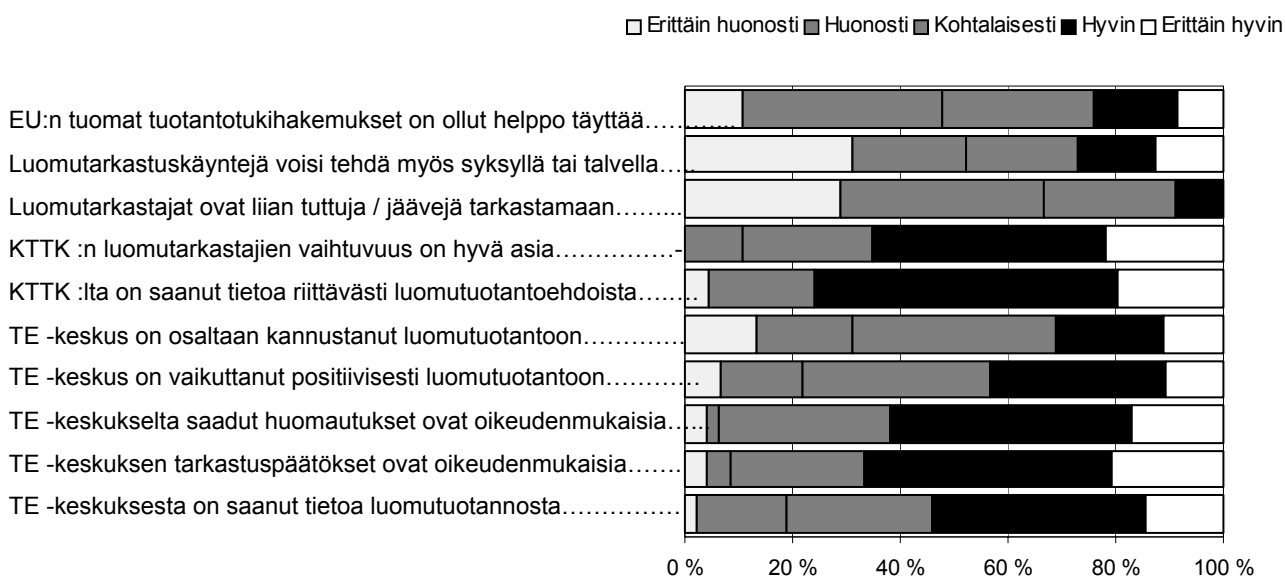
Luomuviljelijät eivät hanki luomumerkkiä, koska tuotemäärät ovat niin pieniä, ettei niitä kannattanut erikseen markkinoida omina tuotteina. Osa luomuviljelijöistä viljeli nurmea, jota käytetään tavanomaisen karjan rehuksi, ja luomumerkillä ei ole silloin merkitystä. Vastaajien mukaan heidän asiakkaat uskovat, että tuotteet ovat luomua, ja jos joku epäilee, niin näyttää voi vuotuisen luomutarkastuspöytäkirjan. Jotkut vastaajista kokivat luomumerkin hankinnan vaikeaksi ja osa oli myös sitä mieltä, että oma luomumyynti on niin vähäistä, että tulot eivät kata merkistä aiheutuneita kuluja.

Luomuviljelijöistä 29 % esitti, että Lapin luomumetsät tarvitsevat oman luomumerkin, 43 % vastaajista ilmoitti, että erillistä luomumerkkiä ei tarvita ja 28 % jätti kysymykseen vastaamatta. Lapin luomumetsien oma luomumerkki tarvitaan juuri puhtauden varmistamiseksi, oma merkki lisää tunnettavuutta ja selkeyttä, kun taas merkin tarpeettomuutta perusteltiin jo olemassa olevilla merkeillä. Vastaajat kokivat, että merkkejä on jo liikaakin ja nykyiset merkit, leppäkerttu-, aurinko- tai tähtämerkki, tunnetaan jo markkinoilla ja samalla epäiltiin, että kuluttajat eivät tunnistaisi jo olemassa olevien merkkien joukosta uutta merkkiä. Vastaajat kommentoivat asiaa seuraavasti:

”Ei tarvita, liioittelua Lapin oloissa, metsät luonnontilassa, eikä lannoituksia tehdä juuri-kaan ja Lapissa ei arvosteta riittävästi luomua, koska metsät ovat vielä toistaiseksi puhtaita”.

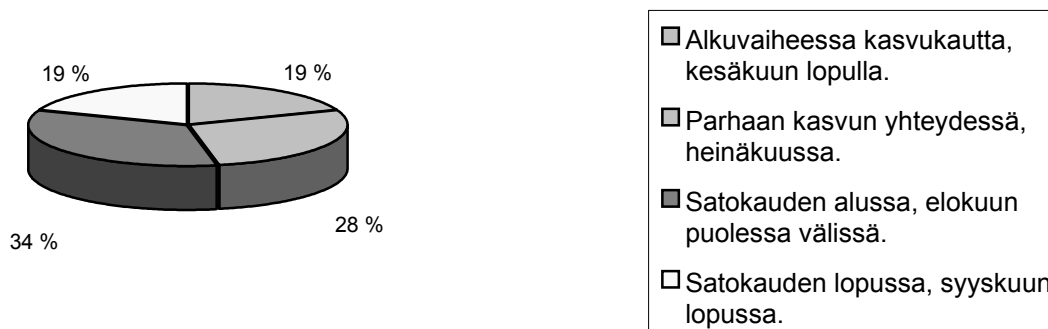
6.5 Lapin luomuviljelijän kokemukset ja mielikuva luomutoimijoista

Vastaajilta kysyttiin KTTK:n ja TE-keskuksen toiminnasta sekä yleisesti luomutarkastuksista ja tukihakemusten täyttämistä. Kysymykseen vastanneista lähes kaikki olivat sitä mieltä, että KTTK:sta on saanut hyvin tietoa luomutuotantoehdoista. Lisäksi hyvänä asiana koettiin KTTK:n luomutarkastajien vaihtuvuus, mikä johtuu siitä, että samalla tilalla voi vain kahtena vuonna peräkkäin käydä sama luomutarkastaja. Luomutarkastajia ei pidetty liian tuttuina eikä jääveinä tarkastamaan tiloja. Vastaavasti TE-keskuksen toimintaa tarkastuspäätöksissä huomautuksineen pidettiin oikeudenmukaisena. Samoin TE-keskukselta on saanut tarvittaessa luomuun liittyvää neuvontaa. EU:n tuomien tukihakemusten täyttämistä vastaajat pitivät yleisesti vaikeana. Vastaajien mukaan luomutarkastuksia ei tule siirtää syksyyn tai talveen (kuva 13).

Kuva 13. Lapin luomuviljelijöiden mielikuva luomutoimijoista.

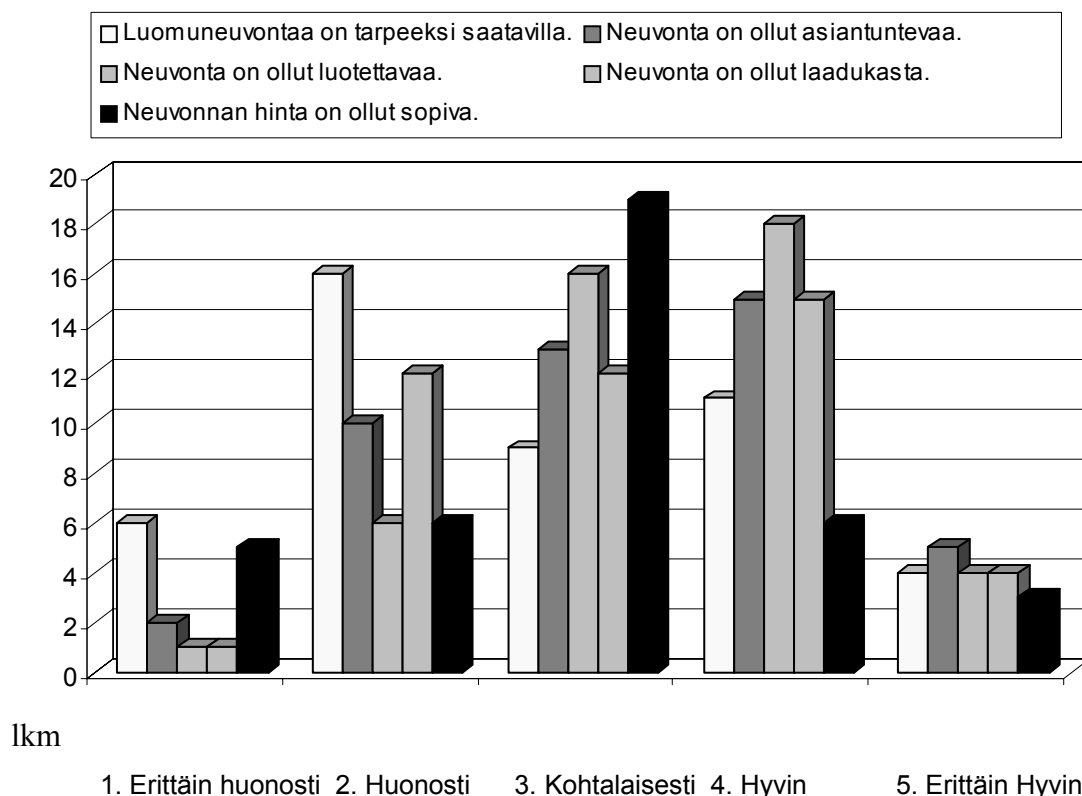
Luomuviljelijöiden mukaan sopivin ajankohta luomutarkastajien tilakäynnille on satokauden alussa, elokuun puolivälissä. Myöhäissyksyllä tai talveen voi siirtää jatkojalosteiden ja pakkaamisen tarkastamisen, kotieläintarkastukset sekä yleensä kirjanpidon tarkastukset. Esille tuli myös toive siitä, että ”itsestäänselvyyksiä” ei tarkastettaisi joka vuosi automaattisesti. Tähän ehdotettiin satunnaisotantaan perustuvaa tarkastuskäytäntöä (kuva 14).

Kuva 14. Paras ajallinen vaihtoehto luomutarkastuksille on elokuun puolessa välissä.

6.5.1 Luomuneuvonta ja koulutus

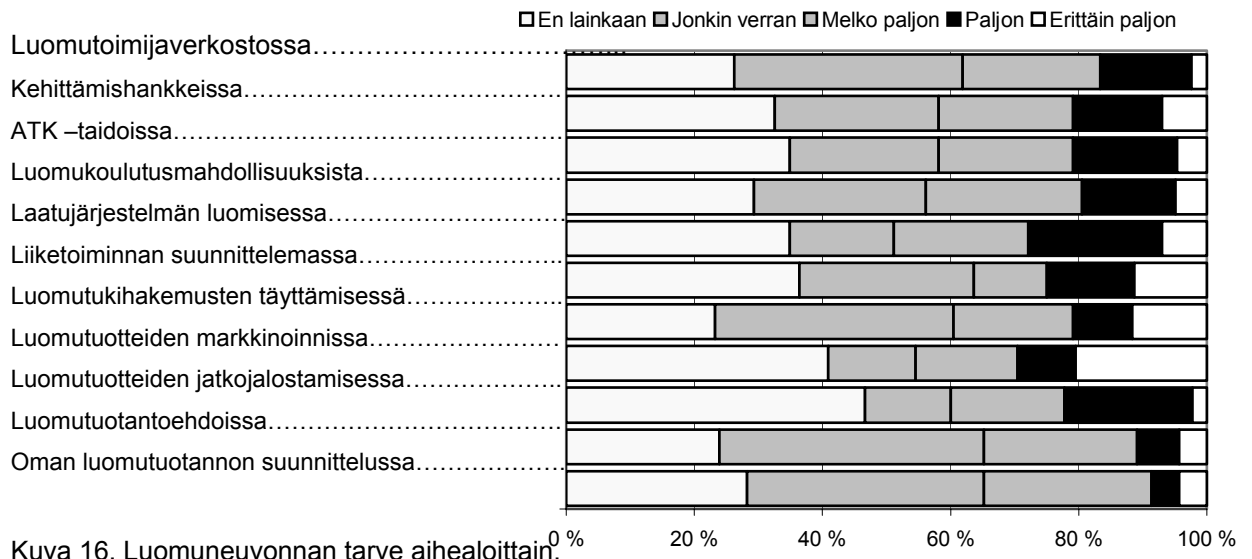
Viljelijöiden mukaan Lapissa luomuneuvontaa oli saatu eniten ProAgria Lapin Maaseutu-keskuksesta ja Lapin TE-keskuksesta. Lisäksi tietoa oli saatu kohtalaisesti erilaisista viljelyyn liittyvistä hankkeista. Myös kouluilta, luomutarkastajilta ja KTTK:lta oli neuvontaa annettu. Luomuliitto ja 4H mainittiin myös neuvonnan lähteinä.

Kuva 15. Viljelijän kokemus luomuneuvonnan saatavuudesta.

Kuitenkin jopa 48 % vastaajista oli sitä mieltä, että neuvontaa on ollut saatavilla erittäin huonosti tai huonosti. Vaikka neuvontaa on ollut huonosti saatavilla, se on kuitenkin ollut asiantuntevaa, luotettavaa ja laadukasta ja neuvonnasta perittävää hintaa pidettiin sopivana (kuva 15).

Viljelijöistä 65 % tarvitsi neuvontaa jonkin verran tai melko paljon oman luomutuotannon suunnittelussa ja luomutuotantoehdoissa. Luomutuotteiden jatkojalostamisessa ja markkinoinnissa 20 % vastaajista tarvitsi paljon tai erittäin paljon neuvontaa, mitä kuvastaa sitä, että tuotannossa on mukana viljelijöitä, jotka haluaisivat tehokkaammin markkinoida omia luomutuotteita eteenpäin. Luomutukihakemusten täyttämiseen 40 % vastaajista tarvitsisi neuvoja. Vastaajista osa oli myös sitä mieltä, että tukihakemusten täyttämiseen on saatu helposti neuvoa omilta kirjanpitäjiltä. Liiketoiminnan suunnittelussa on myös tarvetta neuvonnalle, toisaalta vastaajista 36 % ilmoitti, että he eivät tarvitse lainkaan neuvontaa (kuva 16). *”Liiketoiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun tarvitsemme paljon neuvontaa, mutta nykyisellä neuvontamuodolla ei tee mitään”.*

Yksittäisistä aihealueista kuten laadusta vastaajat vastasivat seuraavasti: Laatujärjestelmän luomisessa kyselyyn vastanneista ilmoitti 28 % tarvitsevansa paljon tai erittäin paljon neuvontaa, vastaavasti 35 % vastaajista ei tarvitse lainkaan, mikä johtunee siitä, että laatuun liittyvät asiat koetaan vaikeiksi. Noin 50 % vastaajista ilmoitti tarvitsevansa tietoa erilaisista luomukoulutusmahdollisuuksista ja ATK-koulutusta tai -neuvontaa jonkin verran tai melko paljon. Kysyttäessä luomutoimijaverkostosta niin tätä kysymyksen kohtaa pidettiin vieraana, ja sellaista nähtävästi Lapissa ei ole. Vastauksista kuitenkin ilmenee, että luomuviljelijät tarvitsevat luomutuottajien ajatuksenvaihtokontakteja, hankintarenkaita ja yhteisiä tapahtumia (kuva 16).

Kyselyyn vastanneet luomuviljelijät olivat yleisesti sitä mieltä, että koulutusta tarvittaisiin erityisesti ajankohtaisista uusista asioista. Vastauksista kävi esille, että luomuneuvontaa ei Lapissa ole siinä mittakaavassa, kuin kysyntää olisi. Erityisesti vastaajat ilmoittivat tarvitsevansa henkilön, jonka saisi puhelimella kiinni ja joka etsisi tarvittavan tiedon ja myös tiedottaisi ja järjestäisi koulutusta luomuun liittyvissä asioissa. Esimerkkinä ovat seuraavat kommentit: *"Hankimme keväällä 2000 oman luomukouluttajan Oulun maaseutukeskuksesta, koska Lapin maaseutukeskuksesta ei sellaista ollut tarjolla. Koulutus oli hyvä ja kouluttaja asiansa osaava ja motivoitunut". "Koulutus voisi olla kotikunnassa. Luomuneuvoja tulee olla tavoitettavissa puhelimella. Miksi ei perusteta sellaista virkaa? "Luomuneuvontaa ei ole - on vain "en osaa sanoa vastauksia tai etsi netistä "*

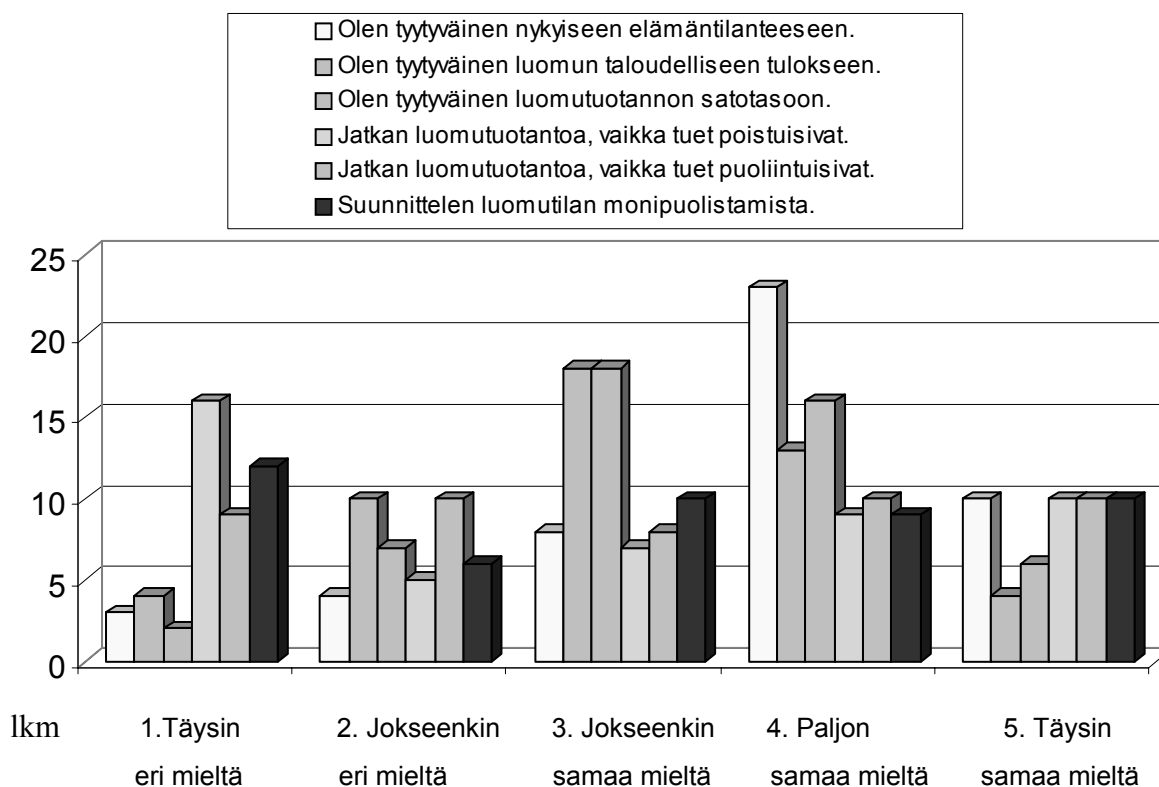
Koulutusta tarvittaisiin seuraavilta aloilta:

- Luomukaskinauriin viljely
- Luomukotieläintuotantokoulutus
- Luomulampaan kasvatus
- Maan käsittely ja kunnostus
- Luomumarjan viljely, mansikat, herukat, vadelma
- Avomaan puutarha- ja vihannestuotanto sekä kasvihuonetuotanto
- Erikoistuotanto, kasvit tuotanto
- Nurmiviljelyyn ja eläinsuojiiin liittyvät vaatimukset ja uutuudet luomutuotannossa
- Tuholaisten ja kasvitautien torjunta luonnonmukaisesti
- Viljan ja nurmen viljely sekä niiden vaihtoehdot (kasvit, ravinteet)

Yleensä tarvittaisiin ajankohtaista tietoa päivittäin. Koulutukset toivottiin järjestettävän mielellään omalla paikkakunnalla lyhytkursseina. Koulutuspaikkoja voisivat olla Lapin luonto-opisto Rovaniemellä ja Kittilässä sekä Länsi - Lapin ammatti-instituutti Tervolan toimipaikka.

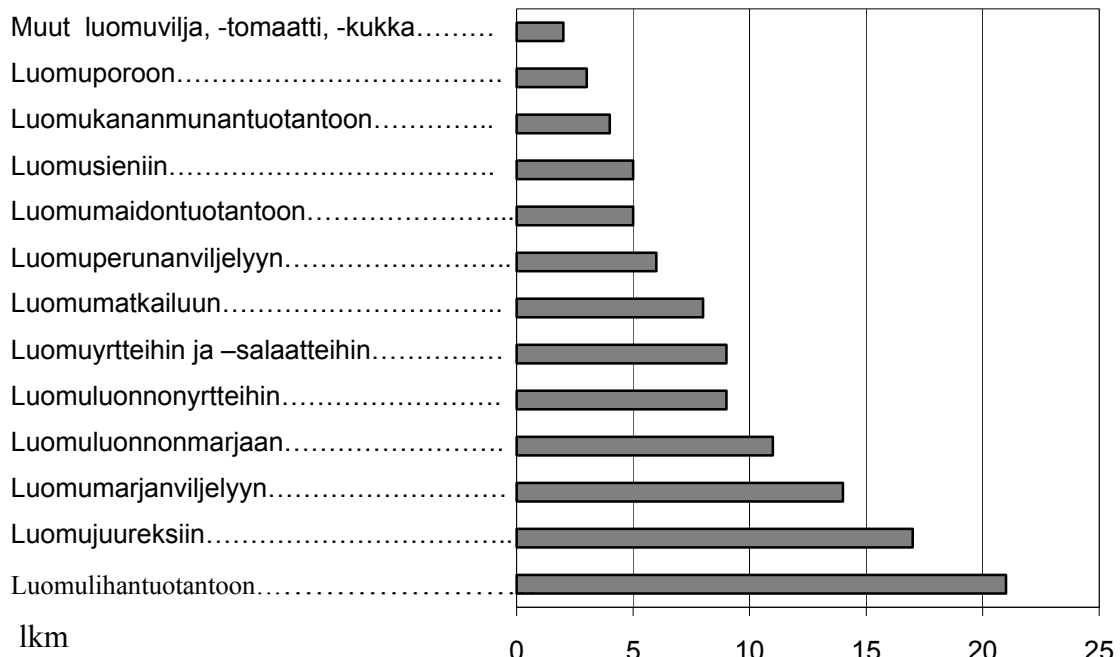
6.6 Mielikuva Lapin luomuviljelijöiden ja luomutuotannon tulevaisuudesta

Lapin luomuviljelijät, vastaajista 84 % (41 lkm), ovat tyytyväisiä tämän hetken elämäntilanteeseen ja luomuviljelyyn sekä EU-tukien tuomaan tilanteeseen (kuva 17). Kyselyyn vastanneista 82 % (40 lkm) viljelijöistä on tyytyväisiä luomun satotason ja taloudelliseen tulokseen eikä vastanneista 38 % (29 lkm) suunnittele luomutuotannon monipuolistamista. Sitä vastoin Lapin luomuviljelijöistä 43 % (21 lkm) on sitä mieltä, että jos luomutuet poistuvat, he eivät jatka luomuviljelyä. Lisäksi vastanneista 39 % (19 lkm) ei puolestaan jatka luomuviljelyä, jos luomutuet puoliintuisivat. (kuva 17). Lapsissa luomutuotannon vähäisyyteen vaikuttavat tiedon saanti, neuvonnan puute, epätietoisuus, byrokratia ja paperityöt.

Kuva 17. Luomuviljelijällä on myönteinen kokemus tämän hetken elämäntilanteesta ja luomuviljelystä.

Luomuviljelijöiltä kysyttiin halukkuutta suuntautua tulevaisuudessa tiettyyn luomutuotantosuuntaan. Keskittymällä tai erikoistumalla pystyttäisiin investoimaan esimerkiksi tarvittaviin koneisiin, jolloin työmäärä saadaan vähenemään vaikka tuotanto nousee. Kyselyyn vastanneista suurin osa 43 % (21 lkm) haluaisi keskittyä luomulihantuotantoon ja luomujuureksiin 35 % (17 lkm). Luomumarjanviljelyyn haluaisi keskittyä 28 % (14 lkm) kyselyyn vastanneista. Luomuyrtteihin ja -salaatteihin haluaisi keskittyä 18 % (9 lkm) ja luomumatkailuun 16 % kyselyyn vastanneista. Vähemmälle jää luomuporo, luomuviljan viljely, luomutomaattien viljely ja luomukukkien viljely. Vastaajat olivat kiinnostuneita jatkojalostuksesta esimerkiksi ”luomuleivän” tuottamisesta (kuva 18).

Kuva 18. Luomuviljelijän tuotantovalinta, jos toiminnassa joudutaan keskittymään tai erikoistumaan.

Luomuviljelijöiden ehdotuksia siitä, miten Lappiin saataisiin lisää luomutoimijoita. Vastusten perusteella voidaan ryhmitellä asiat viiteen asiakokonaisuuteen:

1. Viljelijöitä tulisi kannustaa. Kannustimena voisivat olla esimerkiksi luomukotieläimille luomukotieläintuki ja pienviljelijöille katokorvaukset.
2. Tunnettavuus oli toinen tärkeä tekijä, jonka todettiin vaikuttavan luomuviljelijöiden vähäisyyteen. Tunnettavuutta voitaisiin edistää verkostoitumalla, hankintayhteistyöllä, markkinoinnilla ja voitaisiin perustaa esimerkiksi osuuskunta ja ehkä jopa erillinen henkilö hoitamaan luomutuotteiden markkinointia.
3. Tuotantoehdot olivat myös asia, millä on merkitystä luomutuottajien vähyyteen. Tuotantoehtoja pitäisi väljentää, varsinkin luomukotieläintuotannossa on ehdot todettu liian tiukoiksi, jopa sopimattomaksi Lapin olosuhteisiin nähden.
4. Luomutietouden lisäämisellä olisi vaikutusta, esimerkiksi tiedottamalla luomuviljelijöiden eduista. Myös koulutuksella ja neuvonnalla on tärkeä osuus varsinkin aloitusvaiheessa. Usein luomutuotanto mielletään vaikeaksi ja työlääksi.
5. Luomusiemenet ja niiden alkuperä tulee olla Lapista. Tietoa Lapissa menestyvistä viljelykasveista tarvittaisiin. Erikoistumalla ja keskittymällä vain tiettyihin viljelykasveihin saadaan tuotanto kannattavammaksi, jolloin kustannukset jäävät pienemmäksi eikä työtä tule liikaa.

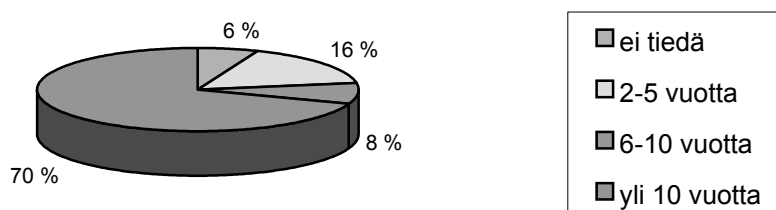
”Luomuviljelijäksi tullaan oman oivalluksen kautta. Itselläkin meni useampi vuosi asiaa kypsytellessä. Silloin, kun minulla kiinnostus heräsi, ei Lapin Maaseutukeskuksessa ollut kunnan luomuneuvontaa, Luomua pidettiin huuhaana”.

Vastaajista suurin osa eli 78 % haluaa tukea aloittelevaa luomutuottajaa ja 8 % ei halua tukea aloittelevaa viljelijää. Yhteistyöhalukkuutta esitettiin eri tavoin toteutettavaksi. Vastaajista osa toivottaisi uudet yrittäjät tutustumaan omaan luomuyritykseen ja oppimaan viljelijän viljelykokemuksista kahvikupin ääressä. Luomukoulutukset ovat hyvä apu uusille

viljelijöille. Samoin tarkastusmaksuista vapauttaminen ja ilmaiset koulutukset auttaisivat uusia viljelijöitä alkuun. Koneyhteistyö, tarvikkeiden hankintarenkaat, työ- ja keruurenkaat koettiin myös hyväksi. Luomusiementen ja –taimien hankinnassa voisi olla tuki, jolla tuettaisiin viljelijää. Projektit ja hankkeet olisivat hyvä apu, jos ne kestäisivät vähintään 3-5 vuotta.

Viljelijöiden mukaan Lapin luomutuotantoa voidaan edistää, jos voidaan todentaa, että Lapin luomutuotanto on kannattava harvaan asutulla maaseudulla. Kuvassa 19 on lappilaisten luomuviljelijöiden arvio siitä, kuinka kauan he suunnittelevat jatkavansa luomuviljelijänä. Kyselyyn vastanneista luomutuottajista 70 % aikoo jatkaa luomutuotantoa yli 10 vuotta. Vain 6 % viljelijöistä ei osaa vielä sanoa tulevaisuutta jatkaako vai ei. Suurin osa vastanneista pitää luomutuotantoa kannattavana Lapissa ja uskoo parempaan tulevaisuuteen.

Kuva 19. Viljelijöiden arvio siitä, kuinka kauan he aikovat toimia luomuviljelijöinä.

Kun verrataan iän mukaan, miten luomuviljelijät aikovat jatkaa luomutuotantoaan, niin, kummassakin ryhmässä alle ja yli 40-vuotiaista yli 70 % aikovat jatkaa luomutuotantoa yli 10 vuotta (taulukko 8). Alle 40 –vuotiaat katsoivat tulevaisuuteen avoimemmin kuin vanhemmat luomuviljelijät.

Taulukko 8. Halukkuus jatkaa luomutuotantoa alle ja yli 40-vuotiaiden joukossa (%).

ikä	ei osaa sanoa	2-5 v.	6-10 v.	yli 10 v.
alle 40 v.	20	10		70
yli 40 v.	2	18	10	70

Samoin kun verrataan alle ja yli 55 –vuotiaiden halukkuutta jatkaa luomuviljelyä, niin nuoremmat eli alle 55 –vuotiaista lähes kaikki aikovat jatkaa yli kymmenen vuotta (taulukko 9). Iäkkäimmät eli yli 55 –vuotiaat suunnittelevat lopettavansa pääsääntöisesti viiden vuoden kuluttua.

Taulukko 9. Halukkuus jatkaa luomutuotantoa alle ja yli 55-vuotiaiden joukossa (%).

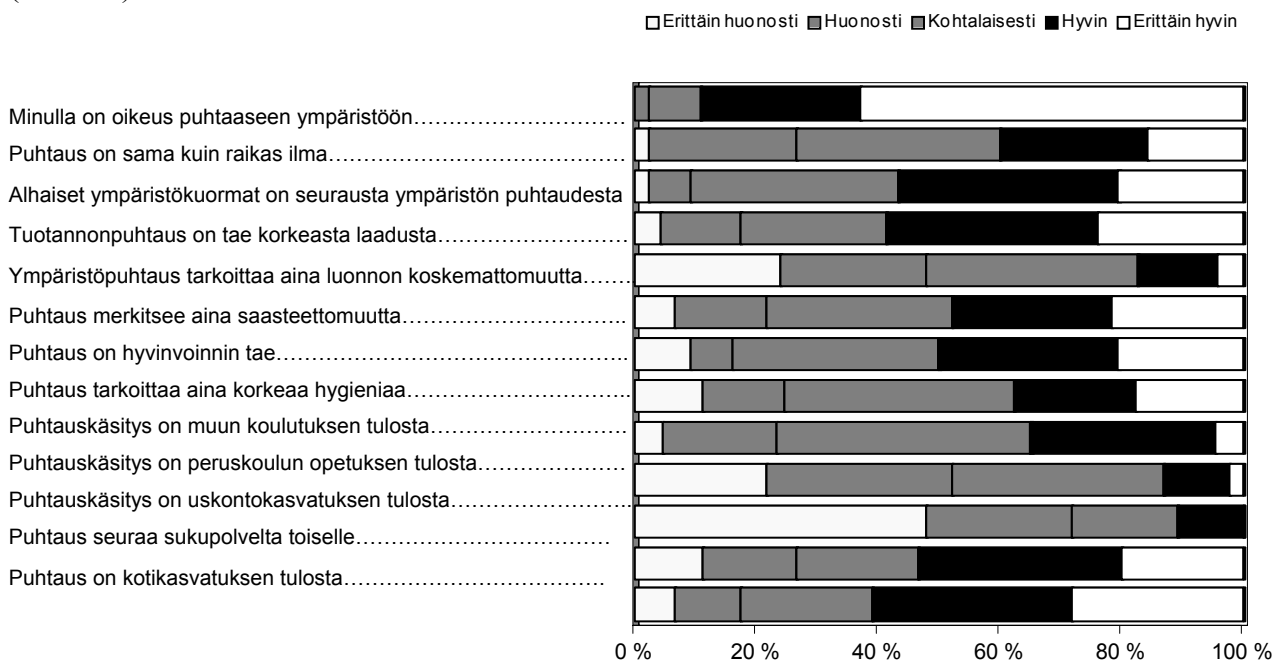
ikä	ei osaa sanoa	2-5 v.	6-10 v.	yli 10 v.
alle 55 v.	5	5	5	85
yli 55 v.	10	60	20	10

Kyselyyn vastanneista 70 % haluaa jatkaa itse luomuviljelijänä ja myös 18 %:lla viljelijöistä jatkaa joko oma tytär tai poika toimintaa. Varsinaisesti tilan myyntiä ei suunnittele kyselyyn vastanneista kukaan. Luomutuotantoa harjoittavia tiloista yli 80 % ei suunnittele vielä

sukupolven vaihdosta, mikä johtunee siitä, että suurin osa viljelijöistä kuuluu ikäryhmään 40 – 54 vuotta. Yli 54- vuotiaista 33 % suunnittelee sukupolven vaihdosta tilallaan.

6.7 Mielikuva Lapin puhtaasta luomuruoosta

Viljelijöitä pyydettiin kuvaamaan miten erilaiset tekijät kuvaavat Lappilaista puhtautta (kuva 20).

Kuva 20. Luomuviljelijän näkemys Lapin puhtaudesta.

Tulosten mukaan viljelijöillä on oikeus puhtaaseen Lapin luontoon ja Lapin ympäristön puhtaus johtuu alhaisista ympäristökuormista. Puhtauden mielikuvan muodostuminen on kotikasvatuksen tulosta ja tuotannon puhtaus on tae korkeasta laadusta. Vastaavasti väittämistä puhtautta kuvaa huonosti se, että puhtauskäsitys olisi uskontokasvatuksen tulosta tai että puhtauskäsitys on peruskoulun opetuksen tulosta. Toisaalta kohtalaisesti kuvaavia tekijöitä oli monia, mikä osoittaa sen että puhtauteen suhtaudutaan myönteisesti, mutta sen sisältöjä ei selkeästi tunnisteta tai se ei rajaudu tiettyihin yksittäisiin tekijöihin (kuva 15).

Kyselyyn vastanneista Lapin luomuviljelijöistä 70 % oli sitä mieltä, että puhtaus on luomutuotteiden tärkein markkinointivaltti. Asiaa perusteltiin seuraavasti:

- Luomutuotteiden puhtaudella käsitetään saastumattomuutta, jäämävapautta
- Puhtaus takaa luomutuotannon jatkuvuuden
- Puhtaudella mielletään sitä, että tuote on ympäristöystävällisempi
- Terveellisempi kuin tehoviljelty tuote
- Luomutuotetta ei ole saastutettu kemikaaleilla ja myrkyillä
- Puhtaus on myyvin mielikuva
- Puhtaus yhdistetään luomutuotteeseen, koska luomutuotteita ei lannoiteta kemiallisilla aineilla eikä käytetä kasvinsuojeluaineita
- Puhtaus on laatua, jota luomutuotteet ovat

Kyselyyn vastanneista Lapin luomuviljelijöistä 72 % voisi markkinoida ”Puhdas Lappi” – imagolla. Asiaa perusteltiin seuraavasti:

- Lappi on maailman puhtaampia paikkoja

- Lapissa luonto ja ympäristö ovat puhtaita
- Lapissa on tilaa ja rauhaa
- Lapissa on teollisuutta vähän, minkä vuoksi saasteita on vähän
- Lapin ilmaston vuoksi viljelyksissä käytetään yleisesti vähän torjunta-aineita

Puhtaus on itsestäänselvyys Lapissa

Kuitenkin joistakin vastauksista kuvastui huoli Lapin puhtaudesta esimerkiksi ilman kautta leviävistä saasteista ja Lapin teollisuusalueista.

”Kemi on valitettavasti Lappia, samoin koko ns. teollisuuskolmio on vielä liian suuri päästöjen laskija, ”puhdas Lappi–imago” ei sovi ko. alueelle ”.

”Pelko, siitä, että esimerkiksi Kuolan alueella sattuu ympäristökatastrofi, jolla on vaikutuksia Lappiin. Myös tunturikeskusten talousveden mahdolliset bakteerit, jotka aiheuttavat matkailijoille mahatauteja”.

Vastaajista 38 % oli sitä mieltä, että Lappia voitaisiin nimittää ”Luomu Lapiksi” tietyin ehdoin. Se voisi olla hieno visio, jos kaikki viljelijät siirtyisivät luomutuotantoon. Keräilytuotteiden osalta ”Luomu Lappi” olisi mahdollinen, jos luomuluonnontuotteiden alue kattaisi lähes koko Lapin ja luomuluonnontuotteiden osto olisi kattavaa. Kyselyyn vastanneista luomuviljelijöistä 62 % oli sitä mieltä, että Lappia ei voi julistaa ”Luomu Lapiksi”. Lapissa on liian vähän luomutuotantoa, jotta ”Luomu Lappi” olisi uskottava ja luomu –sanaa tulee käyttää harkiten, muuten se menettää arvonsa. Lapissa on vielä liikaa tehotuotantoa. ”Turistirysät pilaa” ja koko Lapin alueen luomuun saaminen on utopistista, sillä luomu ei ole maantieteellinen käsite.

7 Tulosten tarkastelu ja Lapin luomutuotannon SWOT-analyysi

Luomutuotanto on ollut Lapissa omana tuotantosuuntana 15 vuotta. Vuonna 1993 tiloja oli 20 ja luomupinta-alaa oli 83 hehtaaria. Kymmenen vuotta myöhemmin (2003) tilojen määrä oli noin 90 ja luomupinta-ala oli kasvanut 2800 hehtaariin. Lapissa luomutuotantoa harjoittavien tilojen määrä on pysynyt lähes ennallaan viimeiset vuodet. Kyselyyn vastanneista 49 tilasta enemmistö oli iältään 40 – 54 -vuotiaita ja vastaajat edustivat eri tuotantosuuntia. Eniten oli niitä tiloja (33 lkm), joissa viljeltiin puutarhakasveja, juureksia, marjoja ja vihanneksia, joko avomaalla ja/tai kasvihuoneissa. Toisena tuotantosuuntana oli nurmirehu, jota viljeltiin 25 tilalla. Pinta-alaltaan nurmirehutuotanto on suurin ja tukien käytön kannalta merkittävin luomutuotantosuunta, sillä luomutuotannosta maksettavat tuet ovat pinta-alasidonnaisia. Lapin ilmasto on suotuisa nurmirehun kasvattamiselle ja jos luomunurmea tuottavalla tilalla on eläimiä, eläinmäärä saadaan hyvin luomutuotantoehtojen mukaiseksi. Luomumaidon tuotanto Lapista puuttuu ja luomunurmet käytetään tavanomaisen maidon tuottamiseen. Luomumaidontuotannon puuttumiseen Lapista on vaikuttanut Lapin näkökulmasta tiukat ehdot tuotantorakennuksille sekä ruokinnan muutoksesta aiheutuva maidontuotannon lasku, kun siirrytään tavanomaisesta tuotannosta luomutuotantoon. Luomumeijerin puuttuminen Lapista koettiin myös yhdeksi syyksi, joka vaikuttaa siihen, että tavanomaista lypsykarjaa ei haluta siirtää luomutuotantoon. Luomulihantuotannon alhaisuuteen näyttää vaikuttavan EU -maatalouspolitiikan epävarmuus tukitasoista ja myös EU:n tuomat luomusäännökset. Tilastojen mukaan samoilta tiloilta löytyy eri tuotantosuuntia kuten puutarhaviljelyä ja nurmirehutuotantoa. Lapissa luomukeruualueiden kehittäminen alkoi 1997 hankkeen kautta ja kehittäminen jatkuu edelleen. Tällä hetkellä Lapissa on keruualueita 7 miljoonaa hehtaaria. Luomukeruualueet sijaitsevat pääasiassa itä- ja pohjoisosissa Lapin lääniä ja luomutuotantoalueet sijaitsevat pääasiassa eteläisimmässä osassa Lapin lääniä.

Lapin luomuviljelijänä aloittamista kuvaa hyvin se mikä on pohjoisen ihmisen suhde ympäröivään luontoon ja kulttuuriin eli tärkeimmäksi koettiin luonnonmukaisuus ja eläminen luonnon ehdoilla. Tulevaisuus luomutuottajien mielestä näyttää positiiviselta. Viljelijät ovat tyytyväisiä luomun satotasoon, taloudelliseen tulokseen ja elämäntilanteeseen. Tuloksesta kuvastuu myös pelko siitä, että luomutuet poistuvat, mikä olisi viljelijöille suuri taloudellinen menetys. Tärkeimmiksi kannustimiksi nousivat tukien ja katokorvauksien kehittäminen, paikallisten luomutuotteiden tunnettavuuden ja markkinoiden lisääminen, tuotantoehtojen väljentäminen kotieläintuotannossa, luomutietouden lisääminen ja toiminnan kehittäminen kuten luomusiementen saatavuuden parantaminen. Luomuviljelijät olivat halukkaita jakamaan tietoa omista viljelykokemuksista uusille luomuviljelijöille. Tärkeänä pidettiin aloittelevien viljelijöiden kanssa tehtävää yhteistyötä kuten koneyhteistyötä, siementen ja tarvikkeiden hankintarenkaaseen ja erilaisiin yhteisiin tilaisuuksiin osallistumista. Tulosten perusteella useamman vuoden kestävät hankkeet ovat hyvä apu myös uusille viljelijöille. Luomuviljelijöiden mukaan keskeisimpiä ongelmia ovat erilaiset vuosittain muuttuvat tuotantoehdot, tiedon vähäisyys, EU:n tuomat tiukat direktiivit ja raskas työ. Luomutuotannon jatkuvuus tulosten perusteella näyttää hyvältä. Nyt mukana olleista suurin osa jatkaa viljelyä tulevaisuudessakin.

Tulosten mukaan 65 % luomuviljelijöistä tarvitsee neuvontaa luomutuotannon suunnittelussa ja tuotantoehtojen soveltamisessa. Neuvonnan puute tuli selkeästi esille. Lapista ei löydy varsinaista luomuneuvojaa, viljelijöille omaa yhteyshenkilöä, jolta voisi kysyä ajankohtaisista asioista ja saada informaatiota. Viljelijät mainitsivat kuitenkin eri tahoja, mistä he ovat saaneet neuvontaa kuten ProAgria Maaseutukeskuksesta, KTTK:lta, TE-keskuksesta, 4H:lta, erilaisilta hankkeilta ja yksittäisiltä viljelijöiltä. Vähäinenkin neuvonta on koettu laadukkaaksi, luotettavaksi ja hintaa on pidetty sopivana. Viljelijöiden mukaan internetin kauttamodeemin avulla tiedon hankkiminen on kallista ja hidasta sekä heikot kuuluvuusalueet vaikeuttavat vielä tilannetta. Näin tiedon saatavuus ja saavutettavuus on heikko. Tutkimuksen mukaan luomukoulutus on ollut tarpeellista ja halukkuutta lisäkoulutukseen oli selvästi. Koulutus tulee kuitenkin järjestää niin, että matkat eivät ole kohtuuttoman pitkiä. Koulutusta ehdotettiin järjestettäväksi oman kunnan alueella. Toiveena esitettiin myös, että koulutukset liittyisivät oman luomutuotannon kehittämiseen ja ajankohdaisiin asioihin. Virallisiin luomutoimijoihin oltiin yleisesti ottaen tyytyväisiä. Luomutarkastukset ovat sujuneet hyvin ja TE-Keskusten päätöksiä pidettiin oikeudenmukaisina, mutta tukihakemusten täyttäminen on ollut ongelmallista. Luomutarkastusajankohdan siirtämisestä syksyyn tai talvelle ei pidetty hyvänä. Esille tuli myös toive siitä, että ”itsestäänselvyyksiä” ei tarkastettaisi joka vuosi automaattisesti. Tähän ehdotettiin satunnaisotantaan perustuvaa tarkastuskäytäntöä.

Lappilaisten luomutuottajien vastauksista voi päätellä, että luomutuotteiden aitous, puhtaus ja terveellisyys ovat tärkeimmät Lapin luomutuotteiden myyntiargumentit. Viljelijöiden mielipiteet puhtaudesta ovat hyvin yksimielisiä. He näkevät, että jokaisella on oikeus puhtaaseen ympäristöön. Puhtauskäsitteeseen liitetään myös hyvin läheisesti luomuruokaan ja sen tuotantotapaan. Tulosten perusteella luomuviljelijät pitävät puhtautta luomutuotteiden tärkeimpänä markkinavaltina ja se kuvaa tuotteen laatua ja terveellisyyttä. Suurin osa viljelijöistä voisi markkinoida omia tuotteitaan ”Puhdas Lappi” -imagolla, koska he kokevat, että Lapin luonto on puhdasta; teollisuutta ja ilman saasteita on vähän. Vastauksista kuvastuu huoli tulevaisuudesta. Jos Lappi on tänä päivänä vielä puhdas, onko se sitä tulevaisuudessa? Leviävätkö ilmansaasteet ympäristökatastrofien tai teollisuuden myötä ja miten turistikeskukset vaikuttavat Lapin puhtauteen? Yli puolet kyselyyn vastanneista ei halunnut Lappia julistettavan ”Luomu Lapiksi”, koska kaikki elintarviketuotanto ei ole luomutuotantoa.

Lapin luomutuotteiden kysyntä on hyvä, mutta sopimusostajista on puutetta ja markkinointia tulee lisätä. Onnistuneita ja hyviä myyntikokemuksia ovat tuoneet markkinatapahtumat

ja tilojen suoramyynti. Kuluttajien näkökulmasta Lapin luomuluonnontuotteiden saatavuutta pidettiin ongelmana ja vaikka Lapin luomutuotteet menevät hyvin kaupaksi, niin samalla epäiltiin sitä arvostavatko kuluttajat Lapin luomutuotteita. Puutteena koettiin, että tuotemäärät ovat liian pieniä. Lappiin toivottiin lisää luomuviljelijöitä. Viljelijöiden mukaan luomumerkit edistävät myyntiä, tuovat tunnettavuutta ja antavat tuotteelle luotettavan kuvan. Ne viljelijät, joilla ei ole luomumerkkiä kertovat syyksi sen, etteivät he tarvitse, koska he myyvät tuotteet suoraan tiloilta ja ostajat luottavat viljelijään. Lisäksi luomunurmet käytetään tavanomaisessa tuotannossa, jolloin tarvetta merkin käyttöön ei ole. Yleensä luomumerkeistä oltiin sitä mieltä, että niitä on tällä hetkellä riittävästi.

Luomuviljelijöiltä ei saatu selkeää kantaa Lapin luomukeruualueille kehitettävästä luomumerkistä. 28 % jätti tiedusteluun vastaamatta, 29 % oli merkin kannalla ja 43 % piti merkkiä tarpeettomana. Myös luomumerkin hankkimista pidettiin turhana kustannuseränä, jos myytäviä tuotteita ei ole paljon. Tutkimuksen mukaan luomupuutarhatuotteiden markkinoinnissa tulee keskittyä tuottamaan tiettyjä tuotteita. Tällöin luomuviljelystä tulee ammatillisempaa ja mm. työmäärä ja tuotantokustannukset ovat hallittavissa.

Tutkimusaineiston pohjalta tehtiin SWOT –analyysi Lapin luomutuotannon tämän hetkestä tilanteesta. Analyysi esitetään erikseen luomuviljelyn (kuva 21) ja keruutuotannon (kuva 22) osalta seuraavasti:

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • alueelliset luomuhankkeet • luomutuotantoala lisääntyy • kuluttajien kiinnostus kasvaa • valvottu tuotantomuoto • Lapin puhdas ympäristö • Lapin ympäristön tilan seuranta ja tutkimus • luomutuki 	<ul style="list-style-type: none"> • pienet tuotantomäärät, sirpaleisuus • systemaattinen luomuneuvonnan puute • työkalujen kuten koneiden puute • markkinaketjun heikko toimivuus • vähäinen tutkimus • vähäinen kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö • Lapin luomulla ei ole yhtenäistä kehittämis-strategiaa
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> • kasvavat markkinat • ”Lapin Luomulla positiivinen imago • uudet tuotevalikoimat mm. kanamunat, liha, luomuporo, luomumatkailu • laaja-alaiset luomuhankkeet • paikallisten elintarvikkeiden jatkojalostus 	<ul style="list-style-type: none"> • toimijoiden verkottuminen heikkoa • jalostustoiminnan vähäisyys • tuotanto ei kannata • tukien pieneneminen • paikallisten luomutuotteiden vähäinen kysyntä • viljelijät ja keruutoiminta ei kohtaa

Kuva 21. Luomuviljely

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • alueelliset keruuhankkeet • valvottua tuotantoa • Lapin metsissä on vähän käytetty kemiallisia aineita • Lapin puhdas ympäristö • Lapin ympäristön tilan seuranta ja tutkimus • kuluttajien kiinnostus 	<ul style="list-style-type: none"> • tiedottamisen vähäisyys • ostoasemien vähäinen määrä • luomupoimijakorttien mukaan luomupoimijoita enää vähän • luomuneuvonnan puute • markkinointi sirpalemaista • vähäinen tutkimus, kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö • Lapin luomulla ei ole yhtenäistä kehittämis-strategiaa
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> • kasvavat markkinat • Lapin luomulla positiivinen imago • uudet tuotevalikoimat kuten sienet, marjat ja yrtit • laaja noin 7 milj. ha keruualue • koko Lappi luomukeruualueeksi 	<ul style="list-style-type: none"> • viljelijät ja keruutoiminta ei kohtaa • jalostustoiminnan vähäisyys • voimakkaat kasvu- ja ilmasto-olosuhdemuutokset • turistikeskuksien toiminta laajenee hallitsemattomasti ja keruualueista tulee sirpalemaisista ja herkkä luonto vaurioituu • keruutoiminta ei ole kannattavaa • Lapin keruutuotteiden kysyntä vähenee • toimijoiden verkottuminen heikkoa

Kuva 22. Luomukeruuotanto

Lapin luomutuotannolla ja keruutuotannolla on SWOT -analyysin mukaan paljon yhteisiä vahvuuksia, heikkouksia, uhkatekijöitä ja mahdollisuuksia. Edellytykset kehittää Lapin luomusta strategisesti yhtenäinen kannattava tuotantomuoto ovat olemassa.

8 Johtopäätökset

Luomutuotanto on ainut maailmanlaajuisesti yhtenäinen valvottu tuotantomuoto, jonka tuotantoehtoja tulee noudattaa ja huomioida koko elintarvikeketjun kehittämisessä sekä luomutoiminnan liiketoimintasuunnitelmissa kuten markkinoinnissa. Tämä tulee aina huomioida myös alueellisen luomutuotannon kehittämisessä. Alueelliset luomuhankkeet, joita Lapissa on tehty muodostavat eheän elintarvikkeiden kehittämiseen tähtäävän kokonaisuuden, jota pääasiassa Lapin TE-Keskus on rahoittanut. Rahoittajan rooli on ollut merkittävä Lapin luomun kehittämisessä. Alueelliset hankkeet ovat olleet käytännönläheisiä ja siltä osin hankkeet ovat palvelleet alueen toimijoita. Toisaalta Lapista ovat puuttuneet lähes kokonaan laajemmat kansalliset ja kansainväliset luomuhankkeet, jotka toisivat niin tutkimustietoa kuin osaamistakin Lapin alueen toimijoille.

Hankkeiden loppuraportteja tarkasteltaessa niissä heijastui epätasallisuutta, jotka saattavat johtua osittain tiedon puutteesta tai loppuraporttia laadittaessa ei ollut mahdollisuutta tarkistaa asioita. Luomuhankkeiden tulokset ovat jääneet vähäisiksi hankkeen tavoitteisiin nähden. Lieneekö syynä hankkeiden sirpaleisuus ja toimijoiden verkottumattomuus. Luomutuotannon kehittäminen on tapahtunut pääasiassa laajemmassa mittakaavassa Etelä-Suomessa eikä sieltä saatuja hankkeiden tuloksia ole voitu esimerkiksi kasvintuotannon alalla ottaa käyttöön pohjoisessa. Etelän siemenistä ei tule hyvä sato pohjoisessa. Niinpä vaikka hankerahoitus sisältää vain yhden työntekijän, pitäisi vastaavasti olla mahdollisuutta ottaa ostopalveluina asiantuntemusta muualta. Lapin luomua on kehitettävä yhdessä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla, jos halutaan Lapin luomusta kannattavaa liiketoimintaa.

Vaikka alueelliset hankkeet ovat erittäin hyvin lisänneet alueellista tietotaitoa luomutuotannosta, niin ongelmatonta luomutuotannon kehittäminen ei ole. Alueellisten hankkeiden heikkoutena on ollut se, että hankkeen päätyttyä hiipuu hankkeessa aikaansaadut tuloksetkin. Hankkeen promoottorina toiminut henkilö tai henkilöt sitoutuvat vahvasti toimintaan esimerkiksi perustamalla hankkeen aikana oman yrityksen jatkaakseen hankkeessa aikaansaatuja tuloksia, mutta sitä, miten jatkossa ratkaistaan luomutuotannon kehittämisen aikana tulevia asioita, ei tässä vaiheessa enää tarkastella. Jos esimerkiksi yritys loppuu, loppuu tältä osin luomuun liittynyt toimintakin. Kun usein yksi yritys on vastannut yhdestä luomutuotannon ketjun osasta, niin Lapin luomutuotanto jatkossa toimii puutteellisesti ja laatu kärsii. Tietoa on kyllä loppuraporteissa, mutta tiedon käyttöä ei ole suunniteltu kehittämisen näkökulmasta. Esimerkiksi loppuraportin perusteella luomukeruualueiden kartat ovat nähtävillä aina luomuoostasemilla ja luomukeruualueen kartat päivitetään vuosittain, mutta miten päivitys tapahtuu, ei löytynyt suoraa vastausta. Tiedetään, että on olemassa selvittäjä, joka tekee sopimuksen metsänomistajan kanssa, mutta selvittäjää oli vaikea tavoittaa. Tulevaisuudessa luomukeruualuekarttojen pitää olla saatavilla ja tavallisen marjanpoimijankin nähtävillä ja myös niille, jotka aikovat myydä luomumarjoja. Luomupoimijakortteihin liittyvä toiminta tulee tehostetummin organisoida viranomaisten tahoilta, jolloin sen saatavuus ja käyttö helpottuu.

Toisaalta vahvasti sitoutuneita alueellisia toimijoita ja yrittäjiä ei tule kehittämisen alkuvaiheessa jättää ns. yksin vaan verkottumista tulee edistää ja ylläpitää. Samoin tulee tarkastella mitkä luomutuotantoon liittyvät kehittämistoimet on huomioitava ajoittain viranomaisten taholta. Esimerkiksi luomukeruualuekarttoihin liittyvät toimenpiteet ja markkinointiargumentteihin tai ympäristön tilaa koskevat asiat ja tilastoja koskevat päivitykset. Pohjoisimmat luomuviljelijät toimivat hyvin itsellisesti ja oman alan kumppaneita joko ei ole tai sellainen löytyy eri kunnan alueelta, siksi luomuviljelijöiden välistä vuorovaikutusta, tiedonsaantia, alueellista neuvontaa ja koulutusta tulee kehittää. Viljelijöiden toivomuksena on, että koulutukset toteutetaan mieluummin heidän omalla paikkakunnalla. Paikallista tutkimustakin tulee kehittää, koska viljelijöiden taholta on tullut ajatuksia mahdollisuudesta perustaa luomututkimustila, josta saataisiin paikallisiin olosuhteisiin perustuvia tutkimustuloksia ja kokemuksia luomutuotannon menestymisestä Lapissa.

Suomi on maailman pohjoisin maatalousmaa ja näin Suomi erottuu ilmasto- ja kasvuolosuhteiden vuoksi muusta Euroopasta (www.organic-europe.net/country_reports/finland/default.asp). Euroopassa on löydettävissä kuitenkin sellaisia asioita, joita voidaan liittää Lapin ilmastollisten ja kasvuolosuhteiden näkökulmasta yhteen. Tästä esimerkkinä on Itävallan alpit, ja niiden rinteillä tapahtuva luomuviljely (artikkeli liitteenä). Luomututkimukset ovat painottuneet kansallisella tasolla oletukseen, että ilmasto-olosuhteet voidaan vakioida koko Suomea kattavaksi tai ainakin niin, että ilmasto-olosuhteet ovat koko Lapin läänissä samanlaiset. Näin ei kuitenkaan ole, vaan kolmasosa Suomesta kuuluu arktiseen alueeseen ja suurin osa tästä alueesta kuuluu Lapin lääniin. Lisäksi eteläisin osa Lapista

kuuluu lämpimän Golf-virran vaikutuksen piiriin. Tätä eivät tutkimukset erottele. Vaikka olosuhteet vaihtelevatkin, niin Lapin luomutuotantoa voidaan kehittää strategisesti yhtenäisenä ja niin, että luomumaatilan toimintaa ja keruutoimintaa tarkastellaan jatkossa strategisesti yhtenäisenä kokonaisuutena.

Lapin luontoa ei tule tarpeettomasti tuhota, vaan maatalouden toimintaa tulee kehittää kestävän kehityksen periaatteiden mukaan. Myös tästä näkökulmasta luomutuotanto sopii erittäin hyvin Lapin maaseudun tuotantomuodoksi. Luomutuotannossa on kuitenkin monia kompastuskiviä. Yksi niistä on harvaan asutut seudut. Lapista löytyy kyliä, joissa iältään nuorimmat ovat 50-vuotiaita tai kylän asukasmäärä on erittäin vähäinen eikä peruspalveluita enää löydy lähietäisyydeltä. Toinen merkittävä puute on luomutilojen sijoittuminen eteläisimpään Lappiin ja kokonaisuudessaan luomutilojen tuotantomäärät ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pieniä. Tulevaisuudessa tulee ratkaistavaksi, halutaanko tukea koko Lapin läänin alueella olevaa luomutuotantoa. Jos näin on, tämä edellyttää myös poliittisten päättäjien vahvaa panostusta. Muuten luomuviljely tulee hyödyttämään vain eteläisintä osaa Lappia. Lapin luontoa ja ympäristöä pidetään sopivana luomuviljelylle ja sieltä saadaan puhtaat ja aidonmakuiset tuotteet olivatpa ne sitten luomutilalta tai luomumetsistä lähtöisin. Koska kuluttaja ei erottele sitä onko lapin luomuelintarvikkeiden raaka-aine peräisin luomupelloilta vai luomumetsästä, niin kuluttajien näkökulmasta Lapin luomutuotteiden yhtenäisen kehittäminen on markkinoinnin näkökulmasta tärkeää. Kuluttajan näkökulmasta myös keruutuotteiden luomumerkin tarpeellisuutta ja merkitystä tulee tutkia. Tutkittava on myös edistäisikö oma Lapin luomumerkki Lapissa tuotettuja ja jalostettuja luomuelintarvikkeita. Luomutuotannon jatkuvuutta ajatellen esimerkiksi luomulihan- ja luomumaidontuotantoa tuotantosuuntana on kehitettävä, koska lappilaista luomunurmea on runsaasti saatavilla. Lapissa ei ole meijeriä, joten luomumaitotilojen toiminnan riskit ovat merkittävät. Oulussa on lähin luomumeijeri, ja jos tähän tulee jokin muutos, niin voidaan kysyä mihin Lapin luomumaidot viedään.

Jatkojalostuksen herkästi pilaantuvat marjat myydään etelään, eikä jalostusta tapahdu lähellä keräilykohdetta. Helpompaa ja kannattavampaa voisi olla säilöntäaineen, sokerin kuljettaminen pohjoiseen ja jalostaa herkästi pilaantuvat marjat lähellä keräilypaikkoja. Omaleimaisuutta voidaan korostaa esimerkiksi käyttämällä markkinointiin Lapin vahvoja markkinointiargumentteja kuten matkailusta tuttua joulupukkia ja arktisen alueen sijaintia tutkimustietoineen. Lapissa matkailuelinkeino on kasvanut laajamittaiseksi liiketoiminnaksi. Matkailuun verkottumalla voidaan selvittää Lapin omat alueelliset markkinointimahdollisuudet. Lapin omaleimaisille kohtuuhintaisille tuotteille löytyy asiakkaita myös matkailuympäristöjä hyödyntämällä.

Selvityksen perusteella Lapin luomustrategian kehittäminen on ensiarvoisen tärkeä Lapin luomutuotannon kehittämiseksi. Mittavat 7 miljoonan hehtaarin luomukeruualueet yhdessä noin 90 luomutilan kanssa muodostavat Lapin luomun vahvuuden, joka on hyödyntämättä. Lapin luomukeruualueita voidaan pitää Euroopan mittakaavassakin ainutlaatuisina ja yhdistettynä Lapin ympäristön tilaan liittyvään tutkimustietoon voidaan Lapin luomutuotantoa kehittää yhdeksi merkittäväksi tuotantomuodoksi. Tätä näkemystä tukee myös Lapin maakuntasuunnitelma. Edellytykset luomutuotannon laajentamiseksi Lapissa ovat hyvät jopa erinomaiset, sillä Lapin luomuviljelijät uskovat luomutuotantoon ja haluavat jatkaa ammatissaan yli 10 vuotta ikään ja sukupuoleen katsomatta. Uusille luomuyrittäjille on tilaa ja nykyiset viljelijät haluavat auttaa luomuviljelijää toiminnassaan. Luomutuotteiden menekki on pääsääntöisesti erinomainen ja viljelijät tyytyväisiä elämäänsä.

9 Kirjallisuus

- Aakkula, J., Koikkalainen, K., Linjakumpu, H. & Vehkasalo, V. 1998. Luomutuotannon kehittämissvaihtoehdot, Helsinki. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. 44 s. ISBN 951-687-025-2.
- Aaltonen, R. 2000. Luomukeruuotteiden tietoverkko -hanke 1997 - 1999. Loppuraportti, Helsinki. Suomen 4H-liitto. 27 s.
- Ahlstedt, J. & Niemi, J. 2003. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot, Helsinki. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. 94 s. ISBN 951-687-136-4.
- Alalahti, V. 2000. Lapin luomu lautaselle. Loppuraportti, Rovaniemi. Lapin Maaseutukeskus. 8 s.
- Alapalosaari, S. 2003. Länsi - Lapin ammatti - instituutin Tervolan toimipaikan koulutusvastaavan puhelinhaastattelu 27.8.2003.
- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Yliopistopaino. 281 s. ISBN 951-9066-75-6.
- AMAP. 1997. Arctic Pollution Issues: A State of the Arctic Environment Report. Oslo 1997.
- Elintarvikevirasto 2002. Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet elintarvikkeiden valmistus ja maahan tuonti, Helsinki. Elintarvikevirasto. 93 s.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin Yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja, Tampere. C 13. 268 s. ISBN 951-768-035-X.
- Hannukkala, A. Kietäväinen, A. & Ylimommo, M. Turvemaiden käyttö lappilaisen luomukarjatilán rehuntuotannossa (253-01) Tutkimuksen kuvaus saatavana internetistä www.mtt.fi/palvelut/tiedonhaku/projektit.html
- Heinonen, S. 2001. Uudet suunnat maaseudun tulevaisuudelle, Helsinki. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. 231 s. ISBN 951-98852-0-X.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 1988. Teemahaastattelu. 4. painos: Helsinki: Yliopistopaino. 144s. ISBN 951-570-030-2.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino. 213 s. ISBN 951-570-458-8.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy. 432 s. ISBN 951-26-4184-4.
- Häkkinen, O. 2003. Lapin luomumarkkinointi – hanke. Loppuraportti, julkaisematon. 22.10.2003.
- Kallio, V. 1998. Luomu EU – Suomessa, Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli. Gummerus Kirjapaino OY. 125 s. ISBN 951-45-8050-8.
- Karppinen, S. 2003. Luomumaanviljelijän haastattelu 27.8.2003.
- Kasvintuotannon tarkastuskeskus. 2002. Luomutilat ja luomualat , Loimaa . Vuositilastoja.
- Kasvintuotannon tarkastuskeskus. 2000. Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet . Keruutuotanto, Loimaa. 39 s. ISSN 1455-4496.
- Kasvintuotannon tarkastuskeskus. 1999. Opas luomuviljelijälle, Loimaa. Loimaan kirjapaino. 63 s. ISSN 1455-4496.
- Kasvintuotannon tarkastuskeskus. 2003a. Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet. Kasvintuotanto, Loimaa. Loimaan kirjapaino. 63 s.
- Kasvintuotannon tarkastuskeskus. 2003b, Loimaa Viljelijäraportteja 7.8.03.
- Kietäväinen, A. 1999. Lapin luonnonmukaisen viljelyn kehittäminen. Loppuraportti, Rovaniemi. Lapin Maaseutukeskus. 5 s.
- Kivelä, M. 2003. Luomusta Luomuun – Pohjoinen maatalous ja sen koulutus luonnonmukaisesta näkökulmasta. Lapin Yliopisto. Julkaisematon.
- Kivilompolo, E. 2002. Asiakastutkimus Lapin maaseutukeskuksen neuvontapalveluista, Rovaniemi. Rovaniemen ammattikorkeakoulu. 59 s.

- Koikkalainen, K. Miettinen, A. Sumelius, J. & Vehkasalo, V. 1997. Luomu-Suomi ? Maatalouden tuotantovaihtoehtojen ympäristötaloudelliset vaikutukset –projektin loppuraportti, Helsinki. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. Vammalan kirjapaino Oy. 124 s. ISBN 952-9538-87-1.
- Koskimies, H. 2003. Luonnonmukainen viljely, maatalouden ympäristötuen erityistuet v.2000 – 2006, Helsinki. Maa- ja metsätalousministeriö. 15 s.
- Laitinen, R. 2000. Arvioinnin arkea ja peruskysymyksiä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki. Hakapaino Oy. 122 s. ISBN 951-747-132-7.
- Lansink, A. O. & Pietola, K. 1999. A choice between Standard and Organic Farming Technologies in Finland, Helsinki. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. 18 s. ISBN 951-687-044-9.
- Lapin Kansa. 2003. Luomun arvostus kasvaa. Lapin Kansa 30.6.2003.
- Lapin Liitto 2002a. Lappi 2020 Lapin maakuntasuunnitelma, Rovaniemi. Saatavana internetistä www.lapinliitto.fi.
- Lapin Liitto 2002b. Lappi lukuina 2002, Rovaniemi. Lapin Liitto (verkkodokumentti) Viittaus. 25.6.2003. Saatavissa internetistä www.lapinliitto.fi/tilastokuvat/tt2002su.pdf.
- Lapin luonto-opisto 2003a. Maaseutuopetus, Rovaniemi. Viittaus. 25.8.2003. Saatavissa internetistä www.lumo.roiame.fi.
- Lapin luonto-opisto 2003b. Lapin erikoiskasvinviljely, Rovaniemi. Viittaus. 24.8.2003. Saatavissa internetistä www.lapland.fi/lapinerikoiskasvinviljely.
- ProAgria Lapin Maaseutukeskus 2003a. Luomuhankkeet, Rovaniemi. Viittaus. 25.8.2003. Saatavissa internetistä. www.maaseutukeskus.fi/lappi/hankkeet/luomumarkkinointi.html.
- Lapin Maaseutukeskus 2003b. Luonnontuotehankkeet, Rovaniemi. Viittaus. 25.8.2003. Saatavissa internetistä. www.maaseutukeskus.fi/lappi/hankkeet/tuloaluonnosta.html.
- Lapin Maaseutukeskus. 1993. Vuosikirja, Rovaniemi.
- Lapin Maaseutukeskus. 2000. Vuosikirja, Rovaniemi.
- Lappalainen, I. 1997. Viljelyalueiden luonto, Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki.
- Länsi-Lapin Ammatti-instituutti 2003, Luontoala, Rovaniemi. Viittaus 25.8.2003. Saatavissa internetistä www.llaky.fi/.
- Lapin TE -keskus maaseutuosa. 2002. Rovaniemi. Vuosittelastot. Saatavana internetistä www.TE-Keskus.fi/web/telap.nsf/FrameSetFIN?OpenFrameSet
- Maa- ja metsätalousministeriö 2003. Täyttöohjeet maatalouden tukia koskevaan hakuoppaaseen, Helsinki. Maa- ja metsätalousministeriö. Martinpaino Oy. 88 s.
- MMM. Tike 2003.
- Maatalouden tutkimuskeskus. 1997. Luonnonmukaisen tuotannon tutkimusohjelma 11, Jokioinen. Yliopistopaino. 36 s. ISBN 951-729-503-0
- Mähönen, O. (toim.) 2002. AMAP II – Lapin ympäristön tila ja ihmisen terveys. Lapin Ympäristökeskuksen julkaisuja, Rovaniemi. Sevenprint Ltd. 139 s. ISBN 952-11-1231-1.
- Mäkelä, K.(toim.) 1992. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, Helsinki. Oy Gaudeamus Ab. 285 s. ISBN 951-662-502-9.
- Nevala, S. 2003. metsänhoitaja, Lapin TE –keskus, puhelinkeskustelu 12.8.2003.
- Nissinen, O. 1996. Analyses of climatic factors affecting snow mould injury in first-year timothy (phleum pratense L.) with special reference to sclerotinia borealis, Oulu. Oulu University press. 115 s. ISBN 951-42-4483-3.
- Nissinen, O. & Hannukkala, A. 2003. Luonnosta teolliseen tuotantoon. Maa- ja elintarviketalouden julkaisuja, Jokioinen. Viittaus 25.8.2003. Saatavissa internetistä www.mtt.fi/atu/lap/luonnostateolliseen/hankkeet.html www.mtt.fi/palvelut/tiedonhaku/projektit.html
- Okkonen, P. 2003. Luomumerkit, Biodyn –yhdistys, puhelinkeskustelu 11.9.2003.
- Poutanen, P. & Korteso, K. 1998. Elämän puolesta, Jokioinen. Maatalouden tutkimuskeskus. Finnreklama Oy. 139 s. ISBN 951-729-517-0.

- Pallari, M. 2003a. Pohjoinen puhtaus - analyysi puhtauskäsitteen ymmärryksestä. In: Kasvatuksen yhteisöt - uupumusta, häirintää vai yhteisöllistä kasvua?. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 2/2003: <http://ktk.urova.fi/kasvatuspaivat/metodologia.htm>
- Pallari, M. 2003b. Purity as a Environmentvalues. Abstract *. The Fifth International Confrence on Environmental Aestheics that will be held in Häme Polytechnic, Lepaa Unit Hattula, Finland. August 5th -8th , 2003. <http://www.lepaa.hamk.fi/konferenssi/index.htm>
- Rovaniemen ammattikorkeakoulu. 2003. Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma. Saatavissa internetistä www.ramk.fi/files/20030415093337.pdf. 26.8.2003.
- Rajala, J. 1995. Luonnonmukainen maatalous. Helsingin yliopisto, Mikkeli. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Raamattutalo. 309 s. ISBN 951-45-6916-4.
- Rake-Mikkilä, S. 2003. Luomuleppäkerttumerkin käyttö, Jokioinen. Sähköposti 8.7.2003.
- Salo, R. 1998. Luonnonmukaisentuotannon tutkimusseminaari, Jokioinen. Maaseudun tutkimuskeskus. Vammalan kirjapaino Oy. 56 s. ISBN 951-729-509-X.
- Silvasti, T. 2001. Talonpojan elämää, Helsinki. Hakapaino Oy. 341 s. ISBN 951-746-284-0.
- Uljua, A. 2003. Lapin Maaseutokeskuksen maaseutuneuvojan puhelinhaastattelu 26.8.2003, Rovaniemi.
- Veijola, V. & Vuorela, E. 2001. Luomua Lapin luonnosta –hanke. Loppuraportti 1999 – 2001. Lapin 4H-piiri, Rovaniemi.
- Vuorela, E. 2002. Kierroksia Keruutuotantoon –hanke. Loppuraportti 2002. Lapin 4H-piiri, Rovaniemi.
- Ylimommo, M. 2003, Lapin Maaseutokeskuksen johtajan haastattelu 11.8.2003, Rovaniemi.

LIITTEET

'Katsaus Itävallan luomutuotantoon

José-Carlos García-Rosell

Luomu ei ole enää pelkästään jotain kaukaista maatalouteen liittyvää, vaan siitä on tullut monelle kuluttajalle elämäntapa. Luomutuotanto mahdollistaa ja osaltaan myötävaikuttaa kestävään kehitykseen tarjoamalla kuluttajille luonnollisia ja terveellisiä elintarvikkeita. Kuluttajien elintarvikkeisiin ja elintarviketuotantoon kohdistuvan kasvavan epävarmuuden ja monien elintarvikeskandaalien jälkeen voimme nähdä, että luomutuotteilla on valtava mahdollisuus elintarvikemarkkinoilla. Tämä artikkeli tarjoaa lyhyen johdatuksen Itävallan luomutuotantoon ja erääseen Itävallan maataloustieteiden yliopiston (Universität für Bodenkultur Wien) aiheesta tekemään tutkimukseen. Tutkimus perustuu Itävallan luonnonmukaisten ja tavanomaisten maatilojen taloudellisen tilan vertailuun.

Jos mielikuvana on se, että suomalaisilla ja itävaltalaisilla maataloilla ei ole mitään yhteistä, niin mielikuva on virheellinen. Itävalta sijaitsee Keski-Euroopassa ja Suomi Pohjois-Euroopassa. Mutta jos tarkastelemme asiaa lähemmin, voimme huomata, että näillä kahdella maalla on sittenkin joitakin yhtäläisyyksiä:

- molemmat liittyivät EU:hun vuonna 1995 ja siten omaksuivat yhteisen maatalouspolitiikan (YMP)
- maatalous perustuu perhetiloihin
- suhteellisen pienet tilakoot
- vaikeat työskentelyolosuhteet: hankalat sääolosuhteet Suomessa ja laajat vuoristoalueet Itävallassa

Taulukko 1. Kahden eurooppalaisen maan tilastotietoja (BMLFUW ja MMM 2003).

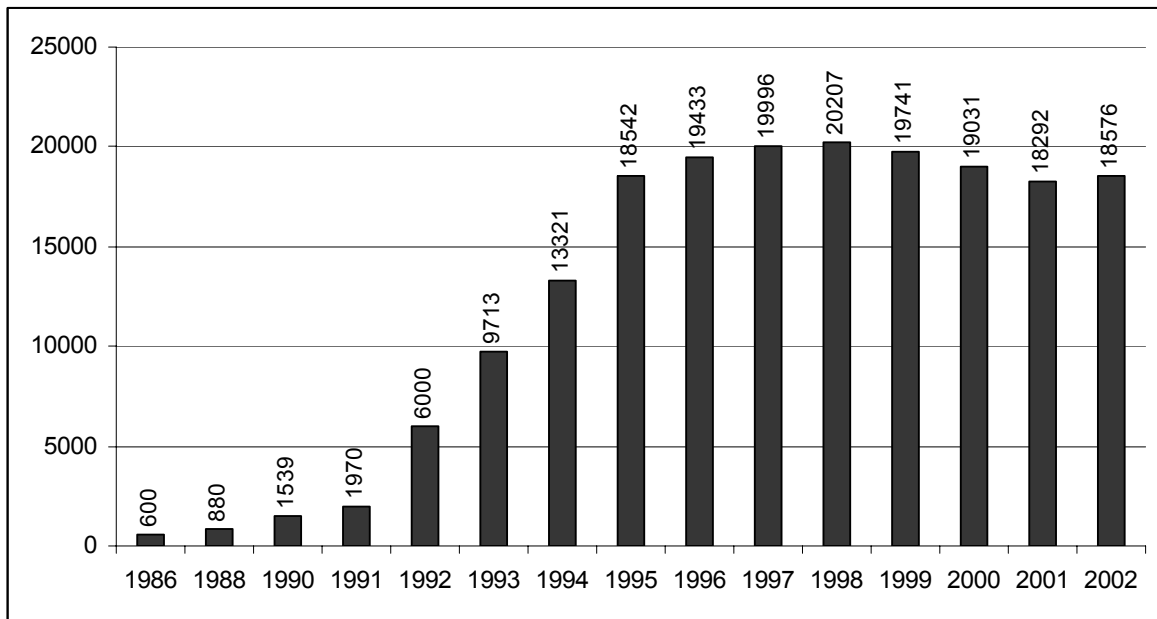
	Itävalta	Suomi
Kokonaispinta-ala (km ²)	83.858	338.000
Väestö	8.058.000	5.200.000
Asukasluku/km ²	96,1	17
BKT: maa- ja metsätalouden sekä kalastuksen osuus (%)	1,3	1,1
Maatalouden osuus kokonaispinta-alasta (%)	41	8
Maatilojen kokonaismäärä	217.508	77.896
Maatilojen keskikoko (ha)	16,6	28
Maatalouden työllistäminen (%)	4,2	5
Luomuviljelty maa (ha)	295.000	147.943
Luomutilojen määrä	18.576	4.983

Itävallan kokemukset luomutalouden alalla voisivat myötävaikuttaa suomalaisen luomutalouden kehittämiseen ja uusien mahdollisuuksien ja haasteiden löytämiseen. Maatilat, jotka sijaitsevat vaikeiden luonnonolosuhteiden alueilla, voisivat parantaa maataloudesta saamiinsa tuloja siirtymällä luomutuotantoon. Esimerkiksi Lapissa luomutaloutta voisi kehittää entisestään. Lapin imago, luonto, puhtaus ja taianomainen ilmapiiri, voisi osaltaan edesauttaa lappilaisten luomutuotteiden markkinointia.

Luomutuotanto Itävallassa

Luomutuotannon osuus kokonaismaataloudesta on Itävallassa yksi Euroopan suurimmista. Ensimmäiset luomutilat perustettiin Itävallassa vuonna 1927. Vuonna 1990 alkoi voimakas luomutalouteen siirtymisen aalto, joka saavutti 20.000 luomutuottajan rajan vuonna 1998. Tämä yhtäjaksoinen kehitys loppui kuitenkin vuonna 1999, jolloin luomutuottajien määrä alkoi vähentyä.

Kuva 1. Luomutilojen määrän kehitystä Itävallassa vuosina 1986-2002 (BMLFUW, 2003).

Luomutilojen määrän kehitys on ollut Itävallassa läheisessä suhteessa viljelijöille tarjottuihin suoriin tukiin. Hallituspolitiikan muutosten mukaisesti voidaan erottaa kolme kautta: epäsuorat tuet, suorat tuet (1992-1994) ja tuet maatalous-ympäristöohjelman sisällä (ÖPUL). Ensisijaiset syyt luomutuottajien määrän vähenemiseen johtuivat taloudellisista kysymyksistä. He, jotka olivat tuottaneet luonnonmukaisesti jo pidemmän aikaa, eivät siirtyneet tavanomaiseen tuotantoon yhtä herkästi kuin vasta vähemmän aikaa luomutaloutta harjoittaneet maatilat. Keskimääräisesti he, jotka siirtyivät pois luomutuotannosta, hoitivat pienempiä tiloja, heidän viljelypinta-ala oli pienempi ja maidontuotannon taso lehmää kohden oli korkeampi kuin heillä, jotka olivat päättäneet pysyä tavallisessa tuotannossa (Schneeberger, Schachner and Kirner, 2002).

Itävallan suurimmat luomutilojen keskittymät löytyvät Tirolin, Salzburgin ja Steiermarkin vuoristoisilta alueilta. Näille kolmelle alueelle on yhtäläistä se, että niiltä kaikilta löytyy suhteellisen paljon laidunmaata. Itävallan maatalouden eri instituuttien ja organisaatioiden tekemät tutkimukset ovat osoittaneet, että rehua viljelevien mautilojen tai mautilojen, joissa laidunmaan osuus on suuri, on helpompi siirtyä luomutuotantoon. Suurin syy tähän on se, että rehua viljelevät ovat tottuneet viljelemään suurella alueella. Toisaalta maatilat, jotka sijaitsevat Itävallan viljelykelpoisilla alueilla, ovat soveltuneet huonommin luomutuotantoon. Noin kaksi kolmasosaa Itävallan luomutuottajista viljelee rehua ja vain yksi kolmasosa viljelee ensisijaisesti viljakasveja. Noin 5 % luomutiloista tuottaa erikoisempia tuotteita, kuten hedelmiä, yrttejä ja viinejä. Luomutuotanto käyttää Itävallassa noin 7 % koko viljelypinta-alasta. Tämä viljelypinta-alan osuus tuottaa noin 160.000 tonnia viljaa ja 35.000 tonnia perunoita vuodessa.

Suurin osa Itävallan luomutuottajista pitää myös karjaa. Eläintenkasvatus onkin tärkeä osa luomutilojen arkea. Vuonna 2002 peräti 92 %:lla luomutuottajista oli karjaa (keskimäärin 12-17 yksikköä/tila). Suurin osa luomutiloista, joilla ei ole karjaa, sijaitsee Itävallan itäosien viljavilla seuduilla. Noin 15 % koko Itävallan karjamäärästä ja 18 % koko lypsykarjan määrästä kasvatetaan luomutiloilla. Seuraava kaavio esittää

Taulukko 2. Kokonaiskarjamäärää Itävallan luomutiloilla vuonna 2002
(BMLFUW, 2003: Liittohallituksen maatalousraportti vuodelta 2003).

Karja	Kokonaismäärä	% -osuus koko Itävallan karjan määrästä
lihakarja	310.000	15 %
lypsykarja	106.000	18 %
siat	39.000	1 %
siipikarja	464.000	4 %
lampaat	77.000	25 %

On tärkeää tässä yhteydessä huomauttaa, että Itävallassa suuri osa luonnonmukaisesti kasvatetuista sioista, siipikarjasta sekä lampaista pystytään tuomaan markkinoille luomutuotteina. Kuitenkin samaan aikaan vain 10 % luonnonmukaisesti kasvatetusta muusta lihakarjasta voidaan tuoda markkinoille luomutuotteena. Sama toistuu maitosektorilla, jossa on vaikeaa tehdä eroa luomu- ja perinteisen maidon välillä. Joskus meijereiltä puuttuvat tarvittavat rakenteet ja voimavarat erillisten maitokuljetusten hoitamiseksi sekä luonnonmukaisen maitotuotteiden valmistamiseksi. Tämä onkin eräs suurimmista ongelmista, joita Itävallan luomumaitotilat joutuvat kohtaamaan.

Luomuelintarvikkeiden markkinointi Itävallassa

Luomuelintarvikkeiden osuus Itävallan elintarvikemarkkinoista on noin 4 %. Jakelukanavana käytetään perinteisiä elintarvikeketjuja ja alueellisia markkinakanavia, kuten ravintoloita ja hotelleja. Luomutuotteita myydään myös suoraan kuluttajille.

Suurin osa Itävallassa sijaitsevista supermarketketjuista on jo vuosia tarjonnut luomutuotteita asiakkailleen. Luomutuotteiden mukaanotto valikoimaan on auttanut monia ruokakauppaketjuja parantamaan imagoaan ja laajentanut niiden asiakaskuntaa. Ruokakauppaketjut kuten Billa (nykyään Billa-Merkur) ja Spar ovat tuoneet markkinoille luomutuotemerkkejä, kuten ”Ja! Natürlich” (Billa) ja ”Natur pur” (Spar). Tällaiset luomubrändit yhdessä intensiivisen markkinoinnin kanssa ovat johtaneet luomutuotteiden kysynnän kasvuun.

Hyvistä tuloksista huolimatta kaikki luomutuotannon edustajat eivät ole kuitenkaan samaa mieltä luomutuotteiden markkinoille tuonnista suurten ruokakauppaketjujen avulla. Kaikki kyllä tiedostavat sen positiivisen vaikutuksen, joka tällä on ollut luomutuotteiden tunnetavuudelle, mutta he myös pelkäävät, että pienet luomutuottajat menettävät tuote- ja hintaneuvottelujen hallinnan jakelun siirtyessä suurille yrityksille. Luomutuote voisi myös menettää luontaisen lisäarvonsa, jos se saa massatuoteimagon. Moni luomutuottaja haluaisi pitää luomutuotteensa niin luonnollisena kuin mahdollista.

Perinteisten jakelukanavien (supermarketit) lisäksi monet itävaltalaiset luomutuottajat ovat myyneet tuotteitaan myös osuuskuntien, esim. ”Die Hoflieferanten” ja ”Erde & Saat”, kautta sekä suoraan loppukuluttajille. Myynnit suoraan tiloilta ovat myös tärkeä tapa markkinoida luomutuotteita. Ne tarjoavat luomutuottajille uudenlaisen tulolähteen ja kuluttajille laajemman ostomahdollisuuden. Myös joitakin osuuskuntia on perustettu maitotuotteiden tuottamiseksi ja markkinoimiseksi.

Luomu- ja tavanomaisten maatilojen taloudellisen tilan vertailu

Viime vuosien aikana tutkimukset ovat osoittaneet, että yksi syy siihen, miksi itävaltalaiset maanviljelijät eivät ole enemmän siirtyneet luomutuotantoon, on heidän pelkonsa siitä, että heidän tulonsa pienentyisivät. Luomu- ja perinteisten maatilojen taloudellisen tilan vertaaminen tarjoaa faktatietoja näiden epävarmuuksien poistamiseksi. Itävallan maa- ja metsätalousministeriö (Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft – BMLFUW) on jo vuosia käyttänyt vapaaehtoista kirjanpitoa pitävien (”maatilojen kirjanpitoverkko”) maatilojen kirjanpitotietoja verratessaan perinteisiä ja luonnonmukaisia maatiloja. Vertailu antaa tietoja kummankin järjestelmän taloudellisesta tilasta. Saatuja tietoja ja niiden pohjalta tehtyjä päätelmiä käytetään yleisesti maatalouspolitiikassa ja alan konsulttipalveluissa.

Vertailun ensisijainen tavoite on etsiä uusia menetelmiä, jotka voisivat parantaa luomu- ja perinteisten tilojen vertailukelpoisuutta sekä saatujen tulosten luotettavuutta. Esimerkiksi vuonna 2000 tekemäni tutkimusvertailu sisälsi 1012 rehunviljanviljelytilaa, joista 272 oli luomussa, ja 494 viljanviljelymaatilaa, joista 33 luomussa. Tutkimusvertailussa käyttämäni tiedot perustuvat osittain edellä mainittuun ”maatilojen kirjanpitoverkon” tietokannan tietoihin. Suuret erot tuotantomahdollisuuksissa ja tilojen koossa voivat vaikeuttaa vertailukelpoisten tilojen etsintää. Tällaisia suuria eroavuuksia löytyy sellaisista maista kuten Itävalta, jossa maatilojen taloudellinen tila riippuu paljolti tuotanto-olosuhteista ja tilakoosta. Tästä syystä tutkimuksessa ei voitu ottaa huomioon kaikkia seikkoja (esim. tilatyypit, maantieteelliset olosuhteet, tilan kapasiteetti jne.) joita normaalisti käytetään taloudellista tilaa verrattaessa. Vertailuun saatavilla olevien tilojen määrä on yleisesti ottaen pieni ja jos olisi etsitty tiloja joissa kaikki mahdolliset seikat olisivat olleet yhtäläiset luomu- ja perinteisellä tilalla, olisi vertailussa käyttökelpoisten tilojen lukumäärä pienentynyt dramaattisesti entisestään.

Muutamia tekijöitä kuten ”muut tuotot”, jotka yleensä ovat osa maatilojen kokonaistuottoja, piti kuitenkin ottaa mukaan vertailuun. Kriteerinä oli, että nämä ”muut tuotot” eivät saisi olla enempää kuin 25 % maatilankokonaistuotoista. Tuloksena oli se, että maatilankokonaisten tuotot suorista myynneistä ja majoituspalveluista olivat suuret, eivät päässeet mukaan vertailuun. Suurimmaksi ongelmaksi vertailupareja etsittäessä nousi vertailun valintakriteereistä päättäminen. Oli tärkeä huomata joidenkin kriteerien todennäköinen keskinäinen suhde. Korrelaatio- ja regressioanalyysi auttoivat määrittelemään näitä mahdollisia keskinäisiä suhteita ja saamaan selville ne kriteerit, joilla on suora tai epäsuora vaikutus tilankokonaistuottoihin. Valittujen vertailukriteerien piti olla toisistaan riippumattomia, mutta niillä piti kuitenkin olla jonkinlainen vaikutus tilankokonaistuottoon. Vertailukriteerien valinta oli hyvin oleellinen osa tutkimusta. Tekijät, jotka loppujen lopuksi valittiin vertailuun, olivat maantieteellinen sijainti, Itävallan vuoristomaatiloja koskeva aluejako, hehtaarimäärä, maitokiintiö, karjayksiköt (ilman lypsykarjaa) ja maatilankokonaisten peltopinta-ala. Kaikille näille kriteereille määriteltiin omat sallitut vaihteluvälinsä. Tämä tarkoitti sitä, että kaksi maatilaa (luomu- sekä tavanomainen), joiden kaikki kriteerit osuivat sallitulle vaihteluvälille, voitiin ottaa mukaan vertailuun yhtenä parina. Kompromisseja jouduttiin kuitenkin tekemään vertailukriteereitä valittaessa ja sallittuja vaihteluvälin raja-arvoja määriteltäessä. Luomutuotannollisten peruna- ja viljaviljelmien pienestä määrästä johtuen löydettiin vain yksi vertailuryhmä. Vertailuun otetut maatilat valittiin sillä perusteella, että saataisiin maatalouspinta-alaltaan suurin piirtein samankokoiset ryhmät. Rehunviljelijöiden ryhmän sisällä tehtiin lisäksi yksi vertailu tilapareittain.

Tutkimuksesta osoittivat, että vuonna 1999 neljässä ryhmässä seitsemästä luomurehunviljelijöillä oli korkeammat maa- ja metsätalouden tuotot kuin tavanomaisilla rehunviljelijöillä.

lä. Myös luonnonmukaiset peltokasvien viljelijät saivat tavanomaisia viljelijöitä korkeampia nettotuottoja. Tulokset osoittivat, että tutkimusta koskevien vuosien aikana monet luonnonmukaisia menetelmiä käyttävät maatilat ylsivät korkeampiin nettotuottoihin kuin samankokoiset ja -rakenteiset tavanomaiset maatilat. Nämä tulokset antoivat uutta tietoa luonnonmukaisten maatilojen taloudellisesta tilanteesta verrattuna tavanomaisiin tiloihin. On kuitenkin tärkeää painottaa, että tulokset voivat riippua vuotuisista sääoloista ja markkinatilanteista.

Tulokset eivät vahvistaneet olettamusta, että siirtyminen luonnonmukaisien menetelmien käyttöön tai vastaavasti siirtyminen tavanomaisten menetelmien käyttöön nostaisi yksittäisen maatilan tuloja. Ilman koko maatilaa koskevia tilanneanalyyssejä ei pitäisi lähteä muuttamaan tuotantomenetelmiä mihinkään suuntaan. Molemmat prosessit johtavat muutoksiin niin tuotannon rakenteissa kuin tuotanto-ohjeissa: lopputuloksena on investointien tarve. Jotkut tilat sopivat paremmin luonnonmukaisille menetelmille kuin tavanomaisille ja päinvastoin. Kun maatilalla mietitään tuotannon muuttamista jompaankumpaan suuntaan, maanviljelijöiden pitäisi huolellisesti analysoida juuri oman tilansa erityispiirteitä ja olosuhteita.

Myös muissa maissa voitaisiin tehdä luonnonmukaisten ja tavanomaisten maatilojen taloudellisen tilan vertailuja. Tällaisten tutkimusten tulokset voisivat tarjota uutta ja oleellista tietoa maatalouden alalle. Mitä yhtenäisempi maatalouden tuotanto ja maatilojen rakenteet maassa tai alueella ovat, sitä helpompaa ja nopeampaa on vertailun tekeminen kahden erilaisen tuotantotavan välillä.

Lähteet

BMLFUW – Austrian Federal Ministry of Agriculture, Forestry, Environment and Water Management (2003): Bericht über die Lage der österreichischen Landwirtschaft 2002. www.gruener-bericht.at

Heinonen, S. (2002): Organic farming in Finland. In: Organic Europe. http://www.organic-europe.net/country_reports/finland/default.asp

Pohl, A. (2003): Organic farming in Austria 2003. In: Organic Europe. http://www.organic-europe.net/country_reports/austria/default.asp

Schneberger, W.; Schachner, M. and Kirner, L. (2002): Reasons for Opting out of the Organic Farming Scheme in Austria. In: Die Bodenkultur – Austrian Journal of Agricultural Research. Volume 53. University of Agricultural Sciences, Vienna.

Schneberger, W.; Eder M.; Lacovara, L. and García-Rosell J.C. (2001): A comparison of the economic performance of organic and conventional farms in Austria. In: Die Bodenkultur – Austrian Journal of Agricultural Research. Volume 52. University of Agricultural Sciences, Vienna.

19.3.2003

Arvoisa lappilainen luomutuottaja

Tämä on tutkimus luomutuotannon mahdollisuuksista Lapin läänissä.

Tutkimuksella selvitetään:

- Millä tavoin Lapin luomutuotantoketju toimii?
- Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet luomutuotantoon siirtymiseen?
- Mitkä ovat luomutuotannon tarpeet ja taloudelliset mahdollisuudet?
- Onko Pohjoinen puhtaus voimavara luomutuotannossa?

Tutkimuksen tuloksia hyödynnetään neuvonnassa ja koulutuksessa sekä muilla alueellisilla luomutoimijoilla. Tutkimuksesta valmistuu Rauni Korva-Hyötylän opinnäytetyö ”Luomutuotannon mahdollisuudet Lapissa”. Opinnäytetyön valmistuttua syyskuussa 2003 pidetään seminaari Lapin Luonto-opistolla, jossa tutkimuksen tulokset julkaistaan. Olette tervetulleita kuuntelemaan tutkimuksen tuloksista.

Tutkimuksen onnistumisen ja tutkimuksen hyödynnettävyyden kannalta jokainen vastaus on **erittäin tärkeä**. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömänä. Yksittäisiä vastauksia tai tilan tietoja ei näy tutkimustuloksissa.

Toivomme Teidän vastaavan huolellisesti kaikkiin kysymyksiin. Palauta lomake **4.4. mennessä** oheisella palautuskuorella, postimaksu on maksettu.

Kaikkien vastanneiden kesken **ARVOTAAN** oheisella arpalipukkeella **3 kappaletta pääsylippuja FARMARI Suomen Maatalousnäyttelyyn 31.7.-3.8.2003 Ouluun**.

Kiitämme vastauksista etukäteen. Vastaamme mielellämme tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Rauni Korva-Hyötylä
agrologi AMK –opiskelija, tutkimuksen tekijä
rauni.korva-hyotyla@pp.inet.fi
puh.0400-138536

Markku Kivelä
Yliopettaja, RAMK
markku.kivelä@ramk.fi
www.ramk.fi

Maarit Pallari
Tutkija, MTT/Taloustutkimus
maarit.pallari@mtt.fi
www.mtt.fi/mttl

Osoitelähde: Kasvintuotannon tarkastuskeskus

LUOMUTUOTANTO / YRITYS

1. Mitä seuraavista tuotannonaloista/tuoteryhmistä kuuluu tilanne luomutuotantoon?

Luomutuotannolla tarkoitetaan siirtymävaiheessa olevaa tuotantoa, sekä tällä hetkellä luomussa olevaa tuotantoa. (ympyröi oikea vaihtoehto)

1. Viljat	7. Lampaanliha	Juurekset (nimeä) _____
2. Nurmirehut	8. Kala	Marjat (nimeä) _____
3. Maidontuotanto	9. Perunat	
4. Naudanlihantuotanto	10. Puutarhakasvit	
5. Sianliha	11. Muu mikä ? _____	
6. Siipikarja		

2. Tilallani on

VILJELYPINTA-ALAA _____ ha
 * josta luomutuotannossa (sis.siirtymävaiheen) _____ ha
 METSÄPINTA-ALAA _____ ha
 * metsäpinta-alasta luomukeruualueeseen kuuluu _____ ha

3. Oletteko (ympyröi)

1. Päätoiminen viljelijä
2. Sivutoiminen viljelijä
3. Harrasteviljelijä kotitarpeeseen

4. Jos olette harrasteviljelijä, oletko halukas laajentamaan luomuviljelijäksi /-yrittäjäksi?

(rastita paras vaihtoehto)

En Kyllä

Miksi haluan / miksi et halua, kirjoita tarvittaessa lomakkeen kääntöpuolelle ? _____

5. Onko tuotteillasi jokin seuraavista luomumerkeistä (rastita)?

Luomuleppäkerttu-
merkki

Aurinko-merkki

EU:n luomumerkki
tähtä-merkki

Demeter-merkki

Ruotsalainen krav-
merkki

Miten luomumerkki edistää luomutuotteiden myyntiä? _____

Jos tuotteellanne ei ole luomumerkkiä, niin miksi ei ? _____

6. Tarvitaanko luomukeruualueiksi hyväksytyille metsäalueille oma luomumerkki?

(rastita ja perustele)

Ei Kyllä

7. Lapissa on luomuviljelijöitä vähän, miten saisimme lisää ? (kirjoita tarvittaessa kääntöpuolelle)

8. Tukisitko aloittelevaa luomutuottajaa /-viljelijää, jos tukisit, niin miten?

(rastita vaihtoehto ja perustele)

Ei Kyllä

9. Miten mielestänne seuraavat väittämät kuvaavat LAPIN luomuketjua?

	Kuvaa 1.Erittäin huonosti, 2.Huonosti 3.Kohtalaisesti, 4. Hyvin, 5.Erittäin hyvin (ympyröi)					Erittäin huonosti					Erittäin hyvin
1.	Luomutuotteet ovat puhtaita	1	2	3	4	5					
2.	Luomutuotteet ovat terveellisiä	1	2	3	4	5					
3.	Luomutuotteissa ei ole torjunta-ainejäämiä	1	2	3	4	5					
4.	Luomutuotteissa ei ole lannoitejäämiä	1	2	3	4	5					
5.	Luomutuotanto on tehotuotantoa	1	2	3	4	5					
6.	Luomutuotanto on ympäristöystävällistä	1	2	3	4	5					
7.	Luomutuotannossa ei käytetä kemiallisia lannoitteita	1	2	3	4	5					
8.	Luomutuotanto ei käytä kemiallisia kasvinsuojeluaineita	1	2	3	4	5					
9.	Luomutilalla kasvinjätteet kompostoidaan	1	2	3	4	5					
10.	Luomutuotantoeläimet voivat hyvin	1	2	3	4	5					
11.	Luomutuotantotilalla ihmiset voivat hyvin	1	2	3	4	5					
12.	Luomutilalla kompostoidaan karjanlanta	1	2	3	4	5					
13.	Luonnomukainen toimintatapa lisää hyvinvointia	1	2	3	4	5					
14.	Jokamiehen oikeudet tulisi säilyttää	1	2	3	4	5					
15.	Luomumetsistä saadaan aidonmakuiset marjat	1	2	3	4	5					
16.	Luomumetsistä saadaan puhtaat marjat	1	2	3	4	5					
17.	Luomutuotteissa on aito maku	1	2	3	4	5					

10. Miten mielestänne toimii LUOMUMARKKINOINTIKETJU Lapissa?

Luomumarkkinointiketjulla tarkoitetaan tuotteiden kulkua tuottajalta/viljelijältä kuluttajalle.

	Kuvaa 1.Erittäin huonosti, 2.Huonosti 3.Kohtalaisesti, 4. Hyvin, 5.Erittäin hyvin (ympyröi)					Erittäin huonosti					Erittäin hyvin
1.	Luomulisäysaineiston (luomusiemenien) saatavuus on hyvä	1	2	3	4	5					
2.	Luomutuottajien välinen yhteistyö toimii	1	2	3	4	5					
3.	Omien luomutuotteiden menekki on hyvä	1	2	3	4	5					
4.	Luomutuotteillani on sopimusostajat	1	2	3	4	5					
5.	Luomutuotteilla on kysyntää Lapissa	1	2	3	4	5					
6.	Lappilaisia luomutuotteita on Lapissa saatavilla	1	2	3	4	5					
7.	Lappilaisia luomutuotteita on Etelä-Suomessa saatavilla	1	2	3	4	5					
8.	Paikallisia luomutuotteita mainostetaan näkyvästi	1	2	3	4	5					
9.	Yleensä luomutuotteita on kaupoissa saatavilla saatavilla	1	2	3	4	5					
10.	Yleensä luomutuotteet ovat hyvin esillä ulkomailla	1	2	3	4	5					
11.	Luomukeruualueista on tiedotettu riittävästi	1	2	3	4	5					
12.	Luomuluonnontuotteiden osto toimii Lapissa tehokkaasti	1	2	3	4	5					
13.	Luomuluonnontuotteiden saatavuus on hyvä	1	2	3	4	5					
14.	Luomutuotteiden menekkiä rajoittaa niiden kallis hinta	1	2	3	4	5					

11. Millaisia kokemuksia Teillä on omien luomutuotteiden markkinoinnista?

(kirjoita tarvittaessa kääntöpuolelle)

---

12. Mitä mieltä olette seuraavista luomutoimijoista Lapissa?

Kuvaa 1.Erittäin huonosti, 2.Huonosti, 3.Kohtalaisesti,
4. Hyvin, 5.Erittäin hyvin (ympyröi)

	Erittäin huonosti					Erittäin hyvin
1. *TE-keskuksesta on saanut tietoa luomutuotannosta	1	2	3	4	5	
2. TE-keskuksen tarkastuspäätökset ovat oikeudenmukaisia	1	2	3	4	5	
3. TE-keskukselta saadut huomautukset ovat oikeudenmukaisia	1	2	3	4	5	
4. TE-keskus on vaikuttanut positiivisesti luomutuotantoon	1	2	3	4	5	
5. TE-keskus on osaltaan kannustanut luomutuotantoon	1	2	3	4	5	
6. *KTTK:lta on saanut tietoa riittävästi luomutuotantoehdoista	1	2	3	4	5	
7. KTTK:n luomutarkastajien vaihtuvuus on hyvä asia	1	2	3	4	5	
8. Luomutarkastajat ovat liian tuttuja /jäävejä tarkastamaan	1	2	3	4	5	
9. Luomutarkastuskäyntejä voisi tehdä myös syksyllä tai talvella	1	2	3	4	5	
10. EU:n tuomat tuotantotukihakemukset on ollut helppo täyttää	1	2	3	4	5	

*(TE-keskus =Työvoima- ja elinkeinokeskus ja KTTK= Kasvintuotannon tarkastuskeskus)

13. Mikä olisi mielestänne paras vaihtoehto luomutarkastajan käynnille luomutilallasi?

- (ympyröi)
1. Alkuvaiheessa kasvukautta, kesäkuun lopulla
  2. Parhaan kasvun yhteydessä, heinäkuussa
  3. Satokauden alussa, elokuun puolessa välissä
  4. Satokauden lopussa, syyskuun lopussa

14. Mitä luomutarkastuksia voisi siirtää omalta tilaltasi myöhäissyksylle tai talveen? _____**15. Luomuneuvonta?**

Kuvaa 1.Erittäin huonosti, 2. Huonosti, 3. Kohtalaisesti,
4. Hyvin, 5. Erittäin hyvin (ympyröi)

	Erittäin huonosti					Erittäin hyvin
1. Luomuneuvontaa on tarpeeksi saatavilla	1	2	3	4	5	
2. Neuvonta on ollut asiantuntevaa	1	2	3	4	5	
3. Neuvonta on ollut luotettavaa	1	2	3	4	5	
4. Neuvonta on ollut laadukasta	1	2	3	4	5	
5. Neuvonnan hinta on ollut sopiva	1	2	3	4	5	
6. Jos olet saanut luomuneuvontaa, mikä on se taho ? _____						

16. Tarvitsen luomuneuvontaa

1. En lainkaan, 2.Jonkin verran, 3.Melko paljon, 4. Paljon,
5.Erittäin paljon (ympyröi)

	En lainkaan	Jonkin verran	Melko paljon	Paljon	Erittäin paljon
1. Oman luomutuotannon suunnittelussa	1	2	3	4	5
2. Luomutuotantoehdoissa	1	2	3	4	5
3. Luomutuotteiden jatkojalostamisessa	1	2	3	4	5
4. Luomutuotteiden markkinoinnissa	1	2	3	4	5
5. Luomutukihakemusten täyttämässä	1	2	3	4	5
6. Liiketoiminnan suunnittelemisessa	1	2	3	4	5
7. Laatujärjestelmän luomisessa	1	2	3	4	5
8. Luomukoulutusmahdollisuuksista	1	2	3	4	5
9. ATK - taidoissa	1	2	3	4	5
10. Kehittämishankkeissa	1	2	3	4	5
11. Luomutoimijaverkostossa	1	2	3	4	5
12. Missä muussa ? _____	1	2	3	4	5

17. Millaiseen luomukoulutukseen osallistuisitte ja missä? Mitä muuta haluaisitte sanoa luomuneuvonnasta (kirjoita tarvittaessa kääntöpuolelle)?

---

18. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?

1. Täysin eri mieltä, 2. Jokseenkin eri mieltä,
3. Jokseenkin samaa mieltä, 4. Paljon samaa mieltä,
5. Täysin samaa mieltä (ympyröi)

	Täysin eri mieltä					Täysin samaa mieltä
	1	2	3	4	5	
1. Olen tyytyväinen nykyiseen elämäntilanteeseen	1	2	3	4	5	
2. Olen tyytyväinen luomun taloudelliseen tulokseen	1	2	3	4	5	
3. Olen tyytyväinen luomutuotannon satotasoon	1	2	3	4	5	
4. Jatkan luomutuotantoa, vaikka tuet poistuisivat	1	2	3	4	5	
5. Jatkan luomutuotantoa, vaikka tuet puoliintuvat	1	2	3	4	5	
6. Suunnittelen luomutilan monipuolistamista	1	2	3	4	5	

19. Jos joudutte suuntautumaan luomutuotannossa, minkälaiseen tuotantoon haluaisitte keskittyä (rastita sopiva vaihtoehto)?

	Ei	Kyllä		Ei	Kyllä
1. Luomuperunanviljelyyn	☐	☐	6. Luomumaidontuotantoon	☐	☐
2. Luomujuureksiin (porkkana, nauriit...)	☐	☐	7. Luomumatkailuun	☐	☐
3. Luomuyrtteihin ja -salaatteihin	☐	☐	8. Luomuporoon	☐	☐
4. Luomumarjanviljelyyn	☐	☐	9. Luomumarjaan	☐	☐
5. Luomulihantuotantoon	☐	☐	10. Luomusieniin	☐	☐
6. Luomukanamunantuotantoon	☐	☐	11. Luomuyrtteihin	☐	☐

Mikä muu ? _____

20. Miksi olette luomutuottaja ja milloin aloitit?

---

21. Mikä vaikutti päätökseenne alkaessanne luomuviljelijäksi (rastita 3 tärkeintä)?

sukulaiset	☐	oma/perheen terveys	☐	eläinten hyvinvointi	☐
EU-tuotantotuet	☐	luonnonmukaisuus	☐	ihmisten hyvinvointi	☐
luomutuotteet	☐	puhdas ruoka	☐	terveellisyys	☐

22. Kokemukset luomuviljelijänä?

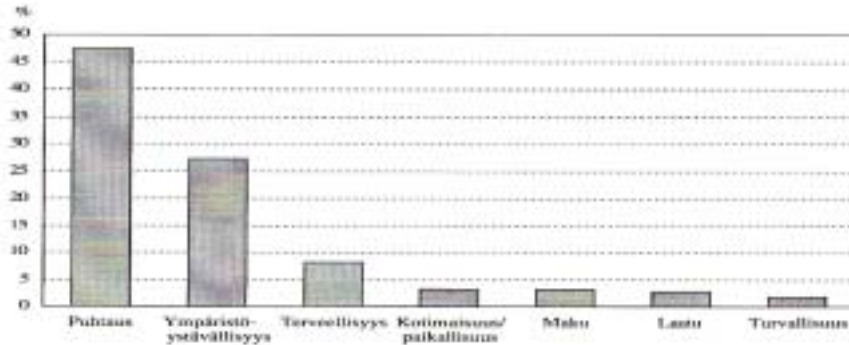

---

23. Miten seuraavat tekijät kuvaavat Lappilaista puhtautta?

	Kuvaa 1.Erittäin huonosti, 2.Huonosti, 3.Kohtalaisesti, 4.Hyvin, 5.Erittäin hyvin (ympyröi)				
	Erittäin huonosti				Erittäin hyvin
1. Puhtaus on kotikasvatuksen tulosta	1	2	3	4	5
2. Puhtaus seuraa sukupolvelta toiselle	1	2	3	4	5
3. Puhtauskäsitys on uskontokasvatuksen tulosta	1	2	3	4	5
4. Puhtauskäsitys on peruskoulun opetuksen tulosta	1	2	3	4	5
5. Puhtauskäsitys on muun koulutuksen tulosta	1	2	3	4	5
6. Puhtaus tarkoittaa aina korkeaa hygieniää	1	2	3	4	5
7. Puhtaus on hyvinvoinnin tae	1	2	3	4	5
8. Puhtaus merkitsee aina saasteettomuutta	1	2	3	4	5
9. Ympäristöpuhtaus tarkoittaa aina luonnon koskemattomuutta	1	2	3	4	5
10. Tuotannonpuhtaus on tae korkeasta laadusta	1	2	3	4	5
11. Alhaiset ympäristökuormat ovat seurausta ympäristön puhtaudesta	1	2	3	4	5
12. Puhtaus samaa kuin raikas ilma	1	2	3	4	5
13. Minulla on oikeus puhtaaseen ympäristöön	1	2	3	4	5

24. Viljelijöitä pyydettiin nimeämään luomutuotteille yksi markkinointivaltti. Näin vastattiin Suomessa 1998. Oletteko samaa mieltä, että puhtaus on luomutuotteiden tärkein markkinointivaltti (rastita)?

Eri mieltä	Samaa mieltä
------------	--------------

Miksi, perustele?

---

25. Voitaisiko Lappia markkinoida "Puhdas Lappi" -imagolla (rastita)?

Ei	Kyllä
----	-------

Miksi? (kirjoita tarvittaessa kääntöpuolelle)

---

26. Voitaisiko Lappi julistaa "Luomu Lapiksi" (rastita)?

Ei	Kyllä
----	-------

Miksi? (kirjoita tarvittaessa kääntöpuolelle)

---

27. TAUSTATIEDOT

Asuinkunta _____

Vastaaja

Nainen	Mies	Viljelijäpariskunta
--------	------	---------------------

Vastajan ikä

18 - 29	30 - 39	40 - 54	55 -
---------	---------	---------	------

Perheeseeni kuuluu

2 henkilöä:	aikuista _____	lasta _____
3 henkilöä:	aikuista _____	lasta _____
4 henkilöä:	aikuista _____	lasta _____
5 ja enemmän:	aikuista _____	lasta _____

Onko suvussanne muita luomuviljelijöitä

Onko luomuviljelijöitä samassa sukupolvessa

Onko luomuviljelijöitä eri sukupolvessa

Ei	Kyllä

28. Kuinka kauan aioitte toimia luomuviljelijänä (arvioi)?

- 2-5 vuotta
 6-10 vuotta
 yli 10 vuotta

29. Jatkosuunnitelmat ?

Onko luomutuotannollesi jatkaja tiedossa ?

Oletteko suunnitellut sukupolven vaihdosta tilallesi ?

Suunnitteletko tilan myyntiä ?

Ei	Kyllä	Kuka ? _____

Oletteko halukas myöhemmin tehtävään henkilökohtaiseen haastatteluun?

Nimi _____

Osoite _____

Puhelin _____

Kiitos yhteistyöstä !

Palautteesi:

Kasvintuotanto

- 56 Lapin luomutuotanto. Luomumaatilan mahdollisuudet arktisella alueella. *Pal-lari & Korva-Hyötylä*. 50 s. Hinta 20 euroa.
- 48 Viljalajikkeiden taudinalttius virallisissa lajikekokeissa 1996 - 2003. *Kangas ym.* 29 s. Hinta 15 euroa.
- 47 Luomuvihannesten viljelykiertojen hallinta: Onko viljelykiertosi nousukierre vai syöksykierre? *Nissinen ym.* 39 s. (verkkajulkaisu osoitteessa: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts47.pdf>).
- 42 Sadonkorjuu - Tutkittua puutarhatuotantoa 2000 - 2002 : Harvest - Horticultural research results 2000 - 2002. *Hovi & Karhu & Linna & Suojala (toim.)*. 98 s. Hinta 25 euroa.
- 36 Mansikkalajikkeiden jalostaminen. *Hietaranta & Tahvonen*. 26 s. (verkkajulkaisu osoitteessa <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts36.pdf>).
- 34 Herukan lajikekokeet käytännön viljelmillä. *Matala ym.* 59 s. Hinta 20 euroa.
- 29 Virallisten lajikekokeiden tulokset 1995-2002. *Kangas ym.* 235 s. Hinta 25 euroa.
- 31 Ruohosipulin lajikkeet ja viljelytekniikka avomaalla. *Suojala*. 26 s. Hinta 15 euroa.
- 22 Viljalajikkeiden taudinalttius virallisissa lajikekokeissa 1995 - 2002 . *Kangas ym.* 34 s. Hinta 15 euroa.
- 9 Viljalajikkeiden taudinalttius virallisissa lajikekokeissa 1991 - 2001. *Kangas ym.* 45 s. Hinta 15 euroa.
- 8 Hukkakaura. *Jalli & Paju*. 30 s. Hinta 15 euroa.
- 2 Virallisten lajikekokeiden tulokset 1994 - 2001. *Kangas ym.* 281 s. Hinta 25 euroa.

MTT:n selvityksiä 56